

אוגדן נפטרים

חלק א' (א-ב)

א

אבישי חנה	אלדר סולל	ארונדה נתן
אבישי יעקב	אלתר אלון	ארונדה רות
אברהמי נעמי	אלתר מקסין	ארז אניה
אברמוביץ' פולה	אלוש בנימין	אריאלי יוחנן (בודה)
אגמון דליה	אלוש מוניק	אריאלי סיטה
אגמי יצחק	אלמוג רפי	ארליך אפרים
אגמי נעם	אמיר שמוליק	אשווח נח
אגמי רחל	אנגל יוסף	אשכנזי אני
אורבוכ דינה	אנגל לאה	אשכנזי אתי
אורבוכ מוניש	אנגל רבקה	אשכנזי יוכי
אוברלנדר אלי	אסלינגר שאול	אשכנזי יצחק (זיגי)
אטלס צבי	אפרים אורי	אשכנזי ישי
איטקין ישראל	אפרים חנה	אשכנזי נסים
אימרגליק מרדכי	אפרת מיכל	אתר בתיה
אימרגליק קטה	אקרונוביץ' יעקב	אתר דוד
איסקוביץ יצחק	ארבל סמדר	אתר רות
איסקוביץ פוליה (פדל)	ארונדה אלישבע	

ב

בדר אליעזר (ושל)	בן אהרון יצחק	בן שלום דוד (הונזו)
בדר טרקה (טרזה)	בן אהרון מרים	בן שלום רות
בדר רחל	בן חיים אפרים	בן שלום רמי
בוב יעקב (ישקא)	בן חיים עוזרד חנה	בניק רפי
בוב לילי	בן משה אולגה	ברדה חוה
בוצ'וביץ' מרים	בן משה אלי	ברודר אפרים (מוץ)
בוצ'וביץ' פנחס	בן משה יעל	ברון זלדה
בירן זכריה (ג'חקה)	בן משה רפאל	ברוש זהר
בירן פוריה	בן עמי גדעון	ברזילי גיטל
בירן רוני	בן עמי לאה	ברזילי חנה
ביתן זאב	בן עמי (רוזנבלום) עמנואל	ברזילי ישעיהו
ביתן (גבעון) פרומה	בן צבי חיים	בש שלמה
בלאו אברהם	בן צבי צביקה	
בלאו תמר	בן צבי צילה	

אבישי חנה

10.05.1999 – 25.01.1906

אימא נולדה בינואר 1906 בפולניה. הוריה, רבקה וגדליהו ברזניאק, היו מסורתיים ובבית דיברו אידיש. אימא נפטרה כשהייתה בת 3 שנים ואביה נשאר עם תשעה ילדים. הוא נישא בשנית לאלמנה עם חמישה ילדים ונולדו להם עוד שני ילדים, כך שבבית היו 16 ילדים. גם כשהבוגרים כבר עזבו את הבית, הייתה המשפחה מתכנסת כולה בחגים.

את מלחמת העולם הראשונה עברו בנדודים וברחחות ובניסיונות לשרוד. קשיי הפרנסה באותה תקופה היו קשים, לאחר שגם אשתו השנייה של אביה, נפטרה. ומכיוון שהאחים הבוגרים כבר היו נשואים כולם, לקחה אימא על עצמה את ניהול הבית, משימה קשה לנערה צעירה. היא עשתה זאת במסירות ובכישרון רב. כשהחלה הפעילות הציונית, אימא הושפעה ממנה והחליטה לעלות ארצה. היא הגיעה ארצה ב-1934 והתקבלה ברעננה ע"י אחיה שבאו לפניה. אחר כך הצליחו גם להביא את אבא שלהם שחי בביתנו.

בארץ עברה אימא את "תהליכי הקליטה" שעברו כולם – עבדה בפרדס, במסעדת הפועלים ברעננה, ובעיקר בתפירה, מקצוע אותו רכשה לבד תוך כדי פרימת בגדים מוכנים כדי ללמד את סודות הגזרה והתפירה.

בשנת 1935 הכירה את אבא. הם התחתנו והחלו בנדודיהם מרעננה לתל-אביב, גדרה, צפת וקריית-חיים. אבא היה מזכיר מועצת הפועלים, אך חלומו הגדול היה לחיות בקיבוץ. קשה היה לשכנע את אימא בכך, אך לבסוף הוא הצליח להביאה לגבעת חיים בזכות משפחת דומידיאנו. ההסתגלות לחיי הקיבוץ לא הייתה לה קלה, אך בסופו של דבר, לאחר עבודתה במטבח ובבתי הילדים, אימא חזרה לעבוד בתפירה. היא תפרה בגדי חברות, בגדי ילדים וגולת הכותרת היו השמלות לילדות, ולבסוף וילונות. עבודתה הייתה חלק חשוב בחייה, ומסירותה ואחריותה לעבודתה, מילאו את נפשה. שנים רבות הייתה פעילה ב"וועדת שיפורים" (שעברה מהעולם) ובוועדת חיילים, אך עיקר התמסרותה הייתה לעבודתה. גם אם לא תמיד הסכימה עם הנעשה בקיבוץ, קיבלה עליה את החיים הקיבוציים במלואם. עבורי אימא הייתה בית חם, ארוחת ארבע עם עוגה, תיקוני בגדים, מילוי כל בקשה, תמיד פנויה לעזרה, תמיד חושבת ויוזמת איך לתת לי, איך לעשות עבורי כל מה שרק אפשר, ויחד עם זאת, גדלה אותי, בת יחידה, עצמאית ולא מפונקת. אף פעם לא הכבידה ידה ועצרה אותי בדרכי. תמיד תמיד תמכה.

שתי ידיים ימניות היו לאימא ולב חם ורחב. תשעים ושלוש שנים לא ויתרה על עצמאותה, וכשזו החלה להיסדק – פרשה והלכה. זו דרך העולם, אך להיפרד, לא קל.

וכמו שכותב יהודה עמיחי על אימא – "צעדיך במדרגות תמיד בתוכי לא מתקרבים, לא מתרחקים כמו פעימות לב".

שלום אימא, אבא ואיריס מחכים לך למעלה. להתראות

אבישי יעקב

30.12.1984 – 8.01.1905

יעקוב נולד בעיירה צ'רנוביץ (רומניה) למשפחה מרובת ילדים. אביו היה שוחט, חסיד ואדוק בדתו. היה ילד עירני והתעניין בכל הנעשה. בהיותו בן שש כבר עקב בעיתונות אחרי משפט בייליס המפורסם. בפרוץ מלחמת העולם הראשונה היה בן תשע ואז עברה עליו חוויה קשה שהטביעה עליו את חותמה לכל חייו – הצבא הרוסי שכבש את העיירה ערך בה פרוגרום ביהודים. המשפחה ניצלה ונמלטה לעיר המחוז ואחר־כן לעיירה באוקראינה, שם שהו כפליטים עד לפרוץ המהפכה. כאן למד ב"תלמוד תורה", רוסית וגם עברית, שבה ידע לדבר כבר מילדותו ומגיל שש כבר למד גמרא.

ב-1917 פרצה המהפכה ברוסיה והמשפחה חזרה לעיירה בבסרביה. לא היה בה בית־ספר ומעתה למד יעקב בכוחות עצמו, בהדרכת אביו שהיה בקיא בתורה ובתלמוד, הירבה לקרוא בעברית, ובעיקר רבה התעניינותו בתולדות העם.

בהיות יעקוב בן 15 מת האב, ומעתה היה עול המשפחה על הבנים. בשנים אלה גמלה בליבו של יעקוב השאיפה לארץ־ישראל. הוא הצטרף ל"החלוץ" בעיר קישינוב, ועבר הכשרה בחווה חקלאית, שם היה גם בן־אהרון. בשנת 1925 עלה ארצה ובמשך 20 שנה עבד במקומות שונים בארץ – בסלילת כביש יבניאל פוריה, בייבוש ביצות הכבארה בזכרון יעקוב, יחד עם קבוצה מרומניה על־שם יוסף בוסל בכיבוש עבודה בפרדסי חדרה ובחפירת בארות. מחדרה עבר עם הקבוצה לרחובות ועבד בפרדס סמילנסקי. שנים אחדות היה עם קבוצת עיינות בעמק יזרעאל, ואחר־כך כפועל חקלאי ברעננה. בשנות המאורעות שהה בגדרה והיה שם מזכיר מועצת הפועלים. בשנים 1942-1944 עבד בצפת וגם עסק בעבודה ציבורית בבית ההסתדרות ובהקמת בית ההבראה "בוסל". משם עבר לקרית־חיים ועבד במחצבת "נשר" וב"פיניציה".

בשנת 1944 התקשר עם גבעת־חיים ומאז עשה בה 40 שנה מ־60 שנות חייו בארץ. שנים אחדות עבד במספוא ומשנת 1952 ב"גת".

פעמים אחדות היה מגויס לעזרה ביישובי הקיבוץ – בפלוגה באילת ב"הגוברים" (גדות), וביד חנה. התמסר רבות לחקירות ארכאולוגיות ובחופשות השתתף בחפירות באתרים שונים בארץ. עד שהכריעה אותו המחלה. התמיד בעבודה ובשעה 4 לפנות בוקר היה משכים למפעל נפטר בגיל 80, והשאיר את אשתו חנה ואת בתו דרורה, נכדים ונינים.

מדברי חברים

אנו זוכרים אותו קוצר בחרמש ומעמיס ירק על העגלות לרפת. לימים הורע מצב בריאותו והוא נאלץ לעבור ל"גת". וגם כאן ראה את עבודתו כערך מקודש. אך אהבתו הגדולה היתה אהבת הארץ, ולא רק בליבו אלא גם בגופו וברגליו. את חופשותיו בילה בחפירות ארכאולוגיות. היה בין החופרים במצדה, וכמובן חבר נאמן בחוג לידיעת הארץ. יעקוב התבלט בידיעותיו הרבות בספרות יהודית לדורותיה ועסק כל חייו בלימוד ובקריאה. לפני מותו כתב: "אבקש שאחת מנכדותי תקרא על קברי פרק ט"ו בתהילים ואת השיר של חיים ארלוזורוב "אז אדע"

אברהמי נעמי

03.02.2021 – 15.10.1944

נעמי יקרה,

נולדת בכפר חיים להורים רות ואפרים רון (ריינהולד). כשהיית ילדה עברה המשפחה לנתניה ושם נולד אחיך אורי. אהבת אמנות וריקוד. נסעת לתל אביב לשיעורי מחול אצל אריה כלב, אותו הערצת כל חיך. כשסיימת תיכון למדת חינוך גופני והיית למורה לספורט. בגיל 22 התחתנת עם שבי, ולכם ארבעה ילדים: אייל, עידן, יוחאי ועדי.

ב-1978 עברתם לקיבוץ גבעת חיים מאוחד, ולמרות אהבתך והערכתך לחיי הקיבוץ השיתופיים התקשית מאוד לשלוח את הילדים ללינה המשותפת.

נעמי, היית מאוד יצירתית וקפדנית בכל שעשית, מקורית ומחוברת לגוף, לתנועה, לספורט, למוסיקה ולמחול. כשבאת לגבעת חיים היית מורה לספורט. לאחר זמן הקמת את המרכז למחול אותו ניהלת במשך שנים, העלית ערבי מחול גרנדיוזיים בהשתתפות תלמידות מכל הגילאים, יצרת תערוכות בשיתוף הציבור. לאורך השנים יצרת וארגנת הופעות מחול בחגי הקיבוץ. לכל יצירה שלך הקדשת חודשים. עבדת ביסודיות, באחריות, חקרת את המקורות, בנית צעד אחר צעד, ירדת לפרטים הקטנים ביותר כדי שהכל יצא מושלם. כזאת את, פרפקציוניסטית וצנועה. ממך אפשר ללמוד "איך בונים חומה". כאלה הם גם ביתך המטופח, בישוליך הטעימים, פינות החמד שיצרת בגינתך, שם אירחת את חברותיך ואת החתולים שאימצת. אולפן המחול שהקמת אכן היה נכס תרבותי וחינוכי בגבעת חיים. עד עתה לא קם לך מחליף ואין גם תחליף לפועלך. נשמור בזכרוננו את אישיותך המיוחדת ואת הימים היפים המשותפים שלנו.

החברות

נעמי היא אישה מאוד עצמאית שבמובן הכי פשוט, רצתה לדאוג לאחרים ולא שידאגו ויטפלו בה. התקופה האחרונה הערימה המון קשיים וכאבים על הנסיון לשמר את העצמאות הזאת. העובדה שזה כעת מאחוריה, שהיא השתחררה מהתיסכול הזה – מאוד משמחת. התמיכה שלה, האהבה, העזרה וההתגייסות ללא סייגים וגבולות שהיא הציעה לנו תמיד, לילדים, לנכדים, היא ללא ספק עמוד התווך, הבסיס של המפגש שלנו עם העולם וכנראה הכח שמניע אותנו עד היום. ועל זה כולנו מאוד מודים לה. אנחנו אוהבים אותה מאוד. אנחנו עצובים, היא מאוד מאוד תחסר לנו. מאוד רוצים להודות, מקרב לב, לכם – הדרך שבה הקיבוץ, החברים והחברות עוטפים אותנו כל כך עוזרת. זה לא מובן מאליו ופשוט מחמם את הלב. ולצוות הנפלא של בית שקמה: טלי, שרה והמטפלות שקיבלו את אמא ואותנו בחום ואהבה ובעזרה כל כך מדויקת שמאוד מאוד הקלה על אמא ועלינו. תודה רבה.

אייל

את נעמי הכרתי בעצם כל חיי, אייל מהכיתה של רונן, הילדים הבלונדינים היפים שלה ושל שבי הסתובבו פה מאז ומעולם, אבל התחברתי אליה ממש כשחלתה. אז התיידדנו מאוד.

פגשתי נעמי סקרנית, עם הומור בריא, עם שמחת חיים למרות מחלות וצרות בלי סוף. נעמי אינטליגנטית להפליא, שמעריצה ממש מעריצה את כל אחד מארבעת ילדיה. נעמי שהיה לה כל כך חשוב מה יגידו שנסעה עם הקלנוע בחושך. נעמי שטיפחה את הגינה ואת חתוליה כל יום, שהמדד אם היא מרגישה טוב הוא אם הצלחתי לשטוף את הבית ולעבוד בגינה.

אני לא הייתי מהבנות הרוקדות אבל פעם לפני שנים שמעתי אותה אומרת שהרקדניות **שלה** הן גם התלמידות הטובות ביותר. כל מה שעשתה היתה עושה ב-100% השקעה. כך גם תערוכה בחדר האוכל. פעמיים שמה את כל כולה ומירצה בתערוכה לחג המשק. גייסה חצי קיבוץ, התלהבה כל כך מעמית ארבל שהיה מרכז תרבות. וכשפרסמתי בגבעתון תמונות שלא נראו לה נזפה בי קשות. מה שלא העיב כהוא זה על יחסינו המצויינים.

נעמי, שרק לפני שבוע אמרה לי שאייל הוא הטייס הטוב ביותר, שיוחאי יודע לשכנע כל אחד בכל דבר, שעידן הוא איש ביטחון המוצלח בעולם ועדי המורה ליוגה הטובה ביותר שאפגוש אי פעם, שסיפרה לי כמה היא קשורה לשירה בתו של אייל, "אני גידלתי אותה כשאייל היה בטיסות" אמרה.

כל כולה של נעמי נתינה ואהבה.
קשה להיפרד למרות שעכשיו, נעמי, את לא סובלת.

אני נזכרת בכך ועולה בי חיוך.

רותם הגיוורה

אברמוביץ' פולה

2.5.1975 – 18.12.1899

נולדה בשניאטין, פולין, עלתה ארצה ב-1939 מאוסטריה. בת פיגה ויוסף שוירמן דודתה של חברתנו דבורה דרך. ערב מלחמת העולם השנייה הגיעה פולה לארץ באוניית מעפילים, האחרונה שיצאה מאוסטריה. כאן היה עליה לבנות את חייה מחדש.

התחתנה אך הוסיפה לקיים את עצמה מעבודתה, ועל עצמאות זו לא וויתרה בשום שלב מחייה. משמת בעלה הגיעה לגבעת חיים, בשנת 1954.

עבדה במתפרה, אך לא בנקל הסתגלה אל צורת החיים החדשה ואל רקמת היחסים האנושיים בעבודה. התרשמה שאין מעריכים כראוי את תרומתה בעבודה ושאינן רואים אותה שוות ערך עם העובדות האחרות, והדבר כאב לה מאוד, כי הרי על כך – על היותה אשה פרוליטרית המפרנסת את עצמה מעבודתה – היתה גאוותה כל הימים.

בשנים האחרונות הפסיקה לעבוד במתפרה, ושלא מרצונה. אך ממכונת התפירה לא ניתקה את עצמה. חדר מגוריה נעשה חדר עבודתה, עתה הפכה להיות מוסד בפני עצמה. מי לא פנה אליה בתקופה זו בבקשה: לתקן לתפור, לחדש בגד? הכל ידעו שידי זהב לה, והיא נענתה לכל. ואם היה מדובר בתיקון בגד לחייל או התקנת דבר כלשהו לילד – לא ידעה לא יום ולא לילה, ולא שבת.

כבת 78 היתה פולה בלכתה מאתנו. לפתע נפלה כנפול גזע עץ חסון בהלום בו הרעם. היא הלכה בלי ייסורים רבים, כפי שביקשה.

תפילה היתה בפיה בשנים האחרונות: כשיגיע יומה להיפרד מהעולם הזה, יהיה זה יום קצר ומהיר. לא מהמוות פחדה, כי אם ממחלה ממושכת. לא רצתה להיות לטורח על אחרים. הן כל ימיה משחר נעוריה עד הגיעה לקיבוץ, עמדה על רגליה, קיימה את עצמה בעבודתה, שמרה על עצמאותה הכלכלית והרוחנית ולא נזקקה לאיש. וכך ביקשה ללכת מאיתנו, ומבוקשה זה ניתן לה.

אגמון דליה

07.11.2002 – 19.03.1945

דליה בתי הבכורה. היא נלחמה בעוז במחלה אך כוחה לא עמד לה. במהלך חייה, עוד מילדותה שאפה להגיע בכוחות עצמה לעצמאות ועמדה במבחנים והגיעה לשלמות בידע ובמעשים. כילדה בגן הוכיחה עצמה כבר בקריאת סיפורים. את המעבר מהגן ליסודי הקדימה בשנה למרות שמנהלי בתי הספר לא המליצו שתתחיל בשנה מוקדמת. היא היתה שקדנית מאד והקפידה על שיעוריה ועוד לפני גמר הלימודים היתה חברה בנוער העובד בגבעתיים. החינוך בתנועת הנוער השאיר בה את חותמו ובסיימה את ביה"ס העממי נשמע קולה בבית שרוצה היא להמשיך בלימודים באחד הקיבוצים. לא היתה ברירה בידי, לא עמדתי בדרכה, וקיבלתי בהסכמה את רצונה. אך התחושה שילד עוזב את הבית היתה קשה. יצרתי קשר עם הנציג החינוכי של הקיבוץ בתל אביב וקבעתי פגישה שלי ושל אשתי בתיה ז"ל עם החבר יואל שניר (שעבר לקיבוץ בית השיטה). הפגישה היתה לבבית. הוא החל לשאול שאלות וכעבור חמש דקות ענה בתשובה נמרצת וללא היסוס: "התקבלת". התשובה של יואל הפתיעה אותנו מאד. הוא חזר על הביטוי עוד פעמיים.

אני זוכר את הפגישה הראשונה של דליה בבואה לקיבוץ. בחצר ביה"ס עמדו בנים ובנות בחצי מעגל. כאשר אנו עסקנו בלהוריד את החפצים שנדרשנו להביא, ניגשה דליה ללא רשות למעגל ובנחישות עברה מילד לילד והחלה בלחיצת יד והכרת שמו של כל אחד. היכרות ראשונה שלא תישכח.

לאחר זמן התקבלה כחברת קיבוץ לכל דבר. הגיע זמן גיוסה לצבא, וכשליחת הקיבוץ הצטרפה למחזור הגיוס הראשון של מורות לעולים חדשים. לאחר שלושה חודשי לימודים הוצבה במושב אופקים שבנגב ביחד עם עוד חברה. להפתעתה, בהיותה מורה טריה, הוטל עליה לשמש סגנית למנהל בית הספר.

זיכרונות מאופקים היו רבים. היא יצרה קשר עם משפחות התלמידים והוזמנה לביתם בכל ארוע ומידי ערב שבת היתה נוכחת בקבלת שבת. באחת הפעמים שיצאה לחופשת שבת, באה הביתה והחלה לבכות. שאלנו מה קרה? והבכי גבר. כשהתאוששה קצת, שאלה האם אנו יודעים מה זה "ישראל השניה"? משפט זה הדהים אותנו מאד. שאלתי אותה מהו ההסבר למשפט זה. היא ענתה: אצלנו, גם בבית וגם בקיבוץ לא הורגש מחסור, ואילו שם המזון ניתן בצמצום וההורים עובדים כדי להתפרנס בדוחק. העוני גדול. כשאמרה כי אין להם לבוש, דאגתי לאסוף בגדים ולשלוח במכונית לאופקים.

ברצוני לומר מספר משפטים החודרים אל הלב והנפש ואל הרגש: התא החם והמשפחתי התאים לך באופן אמיתי. כמה חבל שהלכת מאיתנו פתאום כך לפתע בערבו של יום. אם נאמר כי דרך היא מחזור חיי אדם, מסתבר כי לא נחטא לאמת מן הסתם. לידה ומוות חוברים יחדיו. הם השמחה והאופור, הם הכל, הם העצב, הבכי והשכול. אם לידה משמעה ראשית, אין כמו המוות לסופה של תכלית. כי להיוולד ולחיות זאת המהות ולהיפרד מן הדרך – זה למות.

תנחומי לשלושת הילדים, בועז, נמרוד ודקלה, ולנשות נכדיי – מעיין ואפרת שטיפלו בדליה במסירות רבה.

יהי זכרך ברוך

אגמי יצחק

30.7.1990 – 28.12.1905

על יצחק ז"ל כותבת המשפחה:

אבא נולד ב־28 בדצמבר, שנת 1905, באחוזה כפרית בהונגריה, בה היה אביו מנהל האחוזה. הבית היה מסורתי קיצוני אדוק, השפה המדוברת היתה, יידיש, כל זמן שאביו היה בחיים. בהיותו בגיל ארבע התחיל ללמוד ב"חדר" ובהיותו בן 6 הלך לבית ספר עממי של המדינה.

בהיותו בגיל 10 נפטר אביו והמשפחה (שהיו בה 8 ילדים) עברה לחיות בעיר דברצ'ן. המצב הכלכלי בבית היה קשה. בשנים אלה היתה, מלחמת העולם הראשונה, שהקשתה על מצבם של כל האוכלוסין. הקהילה היהודית האורתודוקסית, אליה השתייכה משפחתו, היתה, תומכת בחבריה ובכך עזרה מאוד למשפחתו. עם הורדת המלוכה ב־1918 והשתלטות הקומוניסטים גברה האנטישמיות. היהודים, בעיקר יוצאי הצבא מביניהם, התארגנו להגנה עצמית ובמקביל התחילה גם פעילות ציונית. "...על ישראל ידעתי דרך התפילות שלוש פעמים ביום, וזה למעשה היה הקשר שלי אל הציונות; דרך הדת, דרך התפילה, דרך המסורת". בשנת 1922 גמר ללמוד מקצוע תפרות (קשור בסנדלרות), אך בהיותו יהודי נמנע ממנו לעבוד במקצועו וכך נכנס לעבוד בתעשיית יין אצל יהודי שומר כשרות. בתקופה זו התחילו מתעוררות בו שאלות בקשר לדת. הקשר עם הציונות, אשר התחיל בתחילת שנות ה־20, נמשך כל השנים, גם כאשר נדד בין הונגריה לרומניה וחזרה.

בשנת 1930 הצטרף לקבוצת הכשרה, שם הכיר את יוסף רוזנברג, שהשתייך לקיבוץ השומר הצעיר ג' (היום - גבעת חיים), בישראל.

כאשר עלה ארצה, בשנת 1931 עבר מיד לקיבוץ השומר הצעיר ג', בתקווה שיהיה בעתיד הקרוב שייך לקיבוץ המאוחד. הוא הצטרף לקבוצה ששהתה אז בחיפה. כיוון שהבין ודיבר עברית נקלט בקלות בין חברי הקבוצה פרנטו, בן אהרון, בודה ועוד. בסוף דצמבר 1931 היה בקבוצת החברים הראשונים שעברו לחדרה. בהיותו בחדרה למד את מקצוע הסנדלרות, בו עבד באהבה עד ימיו האחרונים.

במשך כל שנותיו בגבעת חיים היה תמיד ער ופעיל בנעשה בקיבוץ, בתנועה ובמדינה; כולל שליחות בקפריסין וקליטת הקבוצה ההונגרית פה ובקיבוץ פרוד.

יהא זכרו ברוך!

אגמי נעם

5.12.1973 – 11.10.1947

חיוך שובב וממזרי, עיניים נוצצות במשובה קונדסית, צחוק פורץ יוצא מתוך הלב – נעם. ארוחה טובה, בדיחה טובה, הצגה טובה וספרים, כן, הרבה ספרים – נעם. יכולת בלתי רגילה למצות את הטוב והנעים שהחיים יכולים לתת וליהנות, ליהנות בכל החושים, ולפזר סביבו אותו זהר סוחף המושך גם את האחרים ליהנות עמו, לצחוק איתו. אמנם, יש ושמענו לעיתים, מבין פרצי הצחוק את דומיית התהייה, את מבטי המבוכה מאחורי קריצת עין שובבה ראינו. חשנו לא אחת את החיפוש אחר האמיתי שמאחורי הדברים. ילדות, נעורים תוססים. ספורט. כדור-סל, שחיה, כדורגל, וכבר בחרות וצבא – מלחמת ששת הימים. פגישה ראשונה עם המוות. כתיבה המשתקפת במכתב לרחל: "ממרחבי סיני אני כותב לך מכתב שיתכן והוא האחרון. למרות שאני מקווה שלא כך יהיה. בתחילה כשישבנו וחיכינו, רצינו כבר לצאת למלחמה. היום, לאחר שעברנו את תחילתה אנחנו רוצים שתגמר כבר. דבר זה היה פשוט מחוסר ידיעה מה זו מלחמה באמת. מהיחידה שלנו אבדו רבים והחברה הטובה ביניהם. למרות שכרגע אין ממש זמן לחשוב על כך, תישאר חוויה זו זמן רב בלבנו. אף על פי כן כרגע המורל לא ירוד, מקווים לא לאבד קרבנות נוספים ומקווים לחזור פעם הביתה".

והוא חזר, אז הוא חזר. בחור ועדין נער, אך בוגר יותר. הצחוק הקונדסי, קריצת העין מחפיים על צלקת המלחמה. אך אין זמן לא עת לנוח, עדין בצבא סדיר, בסיירת שריון ומלחמת ההתשה בפתח. וזה נגמר ושוב בבית. המדים הונחו בארון ובמקומם בגדי עבודה – ברפת, בכותנה, במטבח – בגדי שבת, סרט טוב, בדיחה טובה. קשר אמיץ יותר עם רוחל'ה של המכתבים. הזמן עובר דוהר ללא נודע ומי צופה לרע כשטוב. רוצה להקים משפחה, לבנות לו בית. רוחל'ה ונעם מתכוננים, אין מה למהר. בכיליון עיניים מחכים ההורים, מתי? ובאחת פרצה הסערה, נפלה כחתף מלחמת יום הכפורים. ושוב למלחמה, מלחמה קשה ואכזרית במלחמות אשר ידענו. שבועיים עוברים בחרדה, אין קשר, אין ידיעה, ולפתע פרישת שלום וגלויה ולאחר מכן אף חופשה ראשונה ואחריה שניה וחשבנו בלבנו כי הוא יכול לו שוב. אך לא ידענו כי אך צחק לנו המוות כשהוא אורב מאחורי הגב. בגלויה האחרונה כותב נעם כי הנה סופרים את הימים, היה זה ב-26.11.1973. שבועיים לאחר מכן, בג'יפ פתוח, כשהוא מחפש ומסייר נתיב חדש מצא אותו המוות והוא כל-כך רצה לחיות, כל-כך הרבה רצה עוד לעשות ולא הספיק...

לא, אין זה מתקשר. נעם אינו מתקשר עם תלולית עפר, עם מצבה קרה מאבן, עם חדלון. זה איננו נעם.

חיוך שובב וממזרי, עיניים נוצצות במשובה קונדסית, צחוק פורץ מהלב.
זה נעם – וכך נזכור אותו.

אגמי רחל

05.08.2001 – 18.10.1908

רחל, נולדה בשנת 1908, לבית ליבוביץ, בעיר ואס ברומניה. בת שנייה למשפחה בת 7 נפשות.

המשפחה הייתה אמידה, האב עסק בסחר תבואות ותוצרת חקלאית. לאחר מות האב פתחה האם מכולת וכך פרנסה את חמשת ילדיה.

רחל למדה כשמונה כיתות ויצאה לעבוד בהנהלת חשבונות בבית חרושת, כי לא רצתה להיות תלויה באמה. בעיירה זו לא התעניינו בציונות ורחל היתה הראשונה שהלכה להכשרה במסגרת השומר הצעיר. היא יצאה לתקופה של שנה וחצי, ללא רשות מהבית, אך לא נתקה את הקשרים עם משפחתה. כשעלתה ארצה, בשנת 1933 כבר קיבלה את ברכת האם, למרות התנגדותה לפרידה מהמשפחה.

כבר בהכשרה טיפלה רחל בילדים ובתינוקות בבית החולים המקומי, בו סודרה לה עבודה על-ידי רופא יד. רחל עלתה לארץ כתיירת למכביה, והצטרפה לקיבוץ ג' של השומר הצעיר בחיפה. לאחר מכן עברה לקבוצה בחדרה ושם התחילה את עבודתה עם ילדים.

בארץ קיבל את פניה של רחל אברהם גורן, בעלה של יונה גורן, חברתה מן ההכשרה ולימים ידידה טובה ושכנה בקיבוץ.

בסוף שנת 1933 התקשרה רחל עם יצחק בקשרי ידידות ונשאה לו בחופזה, בגלל שהתחילו חיפושים אחר עולים בלתי לגליים, וכדי שתוכל להישאר בארץ.

רחל עבדה וטיפלה בילדים בקיבוץ - וגם מחוץ לקיבוץ, בילדים משותקים ברמות השבים - והדריכה מטפלות בבתי ילדים בקיבוצים צעירים כנווה אור ופלמחים.

לרחל ויצחק נולדו שלושה ילדים - יעל, צבי ונעם - שנפל במלחמת יום הכיפורים. וכן ששה נכדים, והרבה נינים - כן יירבו.

רחל הלכה לעולמה בקיבוץ שאהבה, בין ידידים שכנים ובני משפחה, בגיל מופלג ובדעה צלולה. אשה חכמה, חזקה - ואוהבת. אוהבה על משפחתה ועל סביבתה.

יהיה זכרה ברוך

אורבון דינה

1875 – 1951

אורבון מוניש

1872 – 1952

ההורים ילידי בסרביה, האב נולד בכפר וישקוביץ והאם בעיר השדה אוריב. לסבא היה משק חקלאי, אבא מגיל צעיר עבד במשק. סבא מצד האם עסק בגידול ומסחר בצאן. אבא אחרי הנישואין, גידל כמה שנים ירקות ועבד אחרי זה בבית חרושת לסוכר באוקראינה – בפיטום בקר. אחרי המהפכה ברוסיה ב-1917, בית החרושת נסגר ואבא עבד כפועל חקלאי בתחנת-קמח.

מרעב לא סבלו במשפחה.

ב-1920 הבריחו את הגבול ועברו לבסרביה (אז רומניה) מצב הפרנסה והקיום היה קשה. הילדים התחילו לעבוד ולעזור בקיום המשפחה. יותר מאוחר נכנסו ל"החלוץ", עלו ארצה ובעבודה קשה חסכו כסף על מנת לאפשר להורים לעלות.

ב-1934 הגיעו ההורים ארצה, אבא עבד כפועל חקלאי בפרדסים. בימי המלחמה העולמית 1939-1945 היה המצב שלו בעבודה קשה. ההורים במצוקתם – אלא שבתקופה ההיא לא קיבלו הורים במצבם לקיבוץ. ב-1946 נתקבלו ההורים למשק, אבא עבד ב"גת" כשלוש שנים, עד שאמא חלתה והוא נאלץ לטפל בה. אמא נפטרה ב"א באדר תשי"א בגיל 76 אחרי מחלה קשה וממושכת. אבא נפטר כמה חדשים אחריה – בכ"א אייר תשי"ב בגיל 80.

אוברלנדר אלי

19.10.1948 – 27.11.1911

אלי נולד בדרוהובוביץ, עיר הנפט בגליציה שבפולין. סיים גימנסיה בוינה ולמד באוניברסיטה. הפסיק את לימודיו. בשנת 1933 עלה ארצה והצטרף לקבוצ גבעת-חיים. בין חבריו היונאים בלט כאיש הספר והתרבות. בשעות הפנאי היה קורא ספרים על ספרות ואמנות. ביחוד על אמנות הציור ואת פרי קריאתו היה מעניק לחבריו בשיחות מאלפות ומנעימות כאחת. בשנות המהומות תרצ"ו – תרצ"ט (39 – 1936) שירת בנוטרות, אחראי בתחנת ה"גפירים" בתור סמל וגם אחר-כך צמוד לשרותי ה"הגנה" בהדרכה, בגדנ"ע ובגיוס לפלמ"ח. הוא העלה את הטיוול והסיוור לרמה גבוהה של טיפוח האהבה לארץ.

מעטים היו בקיאים כמוהו בידיעת הטופוגרפיה והישובים העבריים והערבים באזורים נרחבים בארץ. השתתף עם חניכיו במסעות ובטיולים רבים ובין השאר גם בכיבוש ביריה, לרגל העלייה לתל-חי. רק לעיתים רחוקות קבל חופשה לחזור קצת הביתה ולעבוד במשק.

היה פעיל בכיבוש העבודה העברית בפרדסים, יצא למשמרת, למרות המגבלות בבריאות עקב שיתוק ילדים שחלה במשק. המשיך לעבוד במכוורת ובגן-הירק. ב-1947 יצא בשליחות לצרפת לארגן שם נוער למען ה"הגנה". כשחזר ארצה עם חניכיו, אנשי גח"ל. השתדל להקל עליהם את חבלי ההתערות בנסיבות החדשות. כשיצאו חניכיו, אנשי הקומנדו הצרפתי לפעולתם הראשונה בנגב, למיקוש הכביש לעזה ליד רפיח – התנדב ללכת עמם, ותוך כדי הזהירו אותם בפני הסכנה שהבחין בה, נפגע משני כדורים ונפל.

כעבור שנה העבירו את ארונו משם ונקבר בגבעת-חיים.

הניח במותו אשה, שלושה בנים: גבריאל, גיורא, גדעון, משפחה בארץ ובחוץ לארץ.

מדברי חברים

איש הספר – הקו היסודי של כל הציונים לאישיותו: איש הלימוד והדעת, עדין הרגש. בלכתו במחנה, בשבתו ליד שלחן האוכל, בעמדו באוטובוס החזיק ספר ביד. ההכרה הובילה אותו להתגייסות מלאה לענייני ה"הגנה". נוטרות בזמן המאורעות, הדרכה בגדנ"ע, גיוס לפלמ"ח. היה נעדר מן הבית רוב הזמן, בכל זאת נשאר המשק ביתו, קיים קשרים עם רבים מחבריו, התמסר למקצוע שהפלמ"ח הכיר בחשיבותו הרבה וטיפח אותו במיוחד. ידיעת הארץ על פרטי פרטיה, על כפריה הערביים, שביליה, הריה, עמקיה, מעיינותיה ופלגיה. השקיע בזה את כושר הלימוד שלו, את זכרונו המדויק, את אהבתו לארץ ולטבע בכלל, ומשהו מהמסורת של תנועת הנוער בחו"ל שה"טיול" היה ציר פעולתה.

הידיעה אצלו היתה קשורה בלהט פנימי, ברעיון, באידאה. לא ידע לאות, עבד יומם ולילה. דרש הרבה מאנשיו והם נענו לו ברצון. הפייפ בפה, גופו קצת מסורבל, מספר על ספר שקרא, על החיים בפלמ"ח, על הטיול, צייר לך ואדי זה או אחר, תיאור כזה שנדמה לך כי הלכת בצירו את אותה הדרך. ניחן בגישה פשוטה וקלה אל החברים,

אטלס אשר

07.03.2013 – 19.08.1947

אשר נולד ב-19 באוגוסט 1947, לציפורה וצבי אטלס בקיבוץ עין הים. לאחר מכן עברה המשפחה לגבעת חיים וכשמלאו לאשר שלוש נקבע אביו צבי כמדריך רפת בבית הספר החקלאי עיינות, ובני המשפחה עברו איתו לשם.

לאחר כשנה חלה צבי בסרטן וזמן קצר לאחר מכן נפטר. ציפורה והבנים חזרו לגבעת חיים, שהיתה מעכשיו לביתם. בשנות השבעים הצטרף סשה והקים קן משפחתי חם עם ציפורה. סשה טיפח את אשר, ליווה אותו והעניק לו הרבה חום ואהבה – ואשר נקשר אליו מאוד.

בשנותיו האחרונות חי אשר בהוסטל יפה ומסודר, יחד עם אנשים שסבלו גם הם מאותה מחלה. בהוסטל היו פעילויות רבות ומגוונות: מלאכת יד, ליטוף חיות, תנועה במוסיקה ועוד, וזאת על מנת לעשות את חייהם של הדיירים מלאי תוכן ועניין. היה שם גם מעקב צמוד אחר מצבם הרגשי ובריאותם של הדיירים. עבור אשר זה היה הסידור הנכון ביותר. הקיבוץ שלנו השקיע את מירב המאמצים והכוחות להיטיב את חייו.

אורנה חיים

לפני כשמונה שנים קיבלתי עליי את המשימה להיות המלווה של אשר מטעם הקיבוץ. לקחתי את המשימה ברצון, כיוון שהיו לי קשרים קודמים עם ציפורה וסשה. מייד בביקור הראשון נוצר קשר טוב מאוד בינינו. אשר היה איש חכם, אינטליגנט וגם בעל נפש עדינה ואוהבת.

בהתחלה נהגתי לקחת את ציפורה איתי לביקורים, אך בהמשך לא עמדו לה כוחותיה ואז, במשך שנתיים היינו באים לבקרה בבית שקמה. אשר היה משתתף שם בחגים ואפילו מדי פעם שר סולו. ציפורה נפטרה ואשר, שאהב אותה אהבת נפש הסתגר קצת בתוך עצמו ועבר לעולם של דמיונות ועצב. אני כמלווה החלטתי להגיע אליו דרך כשרונותיו: שירה, תרגילי מתמטיקה, כתיבת חמשירים, שיחה על קבוצות כדורגל בעולם ועוד, ובאמת בשלב הזה כל פגישה היתה עבורו חוויה – וגם עבורי. היינו שרים אריות מאופרות וגם סתם שירים ישראליים.

מדי ביקור הוא הראה לי חמשירים שהוא כתב במשך השבוע, היה גאה בהם ואף ביקש ממני לפרסם אותם בגבעתון. באחד הביקורים שאל: מיכה, אתה מכיר את הרקוויזום של שוברט – ואז פצח בשירה בלטינית שנמשכה כשלושת רבעי שעה. הקונצרט היה ממש מאלף. גיליתי אדם מיוחד, אינטליגנט ומוכר, שהגורל התאכזר אליו. שלושם ביקרתי אצלו בפעם הראשונה לאחר היעדרות של חצי שנה. הוא ממש החל להתרגש ולבכות. דיברנו על החברים בקיבוץ שנפטרו בחצי השנה האחרונה והוא היה עצוב לשמוע. בסוף השיחה שאל: נו, מתי יגיע יומי, מיכה? עניתי לו שיש לו לפחות עוד עשרים שנה. לאחר שלוש שעות של כיף ביחד נפרדנו עם הבטחה שלי לקחת אותו לארוחה במסעדה בשבוע הבא. יממה לאחר מכן נדם לבו.

היה לי מעניין ומרתק לשהות עם אשר במשך שמונה שנים רצופות ולדעת שאני תורם לו במשהו ותורם המון גם עבור עצמי, בהיכרות עם אדם יוצא דופן שכמוהו.

אזכור אותו תמיד

אטלס צבי

20.6.1951 – 1.1.1917

בן חיה ואשר, עלה ארצה מפולין ב - 1937. צבי נולד בקובל, פולין, אזור שגבל עם רוסיה, למשפחה ציונית. למד בגימנסיה עברית וכבר בגיל צעיר מאד נשא יחד עם אביו בעול הפרנסה. מצעירותו חבר בתנועת "החלוץ" הצעיר" ואחר כך ב"החלוץ". איש נאמן לתנועה, בן 17 יצא להכשרה לפרצב, עיירה קטנה בפולין המרכזית, עבד במרץ ובלהט בלתי רגילים. התנאים בהכשרה היו קשים, על אף העבודה המפרכת, כמעט ולא היה קיום לחברים. לא ויתר במאומה על השלמות והטוהר של החיים הקיבוציים. בהכשרה השתדל להוכיח כי אפשר ואפשר להתגבר על הכל, לחם במרץ נגד כל המפקפקים. הוא היה דוגמא לכולנו, עמידתו העקשנית הביאה אותו לא פעם לידי התנגשויות עם חלק גדול מהחברים, אבל מי שבא אתו במגע קרוב, העריץ אותו על טוהר מצפונו התנועתי. מרכז "החלוץ" הודיע שפלוגת ההכשרה שלנו מתחסלת ואנו עוברים לכריסק בכדי לחזק את הפלוגה הגדולה ולהתקיים בתנאים כלכליים יותר טובים. היינו חייבים לחנוונים סכומים גדולים, מכיוון שקנינו בהקפה. הרווחים של הספקים היו גדולים ורוב הפלוגות נהגו לא להחזיר חובות. אחד המתנגדים לכך היה צבי, לא רצה שזה יפגע במצפון התנועתי, אירגן סביבו 4 חברים, עבד 15 שעות ביום בתנאים קשים והצליח לשלם את החובות. עלה ארצה ב-1937, בראשית תקופת ההעפלה, נשלח לפלוגת שכונת בורוכוב(היום גליל-ים). עבד בעבודות קשות בעיר, בנמל תל-אביב, ברכבת ובסבלות. שם הכיר את צפורה שהיתה בהכשרה בבית תינוקות ויחד אתה הלכו לעין הים. הוא היה בין החברים המרכזיים במשק הצעיר. השקיע מרץ וכח בענפים חקלאיים ופיתוחם, נשלח להכשרה לתל-יוסף ובשובו הקים את ענף הרפת בעין הים. גם פה דרש הרבה מהחברים וכשנדמה לו שלא כולם נושאים שווה בעול הבניה והיצירה, החליט לעבור אלינו. במשקנו עבד 5 שנים, עבד ברפת, מסור ונאמן ללא גבול.

נפטר בגיל 34 ממחלה ממארת, השאיר אחריו אשה, בנים: דן ואשר, משפחה בארץ ובגולה.

"בעל עמדה עקבית בלתי מתפשרת. חבר טוב וקשה גם יחד. בלט בהזדהותו המלאה עם העבודה. לא היה גבול ליחס האחריות שלו לענף בו הוא עבד. הוא לא ידע רחמים עם גופו ובמיזוג בלתי רגיל של חריצות כפים, כח התמצאות והחלטה מהירה-מצא עצה ופתרון, במצבים הקשים ביותר שפקדו אותנו בעבודה והוא תמיד הראשון הנרתם בעול. ראינו אותו כסמל לחלוצי ישראל ובדוגמא מחנכת את דור הבנים. בזמן האחרון ידע לבטים קשים. היה בעל מח חריף ואיש הפולמוס והשינון, לא הופיע בפני הציבור, אבל ידע יפה את השיחה עם החבר. בדרך מן הרפת לחדר האוכל ובעת הסעודה ליד השולחן פתח שיחה ערה על כל עניינים בעולמנו. בעל הכרה פועלית ויהודית עמוקה. בעל כח הסברה ושכנוע חודר. חי באינטנסיביות בלתי מוסברת ולעתים נדמה היה כי הנה הוא עולה ונשרף בלהט החיים אשר חצב מקרבו.

חלה-בדיקות הרופא לא העלו דבר, חזר לעבודתו במשנה מרץ. יש לפעמים ומחלה מקננת בגוף האדם מעוררת בנבכי הכרתו את תחושת החיים הקצרים ומצווה עליו קצב פעילות מסחרר. כאילו למצות כל רגע יקר ואנו עומדים בפני סוד של דינמיות בלתי מצויה והנה בא המוות ואתו הפתרון"

איטקין ישראל

29.3.2012 – 10.03.1943

אבא

מאוד קשה להיפרד ממך. היו לנו הרבה רגעים טובים ביחד וגם פחות טובים. יש לי הרבה זכרונות ילדות איתך. אני זוכר שבגיל שלוש חזרתי הביתה מהגן, פתחתי את הדלת וראיתי אותך שוכב על הספה עם פנים מכוסות ביד. אני עמדתי בדלת בפה פעור כמה דקות. בשלב מאוחר יותר סיפרת לי שהיתה לך תאונת דרכים, וזה אחד הדברים שנשארו איתי עד היום.

עברתי איתך ועם אמא כמה מקומות עד שהגענו לקיבוץ. בתקופה זו היתה לינה משותפת וישנו בבתי ילדים. היה לי מאוד כיף שהיית משכיב אותי לישון. ישבת לידי עד שנרדמתי.

כשהייתי בן 9 פרצה מלחמת יום כיפור. זה היה ביום שבת, אתה ואמא ישנתם במיטה. אני הערתי אותך בשתיים בצהריים ואמרתי לך שפרצה מלחמה. לא האמנת לי עד ששמעת את החדשות ואז מהר מאוד לבשת מדים ונסעת. רק אחרי שבועיים שמענו ממך כאשר אמא מדברת איתך בטלפון, ביד אחת מחזיקה את דני, חגי צמוד לרגליים ואני צועק: אמא, אני רוצה לדבר עם אבא. הצלחתי להחליף איתך כמה מילים, היתה לי הרגשה טובה. כאשר חזרת מהמלחמה הדברים השתנו, חזרת בן-אדם אחר.

אני זוכר שאתה מאוד דאגת לי כששמעת שנכנסתי ללבנון. כשסיימתי את הצבא נסעתי ללונדון. מדי פעם היינו בקשר. זו היתה תקופת הלימודים שלך. כאשר חזרתי מחו"ל, ואתה לקחת אותי משדה התעופה, היה לי טוב לדבר איתך על הלימודים שלך ועל המשפחה.

בתקופה אחרונה התחזק מאוד הקשר בינינו. הייתי בא אילך המון והיינו יושבים ומדברים על כל מיני דברים. היית מאוד נינוח. אתה אהבת את הנכדים שלך והיית מתעניין הרבה.

קשה לי מאוד להיפרד ממך, אני יודע שאתה מאוד אהבת אותי.

אני נפרד ממך בגעגועים.

שלך, בן הבכור - אסף

ישראל

אתמול בבוקר חלפתי על פניך עם אופניי, בדרכי לעבודה. ברכת אותי כתמיד בבוקר טוב וכחמש דקות לאחר מכן, תוך שיחת טלפון יומיומית של בוקר, עם שושי, נדם ליבך. כך, יושב על הספה בביתך הצנוע והחם. כן, שכן שלי, כמה עצוב היה לי.

עולים בי זיכרונות, כמה שמחת כשדפקתי בדלתך, לביקור, התקבלתי בחיוך רחב. על שולחן מונחים

העיתונים וספר קריאה. תמיד התעניינת בשלומי ובשלום משפחתי וסיפרת על שלך. סיפרת על העבודה, על הבילויים, הסרטים הרבים שהלכת עם שושי ועל החופשות שלכם בחו"ל. בזמן שעבדת מחוץ לקיבוץ ושהית פחות בבית, היתה לך שאלה קבועה אליי, "נו, מה נשמע בקולחוז?" התעניינת בכל הפרטים, הרכילויות, (עד כמה שידעתי), מה קורה בקיבוץ, בקלפי, לידות, חתונות וגם מי הלך לעולמו. שמחת בשמחות שלי ועזרת בעת צרה. מדי בוקר, אם נפגשנו, ברכת אותי בבוקר טוב והתעניינת בשלומי. אמרת לי: "אם את זקוקה למשהו, אני כאן!" בביקורי אצלך שמעתי הרבה סיפורים מילדותך, הוריי, הקיבוץ של פעם, נעוריי, השירות הצבאי, המלחמות ועוד ועוד... בזמן האחרון, משהיה לך הרבה זמן פנוי, הצעתי לך להעלות את הדברים על הכתב. אמרת לי כי חשבת על כך. עד כמה שידוע לי, זה לא יצא לפועל – וחבל. היתה לנו שכנות טובה ואני מאוד מודה לך על כך. פתאום הלכת, פתאום אבד לי עוד חבר, שכן. ישראל, דיברת איתי על המוות, אני יודעת ממך, שכך רצית שיקרה, ועם כל הצער והכאב לכולנו, בטוחה שהתגשמה משאלתך!

ישראל, נוח על משכבך בשקט ובשלווה.

תמר

אימרגליק מרדכי

21.04.1996 – 11.04.1905

הגיעה שעתו של מרדכי להיפרד מחיים ארוכים. בהם שעות הסבל והמצוקה מרובות. כבר בילדותו הוא נתייתם מהוריו וגדל בבית יתומים בעיירה צ'כית. שם ניתנה לו השכלה בסיסית וסדרו אותו בתור שוליה אצל בעל מלאכה. כדי שילמד שרברבות ויקיים את עצמו. בגיל מבוגר יחסית, הוא התחתן עם קטה – בת המשפחה שאימצה אותו. כאשר פלשו הנאצים לצ'כיה הם ברחו. כמו רבים אחרים, והגיעו במסע רב תלאות באניית מעפילים עלובה לפלשתינה.

הם נשארו לגור בחיפה בבת גלים בתנאי דיור ומחיה מצומצמים מאוד ופה גם נולד בנם היחיד. מנשה. עם פרוץ מלחמת השחרור, מרדכי גויס להגנה ושירת בסביבת חיפה. לימים הם ביקשו לעצמם איכות חיים וסביבה ערכית יותר לגדל בה את בנם וכך הגיעו לגבעת חיים. גרטי ואני השתדלנו מן ההתחלה להקל על קליטתם ע"י לימוד השפה העברית והדרכתם להשתלבות באורח החיים הקיבוצי, ומאז נקשרה הידידות רבת השנים בין גרטי לבין קטה. וביני לבין מרדכי. ידידות זו היתה מסכת חיה ונושמת עם עליות ומורדות, הבנות ואי הבנות. אך תמיד מצאנו שפה משותפת. מרדכי היה אמנם במקצועו שרברב, אבל תחביביו היו מוזיקה וחשמלאות. כך בגיל מבוגר, הוא קיבל על עצמו ענף שירות חשוב: תיקון מכשירי חשמל ביתיים. בעבודתו זו הוא בא במגע עם כל הציבור, מגע שמטבע הדברים לא תמיד היה קל וחלק. המחלה הממארת שהוא חלה בה לפני שנים רבות, גרמה לו סבל רב ומתמשך, אבל כלפי חוץ הוא השתדל לקיים חיי שגרה של יום יום. הוא אהב סדר וניקיון וזה היה ניכר בהופעתו עד סוף ימיו.

ועכשיו, ידידי, אומר לך: נוח בשלום על משכבך בצד רעייתך האהובה!

ידידיך
גרטי ואפרא שלו

אימרגליק קטה

5.01.1995 – 8.10.1913

בת למשפחת דונט, נולדה בצ'כיה, עלתה לארץ ב-1939. קטה נולדה למשפחת דונט, בעיר יגנדורף, באיזור הסודטים, בצ'כיה. המשפחה, בה היו עוד אחות ואח, היתה יהודית בהכרתה, אך נתנה לילדיה חינוך חילוני ליברלי, כפי שהיה מקובל בין היהודים באותה עיר. התרבות באיזור היתה בהשפעה גרמנית חזקה. בסיום לימודי בית הספר למדה קטה הוראת פסנתר. כנערה היתה בחורה תוססת, מלאת מרץ ושמחת חיים, שאהבה חיי חברה ובילויים. את כל אלה, כך סיפרה, קיבלה בהשפעת אביה, שאיתו היו לה קשרים קרובים במיוחד.

את מרדכי אימרגליק הכירה ביגנדורף והוא נהייה בן בית בבית משפחתה, בית עם אווירה חמה ותומכת. גם לאחר נישואיהם של מרדכי וקטה הם המשיכו להתגורר באותו בית, שהיה גדול ומרווח. בשנת 1939, כשיהודי אירופה ניסו להימלט מגזרות הנאצים, עלתה משפחת אימרגליק הצעירה, באוניית מעפילים, בעלייה בלתי לגאלית. המסע לישראל היה כרוך בתלאות ובסבל רב, וארך מספר חודשים. המשפחה התיישבה בבית גלים וקטה יצאה לעבוד בכל עבודה מזדמנת, כדי שתוכל לעזור בפרנסת המשפחה. בארץ נולד בנה היחיד – מנשה.

לאחר הפילוג הצטרפה משפחת אימרגליק לגבעת חיים, כי כאן היו להם מכרים עוד מימי נעוריהם. המשפחה נקלטה בקיבוץ מהר וטוב, למרות שלא היה להם רקע קיבוצי קודם. קטה אהבה מאוד את הבית הקיבוצי ותמיד הזכירה לטובה את ההחלטה לבוא לחיות כאן.

בתחילת בואה לקיבוץ נכנסה לעבודה בפעוטון, אחר עברה לעבודה ב"גת" ומשם למשך מספר שנים ב"אספקה קטנה". לאחר מספר שנים – במטבח. בשנים האחרונות עבדה במחסן הבגדים, בחדר התגמיר, שם היה תפקידה "להציל" בגדים והיא עשתה זאת באומנות ממש. גם לבוש שנחשב "אבוד", חזר לשימוש אחרי שעבר תחת ידיה. בכל עבודה שעשתה השקיעה את כל מירצה וכישוריה. את יחסי החברות שקשרה במקומות עבודתה טיפחה ושמרה במשך שנים.

גם כאשר התפתחה בה המחלה הקשה המשיכה קטה לעבוד, עד אשר הכריעה אותה מחלתה וכלו כוחותיה.

איסקוביץ פוליה (פדל)

1886 – 1955

איסקוביץ יצחק

1876 – 1951

פוליה נולדה באודסה (רוסיה) בתרמ"ו (1886), יצחק איזיק בן חנא נולד באודסה (רוסיה) (1876) עלו ארצה מקישינב (רומניה) ב' 1930. הוריה של חברתנו אניה ארז.

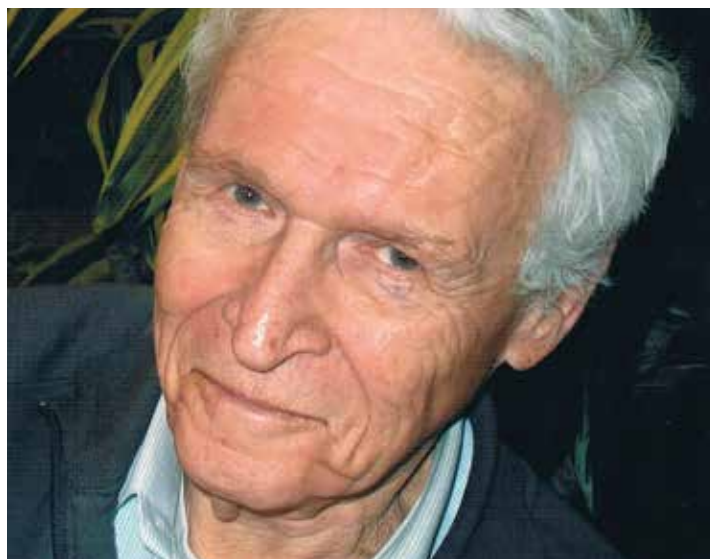
יצחק איזיק ופוליה (פדל) נשאו ב' 1905. הוא עבד בבית חרושת לפרקט (גזרי עצים מחוברים, מעשה פסיפס) ולדיקטים באודסה. הכיר תעשיין מקישינב והלה הזמינו אליו לעבודה, בבית החרושת שלו. בקישינב רכשו להם ידידים רבים, ביניהם ציונים פעילים. פוליה היתה פעילה מאוד כל השנים ביסוד בית יתומים והחזקתו – עד לעלייתה ארצה.

בהשפעת הבן פבה והבת אניה שהשתייכו ל"השומר-הצעיר", התקרבו גם ההורים לציונות. בקרו באסיפות, קראו ספרות ציונית, התנדבו ותרמו לכל מטרה ציונית ובאמצע שנות העשרים אף קנו מגרש בבני ברק מידי סוכן מארץ ישראל שבא לקישינב למכור מגרשים. בבואם לארץ בשנות השלושים מכרו את המגרש, בכסף שקיבלו (הקניה לא היתה רשומה בספרי אחוזה, מוכר הקרקעות, איש תקיף

"סידר" הרבה יהודים בקניית מגרשים בארץ), פתחו סניף "תנובה" על הר – הכרמל. ההורים כבר לא היו צעירים, תורת החנוונות לא ידעו, ישרים בדרכיהם, וקשה היה להם להסתדר. אניה יצאה לעזרתם לכמה חדשים והיא ניהלה את "העסק" במאמצים גופניים גדולים ובייסורי – נפש. כל הקניה – מכירה, הבהילה אותה. הבן גד הועבר מגבעת – חיים לתל-יוסף והגעגועים לילד, שראתה אותו רק בשבתות, ולחברים בקיבוץ, איתם היתה קשורה מימי ילדותה, נוסף על עבודתה הקשה, שברו אותה והיא חלתה. ניתן לשער שההורים העריכו את הקרבן שבתם האהובה הביאה למענם, הדבר גרם להם לא מעט צער. משעלה הבן ומשפחתו ארצה, נמצא פתרון. סניף "תנובה" עבר לבן וההורים עברו לגבעת-חיים, (זמן מה גרו בכפר – חוגלה). מחלת האב בשנותיו האחרונות נבעה מפחד שבאים "לקחתו". נחמתם הגדולה – ילדיהם בקיבוץ ונכדיהם, אותם אהבו אהבה עזה, ובחברתם היו מאושרים. הקפידו מאוד על ניקיון דירתם הכל הבריק אצלם. פוליה אהבה להתלבש יפה ובטעם רב. מדי פעם בפעם היו יוצאים לטייל בארץ. לאב הציקה מחלת כליות, ממנה נפטר, בן 75 לחייו.

האם ידעה עוד הרבה סבל בחייה, בשבועות האחרונים שכבה בבית-החולים על הר-הכרמל. התענתה בכאביה. שעות חג היו לה ביקוריהם התכופים של חתנה, בנה, כלתה ונכדיה, התגאתה בכך לפני שכנותיה הרבות בחדר החולים הגדול, והיה בזה גם מרפא לפצע על מות בתה, הבלתי נשכחת. ידעה שלא נעזבה. יום לפני מותה, בביקור חתנה אצלה, התירה את שעונה מעל ידה והגישה לו בשביל נכדתה, ביקשה להבטיח לה שיקברוה ליד בתה, ליד אניה. זו היתה משאלתה האחרונה בחייה.

נפטרה בט"ו בניסן תשט"ו בת 69 לחייה.

אלדר סולל

14.12.2013 – 08.09.1935

סולל נולד בקיבוץ איילת השחר להוריו צפורה ואריה אלתר, אח בכור לאלון ולאה. ילדותו ונעוריו באיילת בזמן המנדט הבריטי ומלחמת השחרור היו רצופים זיכרונות מהמאבק על עלייה בסתר ונטישת הקיבוץ בזמן מלחמת השחרור "לגלות" בחיפה. המשפחה הגיעה לגבעת חיים בימי הפילוג ב-1952. סולל סיים כאן את ביה"ס יא' ויב' והתגייס לצה"ל, תחילה לנח"ל ואחר כך לצנחנים. "זכה" לצנוח במיתלה כקצין צעיר במבצע סיני, התמחה במרגמות, ותפקיד אחרון כמפקד פלוגה מסייעת. אחרי השחרור השתלב בקיבוץ בענפי החקלאות: גן ירק, שלחין ורפת. אנחנו נישאנו ב-1959 ולאחר מלחמת ששת הימים נולדו ילדינו – איתמר, חגית ואביגדור. פרצה מלחמת יום הכיפורים, ולאחר חצי שנה של מילואים הוצע לו להצטרף למערכת הנהלת החשבונות שם זכה להתקדם ולהתפתח במקצוע ונולדה נורית בת הזקונים. העבודה נתנה לו סיפוק רב. למד בקורסים, ימי עיון, ולימד הנהח"ש ברופין בקורסים השונים. עבודתו היתה מאד מוערכת ע"י המוסדות הכלכליים – מס הכנסה, ברית פיקוח ואחרים. הילדים גדלו (לתפארת) ואנחנו התחלנו לטייל בעולם. היה לנו הספק לא מבוטל. כמובן לא פסחנו על תאטרון, מופעים וטיולים בארץ. לסולל היה ראש אנליטי – בפוליטיקה, כלכלה, הליכים מדיניים, הכרות עם העולם ומהלכיו בהסטוריה. אהב מאד שירי מולדת (גם את הרוסיים) וסדרות קומיות בטלוויזיה. בהמשך, הילדים נישאו ונולדו לנו 11 נכדים ונכדות והם תפסו את המקום הראשון. בריאותו של סולל לא היתה טובה הרבה שנים, אבל "בשגרה". בתקופה האחרונה חלה החמרה ועל אף טיפול מסור "בהלל יפה" כשלו מערכות הגוף ובנר שמיני של חנוכה – ככה נר.

סופר ע"י אשתו ערה אלדר

אלתר אלון

21.01.2023 – 1.02.1942

כמו עץ אלון

אבא היה איש הכי שקט וצנוע שהכרנו. איש שמסתפק במועט ושמח בחלקו. אבא אהב את השגרה שלו בקיבוץ, את ההליכות, החוגים והשלווה הרגועה. אבא אהב לבוא לכנרת לארוחות שישי, לפנק את הנכדים בגלידה ושוקו, לפגוש את המשפחה של זיו, ולשמוע המולת ילדים וצחוק מתגלגל.

אבא דיבר מעט. הוא לא אהב להעמיק בשיחות רגשיות, אך היה לו חשוב לספר לנו על הילדות באיילת השחר, איך הכריחו אותו לשתות בכל יום כף שמן קיק ולאכול חצי ביצה, כדי להתחזק.

בטקסי מעבר לכיתה א' של הנכדים תמיד הזיל דמעה. כאשר נשאל למה הוא כל כך מתרגש, סיפר על תחילת כיתה א' שלו, בזמן מלחמת העצמאות. הצפון אז הופגז וכך עלו כל ילדי העמק על משאיות, כאשר ההורים עומדים בשער הקיבוץ, בוכים ונפרדים מהילדים לזמן בלתי ידוע. את הילדים לקחו לגור וללמוד בחיפה בבתי ערבים שננטשו, בזמן שההורים נשארו בקיבוץ.

סבא שהיה מורה לתנ"ך היה שם גם, כך שאבא זכה לפגוש אותו מידי פעם, לעומת הילדים האחרים שפגשו את ההורים רק פעם במספר שבועות. הוא סיפר על מטוס שטס נמוך מעליהם לאחר שפגע במקלט המתפורר ועוד חוויות מהתקופה שעברה עליו בטלטלות הרחק מהבית. לימים העלה זכרונות גם ממלחמת יום הכיפורים. מלחמה קשה וכואבת, בה השתתף בכמה מעשי גבורה ושכל מספר חברים קרובים. השעות הארוכה הרחק מהקיבוץ ומאיתנו כנראה השאירה בו משקעים שנשא שנים רבות.

אבא חי בדרכו היפה והצנועה, אנחנו מעריכים אותו על כך שמצא את הדרך הנכונה והנעימה לו ובה הלך. מי שמכיר את אבא מקרוב, ידע שיותר מכל היה איש של הרגלים. אותה ההזמנה ב"סטארבקס" בכל ביקור בארה"ב. יכולנו לכוון שעון לפי זמני ההליכה מסביב לקיבוץ. אותן 30 דקות בעיות של מתמטיקה, אותן שלוש גלידות בכל פעם שבא לבקר ואותה מסעדה כל פעם. פיתחנו משפט "לפני שיהיה מאוחר – סמי בכיכר). כמו עץ אלון, לא תזיז אותו ולא תשבור.

בבית החולים היינו שעות רבות יחד. היה חשוב לו לומר לי עד כמה הוא אוהב את הנכדים ועד כמה הוא מכבד את העזרה וההתמודדות שלי.

תודה אבא שלימדת אותנו כבוד, אהבת הפשטות ואהבת המדינה, והטמעת בנו ערכים של הבלגה ונתינה. תנוח על משכבך בשלום ובשקט.

ולסיום, למרות שאבא היה אומר שלא הייתם צריכים להטריד את עצמכם, תודה רבה מכולנו לכל מי שבא לחלוק לו כבוד אחרון. באהבה לתמיד.

כנרת ואורן

אלון היקר,

משפחת אלתר - אבא, אמא ו-3 ילדים
סולל ואלון היו לי 2 אחים גדולים
אני הייתי בת הזקונים
אבל אתם כבר לא בין החיים
ואני נשארת אחרונה
עצוב, עצוב לי נורא.

אז בשנת 1952, שנה סוערת בקיבוצים
אבא וסולל עזבו לגבעת חיים
אני ואלון נשארו באיילת השחר עם אמא
למשך כשנה עד שהחליטה
שאת המשפחה לא מפצלים
וגם אנחנו לאבא וסולל מצטרפים.

אבל אמא נשארה נאמנה להשקפת עולמה
וגם את הלינה המשותפת לא אהבה
אז אחרי 7 שנים נוספות בגבעה
שוב אנחנו מתפצלים, הפעם אבא ואמא
ביחד איתי לנתניה עוברים.

סולל כבר נשוי לערה נשאר בקיבוץ
ואלון, החייל הצעיר, שיריונר ולוחם
את אבא ואמא פעם בשבועיים מבקר
אבל את הקיבוץ הוא לא עוזב.

אז ככה גדלתי כמו בת יחידה בנתניה
ואתם בקיבוץ.

הקשרים רחוקים וגם קרובים קרובים.

אלון, בנית משפחה מקסימה
היית גאה וחוזר ומספר על כנרת המדהימה
כנרת והמשפחה החמה שלה
וגם ספרת על אורן שבחר לחיות בחו"ל
איך אתה ומקסין הייתם נוסעים לבקר
וחוזרים ומתגעגעים עוד יותר.

היום אני מבינה באמת כמה קשה המרחק
ואיך זה לגדל נכדים בשלט.

גם ביום שישי האחרון, עת נפרדנו לשלום
אתה בצלילות הדעת סיפרת את סיפורו של אורן.
בקושי הצלחת לנשום ולדבר
אבל לא החסרת אף פרט
כמה אהבת אותם ואת כל הנכדים.

בחודש מאי לפני 5 שנים שלחת לי מכתב
וצירפת תמונות של אמא שלנו
בחברת העובדות ממדרשת רופין.
תמונות ש"קיבלת מבחורה באלישיב בת 90"
התמונות היו לך חשובות וכתבת לי:
"בהזדמנות תחזירי לי אותן"
בסוף הסתפקת בעותקים.

אלון היקר, היום אנחנו נפרדים,
א' בשבט, עוד כמה ימים ליום הולדת בחג
האלונים.

אני מבטיחה לך שאעשה כל מאמץ
לחזק הקשר עם הילדים.
בשישי, בהלל יפה, ישבתי עם כנרת
והבנתי איך החיים עוברים
ואל לנו להיות במפסידים.

כאן בבית הקברות בגבעת חיים
סולל ואבא ואמא שלי קבורים
וגם ממך אנחנו היום נפרדים
בצער רב
באהבה גדולה והרבה געגועים

ממני

אחותך לאה

אלתר מקסין

17.09.2023 – 13.08.1943

אמא נולדה בברוקלין, ארצות הברית ב-13.8.43. אביה, צ'רלי, בא ממשפחה חרדית ועבד בחריטת מצבות. אמא, אלמה, היתה עקרת בית. לאמא מקסין היו שלושה אחים אותם אהבה אהבת נפש והם השפיעו רבות על חייה. אחותה, ארלין, היתה מבוגרת ממנה ב-11 שנים והן חלקו חדר עד שאחותה התחתנה. ארלין היתה שיננית לאנשים עם צרכים מיוחדים ואמא היתה גאה בה מאוד. שני אחיה, לו ומרטין, היו ארכיטקטים שאהבו מוסיקה קלסית ואמנות. אמא קיבלה מהם את אהבתה למוסיקה.

כאשר סיימה בית ספר, אמא עברה לתקופה לקליפורניה ולאחר מלחמת ששת הימים עלתה לארץ כמתנדבת. בתחילה לדגניה ב' ולאחר מכן לקיבוץ גבעת חיים מאוחד.

אמא עבדה בפרדס, בבתי תינוקות ושנים רבות בכל-בו של הקיבוץ. היא התחתנה בנובמבר 1968 והפכה להיות אמא גאה ואוהבת לאורן בשנת 70 וכנרת בשנת 73.

אמא דיברה רבות על מלחמת יום כיפור, על השינה מתחת למיטה בבתי הילדים, על ההחשכה של החלונות והדאגה לאלון שלא ידעה את גורלו.

אמא הכירה לנו את העולם, היא דיברה איתנו אנגלית בתקופה שזה לא היה מקובל. היא לקחה אותנו לארה"ב להכיר את משפחתה ואת שורשיה וזכינו לחוויות רבות וייחודיות.

הקיבוץ היה עבור אמא מקום של בטחון ותמיכה. היא זכתה לחברויות אמת קרובות עם עידית גבריאלי ועם יתר הקבוצה האנגלוסקסית. הקבוצה היתה עבורה עוגן שנים רבות ותחליף למשפחה אותה השאירה מאחור.

אמא חלתה בזמן הקורונה.

אומרים שבן אדם מת פעמיים: פעם ראשונה כשהוא נפטר ופעם שניה כאשר שמו נאמר בפעם האחרונה על פני האדמה. מי שטבע את האמירה כנראה שלא הכיר אלצהיימר, כי מסתבר שיש גם דרך שלישית למות. אנחנו חושבים שאמא, לפני המחלה, היתה מאוד מתרגשת לראות את כל החברים והידידים שלה, ולמרות שבסוף דרכה היא כבר לא זיהתה איש, אז אנחנו, בשמה, רק נודה לכל מי שהיה שם עבורה. תודה מיוחדת לצוות של בית שקמה, לגדי, לאלדד, לחברים הרבים שהיו ותמכו, וליוו את אמא לאורך התהליך המתמשך והכואב שהיא עברה. תודה מיוחדת מעומק ליבנו שהקהיתם את הבדידות שכה מאפיינת את המחלה.

אמא השאירה בארה"ב משפחה גדולה ואוהבת, משפחה אליה התגעגעה בכל זמן. היית סבתא אוהבת, בעלת רוח שטות אמריקאית ועם חיבה מיוחדת לכרטיסי ברכה וברווזים. היית אמא אוהבת שיותר מכל רצית שנהיה אחים קרובים ומשפחה מלוכדת ואכן הצלחת בכך.

נתגעגע לנצח.

כנרת ואורן

דברים שכתבה חוה אגמי:

הכרתי את מקסין באופן אישי יותר לפני 25 שנה בערך. נסענו לחדר כושר בחדרה כ-4-3 פעמים בשבוע עם האוטו של הבריאיות. מקסין היתה קרובה לליבי ואהבתי אותה כמו שהיא. אישה טובת לב, הרבה נתינה וחוש הומור. היה לה בית חם ויפה בטוב טעם. המשכנו ללכת לחדר כושר, הפעם באיחוד, עם הרכב שלה, עם צבי שנהג. לצערנו, לאחר כמה שנים הפסקנו, כל אחת וסיבותיה האישיות. המשכתי ללוות אותה בבית שקמה מבחינה אישית וחברתית. בבית שקמה לא היה לה טוב ורצתה כל הזמן לחזור הביתה, דבר שלא היה אפשרי מבחינה בריאותית. בבית שקמה צחקתי איתה, בכיתי איתה. היא כבר לא היתה מקסין שהכרתי בזמנים הטובים יותר. ביומה האחרון ליטפתי אותה, נישקתי אותה, והמשפט האחרון היה: "מקסין, אני אוהבת אותך". כמובן, לא היתה תגובה. בצער רב אני נפרדת ממך.

חוה אגמי

אחרי מלחמת ששת הימים הסוכנות אירגנה קבוצות להתנדבות בקיבוצים ובעיירות פיתוח. הקבוצה של מקסין ושלי נפגשה לגיבוש בניו ג'רזי. הגענו לישראל כמתנדבים לתקופה של שנה שתחילתה שלושה חודשים בדגניה ב'. בסופה של תקופה זו, היינו מיועדים להגיע לגבעת חיים. היינו 27 אנשים, חלק נשארו בדגניה אחרי שמצאו שם בני או בנות זוג.

מקסין השתלבה כאן בענף המטעים. אחר כך עבדה בגת, בבית התינוקות וכולם זוכרים אותה מהעבודה בכל-בו. העברית היתה ונשארה עד הסוף – סיפור. היא ידעה לצחוק על עצמה בנושא, אבל אף פעם לא פרצה עם זה קדימה. ביחסינו היו עליות ומורדות אבל ב-30 השנים האחרונות, כשילדינו פרחו מהקן חזרנו לקשר יותר משמעותי. ביקרנו זו את זו, נסענו יחד לבלות ואפילו יצאנו לשייט בחו"ל. בתקופה האחרונה הגעתי לבקר אותה בבית שקמה ועד לפני זמן לא רב היינו יוצאות יחד למסעדות ולקניות. בתקופה האחרונה היה לי קשה ועצוב לראות אותה בירידה שלה, מה שגם הקשה על התקשורת. החברות עם מקסין תחסר לי מאוד. נוחי על משכבך בשלום, חברה יקרה.

עידית גבריאלי

מקסין היתה חלק מחבורת דוברי אנגלית בקיבוץ. הקבוצה הזאת נוצרה לפני שנים רבות גם בפרדס, גם בארוחות הצהרים בחדר האוכל וגם בסופי השבוע במפגשים חברתיים. הבורג המרכזי בפרלמנט האנגלוסקסי היה דיויד ויקר.

היינו נפגשים כל יום שישי אצל דיויד בדיוק בשעה 16:30 אחרי הצהרים. חבל על הזמן ואוי ואבוי למי שהיה מאחר דקה אחת או שתיים. דיויד היה מסתכל על שעון הקיר שלו כאילו זה היה שעון ביג בן ותמיד היה מעיר: "what time do you call this". היינו יושבים, מרכלים, אוכלים, מספרים בדיחות באנגלית שאף אחד אחר לא היה מבין אותן, וצוחקים כולנו ביחד. אני יודע שמקסין באמת ציפתה למפגשים האלה.

ביחד עם מקסין היינו מייקל, רוני, שריל, עידית, קני ואנוכי וגם מתנדבים ומתנדבות וחברים וחברות לשעבר כמו אן גבע או שרון ויינר כשהן ביקרו בארץ.

לאחר שדיויד הלך לעולמו לפני 10 שנים, החלטנו להמשיך את המסורת – כל יום שישי בבית של מישהו אחר. לכל אחד מהגרעין הקשה של הקבוצה היה תפקיד קבוע בהרכבת התפריט: רוני הביא את הבירה, המשקה הקל ואת הסלמון. מייקל הביא את הפופקורן, אני הכנתי את הסלט ומקסין היתה מכינה סלט טונה עסיסי.

בשנתיים האחרונות למקסין היו בעיות אישיות. ביחד עם גדי וטלי, שארית הקבוצה השתדלה לעזור לה. דנו בכל מיני הצעות ובסופו של דבר היא עברה באופן קבוע אל בית שקמה. בימים האחרונים אני, רוני ועידית הספקנו להיות לידה בבית שקמה וכך נפרדנו ממנה לשלום. לכנרת ולאורן ולנכדים, בשם הקבוצה אני משתתף בצערכם.

עברי טסקר

מקסין, נוחי בשלום.

אלוש בנימין

04.04.1992 – 06.12.1923

בנימין נולד בסטיף שבאלג'יריה כבן רב לאביו שהיה נצר למשפחת רבנים מפורסמת. בערוב ימיהם עלו הוריו ארצה על מנת למות ולהיקבר בהר הזיתים.

הקשר הראשון לארץ ישראל נוצר אצל בנימין בבית אביו שדיבר עברית תנכית, וארח בביתו תלמידי "כולל" והיה נלהב גדול של ההתיישבות החדשה בארץ.

מאז 1939, לאחר פרוץ המלחמה, נופלת צרפת לידי הגרמנים והדבר מביא מיד לעליית האנטישמיות. באלג'יריה מסולקים ילדי היהודים וביניהם בנימין, מבית ספרם.

בנימין שימש כמתורגמן של הצבא הבריטי והאמריקני והדבר הפך אותו לבריטי מוחלט שגרם לו לדבר וגם ולחלום באנגלית. בגמר שירותו למען הצבא, התחבר בנימין כל כולו לציונות ולתנועת הנוער, ויסד בעיר הולדתו את תנועת "דרור" שהייתה תנועה ציונית חלוצית פעילה וגם מחתרית. תוך כדי פעילות, החלו חבריו לעלות ארצה, אך בנימין הגיע לפריז, שם פגש את מוניקה. הם נישאו, ובנימין שכנע אותה לעלות ארצה, כיוון שהאובססיה שלו הייתה – שבנו בכורו ייוולד בארץ ישראל. בנימין ומוניקה הגיעו לגבעת חיים עם גרעין מתוך אידיאולוגיה טהורה, ומתוך אמונה שזהו מעשה חלוצי מדרגה ראשונה. למרות שחבריו לגרעין עזבו את גבעת חיים ועברו לקיבוץ רעים, נשארו בנימין ומוניקה כאן כחברים. בנימין עבד בקיבוץ במקומות עבודה שונים, ביניהם בענף הבגנות ובנוי, והמשפחה עם הילדים, יגאל ודנית, יצאו פעמיים לשליחות בצרפת מטעם הסוכנות. במשך שנים רבות היה בנימין מורה לאנגלית בביה"ס שלנו וחבר פעיל במערכת החינוך. הוא שהקים וייסד את ה"חדר האורקולי" אצלנו, שהפך לדוגמא ושם דבר שאליו עלו לרגל מכל הארץ. גם לאחר הניתוחים שעבר, היה חוזר תמיד לעבודתו. מחלתו הקשה אלצה אותו לבסוף לעזוב את עבודתו שאותה פיתח ואהב.

בנימין היה איש משפחה נאמן ומסור. איש קיבוץ רחב אופקים ואכפתי, נרתם ותורם גם מבחינה תרבותית וחברתית. בנימין השאיר אחריו את מוניקה אשתו, את ילדיו – יגאל שחי בקיבוץ חוקוק עם משפחתו, ואת דנית ומשפחתה. נכדים ונכדות שהיה להם 30 חם ואוהב, והם כולם, תמכו בו ובמוניקה בתקופות קשות במסירות רבה. מותו שם קץ לשבועות האחרונים הקשים, מלאי הסבל והייסורים. ולשנים רבות של חיים עם נתינה, מעורבות ודאגה רבה להמשך קיומו של הבית הזה.

יהי זכרו ברוך

אלוש מוניק

23.02.2006 – 06.06.1925

אמא נולדה בשנת 1925 בפריס, לאב אלג'ירי ולאם גיורת.

בגיל 12 חלתה אמא בשחפת ובלתה כשנתיים בבתי חולים ובתי מרפא – שנתיים אלה חרתו חותם עז על כל חייה. בתחילת המלחמה ברחה המשפחה מפריס לדרום צרפת. אמא המשיכה לקבל טיפולי שחפת. לאחר ארבע שנות פליטות בדרכים, המשפחה בחרה להסתתר בכפר הולדתה של סבתי. אותו זמן יצאה אמא ללימודי סיעוד במרכז צרפת. שבועיים לפני שחרור צרפת נהרגה סבתא בהפצצה אמריקאית. סבא, שנותר מטופל באחותה של אמא, קרא לאמא להפסיק את הלימודים ולבוא לטפל במשפחה.

שנתיים לאחר תום המלחמה החליטה המשפחה לנסוע לבקר קרובי משפחה באלג'יר. בדרך, ברכבת, נפל לפתע האב – ומת. שתי האחיות, בנות 21 ו-14, נותרו לבדן. הן חזרו לפריס. אמא, הבכורה, טיפלה באחותה הצעירה ודאגה להמשיך את החיים.

שנתיים מאוחר יותר הגיע לביקור בן דודה של אמא, פעיל מטעם התנועה הציונית "דרור" – בנימין אלוש. אבא ואמא החליטו להקים משפחה. אבא, ציוני פעיל, שאף לעלות לארץ, ואמא, שהשתייכה לתנועה ה"בנימיניסטית" הלכה אחריו, למרות שהעדיפה להישאר בפריס.

ב-1950 עלתה המשפחה לארץ וחודשיים לאחר מכן נולד יגאל – אחי הבכור. לאמא לא הרשו, בשל השחפת, להתקרב לתינוק אלא לאחר שלושה חודשים. אבא הרגיע את אמא ואמר: "למטפלת יש יותר ניסיון בגידול ילדים מאשר לך".

לאחר שנתיים וחצי יצאה המשפחה לשליחות בפריס – אמא הרגישה שם בבית. בתום השליחות אמר אבא: "איני יכול למעול באמון החברים", והיא נקרעה שוב מהעיר האהובה עליה. כאשר אני נולדתי, היתה אמא נחושה לטפל בעצמה בתינוקת.

אמא עבדה במרפאה ככוח עזר, ונפגשה עם הרבה חברים. היא אהבה את העבודה. בזמנה הפנוי טיפחה את הבית והגינה, שתי האהבות הנוספות שלה. בקיבוץ השתתפה בארגון אירועים, לצד תחביבים כפרחים וספרים.

בשנת 1974 שוב נשלחו הורי שליחות בפריס. הפעם נסעתי אתם והייתי עדה לחיבור העז של אמא לעיר הגדולה. רק אז הבנתי עד כמה חשה עצמה נטע זר בקיבוץ.

אמא מצאה אושר רב בנכדיה, והם פיצו אותה על החסך שהיה מנת חלקה בעת גידול ילדיה שלה. עם מותו של אבא, לפני תשע שנים, חלה הידרדרות בבריאותה של אמא. את השנתיים האחרונות היא בלתה בבית שקמה, שם התאפשר לה להחיות את הכישורים החברתיים, אותם זנחה במשך השנים. בתקופה האחרונה התאשפזה שוב ושוב בבית חולים, בעיקר בגלל קשיים במערכת הנשימה והלב. באשפוז האחרון לא חזרה אל עצמה, דעכה לאט לאט אל מותה.

את מוניקה ובנימין הכרתי בגיל 11 נאשר גרנו יחד בפריס ברחוב רוסלה 19, לא רחוק מהאינווליד. יגאל היה בן חמש ונעמי אחותי בת שש. אבא ובנימין היו בשליחות מטעם הסוכנות היהודית, בנימין בצרפתית ואבא – ביידיש, וכל בוקר יצאו יחד ל"לשכה".

שתי המשפחות חלקו דירה רחבת ידיים ומטבח משותף; מוניקה נסתה להדריך מעט את אמא בבישול ואני חושבת שלו אמא היתה בחיים, היתה מספרת על סוגי המאכלים שמוניקה נהגה לבשל – מה שאני זוכרת, זה את ריח הצדפות שהתפשט בכל הבית.

בנימין היה זה שלימד אותי צרפתית – כל יום בצהריים הגעתי למשרדו, ושם עשה עלי את "נסיונותיו" הראשונים (והמבריקים) בהוראת הצרפתית. עד היום אני נהנית מהגישה/השיטה שלו וגם מהתוצאה... אחרי שחזרנו לארץ, הפכתי את מוניקה ל"בת ברית"... כשהתגעגעתי לדבר צרפתית נהגתי להגיע אליה במיוחד. אל הבית של מוניקה ובנימין נכנסתי כאל היכל קודש של אסתטיקה ויופי; לראות, להשתאות ולא לגעת. אני זוכרת איך מוניקה נהגה להסתכל עלי במעין תגובה, ברור שכך צריך להראות בית, לא? שנים לאחר מכן שמרתי על אותה תחושת קרבה אוהדת ובכל מפגש, מקרי או מכוון, החלפנו מילים בצרפתית שבשבילי היו חלק מהזכרונות מהזמנים ההם, בפריס.

חיה רגוסין

אלמוג רפי

2.04.1944–8.08.2020

רפי נולד ב- 8.04.1944 בקזבלנקה, מרוקו.

בגיל 10 עלה לארץ, כל המשפחה התיישבה בכפר בלום.

רפי התגייס לצנחנים וכל חייו שירת במילואים בצנחנים.

בשנת 1997 הגיע לגבעת חיים וקשר את חייו עם נירה.

גיא נולד ועולמו היה מאושר.

יהי זכרו ברוך.

איזה מזל שרפי הגיע אלינו למשפחה לפני אי אילו שנים.

נירה הביאה אלינו בחור נחמד, נראה טוב, מאד חברותי עם חיוך על הפנים ומילה טובה לכל אחד. אי אפשר היה שלא לחבב אותו. הוא מייד התברג אצלנו במשפחה והיה לאחד מאיתנו.

אמא התאהבה בו מייד בגלל שלקח לו כל כך מהר להכיר את כל משפחתה הענקית והמורכבת ולזכור את כל הסיפורים שלה על כל אחד ואחד ולהתחבר אל כולם. היא מייד עשתה אותו לעוזר הראשי שלה בכל נושא ונושא ובמיוחד בתיקונים ואחזקת הבית.

רפי היה ידידותי בצורה יוצאת מן הכלל ובזכות האופי המיוחד שלו ואהבתו לאנשים, הפך ביתם של נירה ורפי למרכז המשפחה, לא רק של משפחתנו, גם של המשפחה המאד גדולה שלו. במשך שנים, היו מארגנים אצלם על הדשא את כל החגים, המסיבות, המפגשים המשפחתיים והאירועים והכל ברוחב לב ואהבה.

רפי ידע ואהב לבשל נהדר ובמשך הזמן הפך לשף המשפחה וכולנו התכנסנו אצלם כל שבוע לארוחת יום שישי. רפי היה אבן שואבת לילדים בכל הגילים כולל תינוקות. כולם אהבו לבוא אליו לקבל ממתקים.

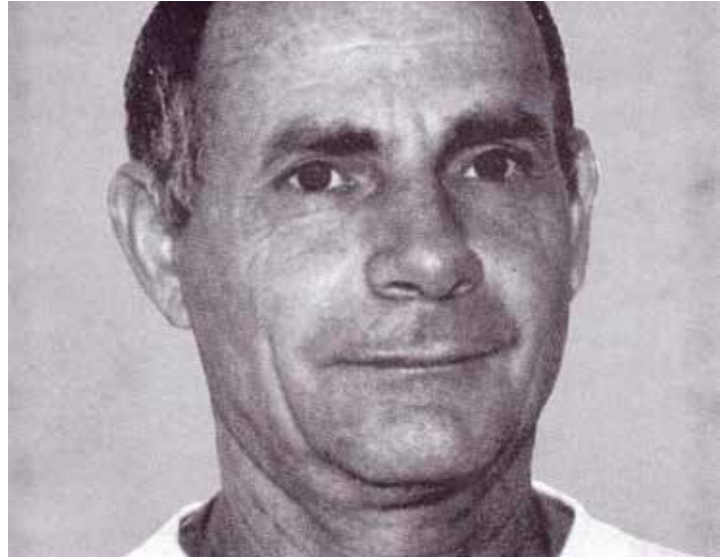
רפי אהב מאד לטייל ברחבי הארץ בכל צורה ואופן, אם בצורה מאורגנת או פרטית, טיולים למיטיבי לכת או במכונית. במיוחד אהב את הג'יפ שלו, כשגיא היה קטן ואירגן אין ספור טיולי ג'יפים במדבר.

בשנים האחרונות כשהתמתן קצת, הפך את המרפסת שלו ל"בית קפה" וכל העובר בסביבה היה מוזמן לשיחות ודיונים הן בנושאי קיבוץ והן בפוליטיקה ונושאים כלליים.

כשסיפרנו לדניאל בן ה-4 שהיה אורח קבוע אצלו גם בבית שיקמה, שרפי מת, הוא רצה לדעת איפה הוא. הסברנו לו שרפי עבר מבית שיקמה לבית הקברות. ורצה לדעת מי מטפל ושומר עליו עכשיו.

האמת היא שאי אפשר היה שלא לאהוב אותו, וכולנו מרגישים בחסרונו, ומתגעגעים.

יעל ליהי.

אמיר שמוליק

13.05.2000 – 09.06.1950

שמוליק נולד עם אחותו התאומה דבורה. אחיו יצחק מבוגר ממנו ב-4 שנים. הוריו של שמוליק, אולה ושלמה, היו פליטי מחנה ההשמדה אושוויץ שעלו לארץ באוניית המעפילים "אקסודוס". שמוליק גדל ביפו, על גבול תל אביב, בבית ערבי גדול על חוף ימה של תל אביב. באזור זה התקבצו באותה תקופה עולים חדשים מכל התפוצות, ושם למד את ניגונו של שפות שונות, ואף היטיב לחקותו. אביו היה ממוצא יווני וממנו ספג את אהבתו הגדולה למוסיקה היוונית שליוותה אותו במשך כל חייו. אביו היה אדם חולה, ואימו עבדה קשה מאוד לפרנסת המשפחה. בתקופה זו למד שמוליק בבית ספר ממלכתי דתי בשכונה, בית ספר שהחינוך בו היה קשה ותובעני. אימו חששה שייצא לתרבות רעה בשל הסביבה בה הוא חי, ובהיותו בכיתה ג' שלחה אותו לפנימייה ליד תל השומר, שם למד עד כיתה ד'. בהיותו בן 9 נפטר אביו ממחלת לב. המצב בבית היה קשה ושמוליק נשלח לגבעת חיים מאוחד כילד חוץ. כאן בקיבוץ הכיר את תמר, אהבת חייו. שמוליק נשאר בקיבוץ 3 שנים עד כיתה ט', ואז נאלץ לעזוב כי בילה יותר זמן על מגרש הכדור-רגל, מאשר בכיתה, בלימודים. כאשר חזר הביתה, עזר בפרנסת הבית במשך היום, ולמד לימודי ערב בתחום האלקטרוניקה. במאי 68' התנדב לצנחנים, שם עשה את כל שירותו הצבאי, ובמהלכו התחדש הקשר עם תמר. תקופת הצבא הייתה קשה, מרדפים בבקעה, מלחמת ההתשה, ואחר כך, כחייל מילואים גם במלחמת יום כיפור ושלוש הגלילות. בשנת 1972 התחתן עם תמר ולאחר שנה נולדה בתם הבכורה, חגית. בשנת 77 נולדה הבת אלה, ולאחר 6 שנים נולדה הבת הצעירה - נועה. בקיבוץ עבד כחשמלאי במשך כ-20 שנה. במקביל לקח על עצמו את נושא התאורה וההגברה, אותם התחיל עם ארגז עץ קטן ובו ציוד מינימלי, והפך אותו לענף מקצועי לכל דבר, ענף שבאו בו לביטוי כישוריו היצירתיים והקפדתו על כל פרט קטן. במשך 18 שנה, כל חג וכל אירוע בקיבוץ היה מוגבר ומואר בצבעוניות. אחת מאהבותיו הגדולות הייתה - משחק כדור-רגל, וגם לזה הוא הקדיש את מרבית זמנו ומרצו, גם כשחקן ושוער, וגם אח"כ כמאמן הקבוצה המקומית. לאחר שסיים את עבודתו בחשמלייה, עבד מספר שנים כאיש אחזקה בחדר האוכל, ובמקביל למד קירור ומיזוג אוויר, והקים ענף זה בקיבוץ. בשנה הרבע האחרונות עבד כעובד חוץ בחברת "יגב", אשר לתדהמת כולנו נקטעה בפתאומיות. שמוליק נפטר בביתו ביום שישי 12.5.2000 בטרם הספיק לחגוג את יום הולדתו ה-50.

יהי זכרו ברוך

בני המשפחה

שמוליק, שאני קוראת לך שוקי וכל מקורבינו יודעים. אנחנו מכירים כל כך הרכה שנים - מכיתה ד כשהגעת אלינו כילד חוץ, והיו לנו קשרי חיזור ילדותיים שנקטעו כאשר עזבת בסוף כיתה ט' וחודשו בחג המחזור שלנו, בסוף כיתה י"ב. סיימת אז קורס מ"כים בצנחנים. מאז, כמעט 32 שנים אנחנו ביחד. זה הרבה, זה מעט ולא מספיק. חיינו יחד כמשפחה כ-30 שנים. תכננתי לך את יום הולדתך ה-50. לתומי חשבתי שזהו ציון לחצי יובל, ושנותרו לנו עוד המון שנים של יחד, והיו גם תכנונים. יש לנו 3 בנות נהדרות, יש לנו את דבי הכלבה שאהבת כל כך, וכולנו נשארנו בלעדיך, ולכולנו כל כך תחסר. בחג העצמאות האחרון, יומיים לפני שנחת עלינו האסון הנורא הזה, שיחזרת בפנינו את נאום פרידתך לכבוד יום הולדתך ה-50. חיברת את שיר הסיום במלים ולחן משלך. זה היה כל כך מצחיק, התגלגלנו מצחוק. אפילו דיברת על ההלוויה שתהיה לך, ואיך תצחק עלינו ותגיח מהארון. מה, ייתכן שידעת או הרגשת משהו ושמרת מפנינו בסוד? ביום שישי האחרון הכל היה כרגיל, כשבשעת צהריים פרצת הביתה באופן כל כך מבהיל. חשבתי שזה עוד משחק מיני רבים, אבל הפעם זו הייתה הצגה אחרת, שונה, רצינית, קצרה וכל כך סופית. קשה לעכל מוות כה פתאומי אצל כחור כמוך, כזה בריא, כזה חתיך, מלא חיים. אתה לא יודע, אבל אנחנו יודעים כמה עצוב וקשה לנשארים.

אני רוצה להיפרד ממך וזה מאוד לא פשוט לדבר עליך בלשון עבר ולחשוב על העתיד - בלעדיך. יש לנו משפחה נהדרת כזו. חמה ותומכת שנותנת המון כוח ויש גם חברות וחברים, אך בסופו של דבר, אתה כאן באדמה למטה, ואני כבר לא אתך. כאן אנחנו נפרדים. מקווה שיהיה לך רוגע ושקט, המון שקט לתמיד. אל תדאג, עוד ניזכר בך בלי סוף, כי דמותך וכל שהיית בשבילנו, אתנו נשארים. שלום לך שוקי שלי.

ממני שאוהבת ורוצה לחבק אותך חזק

תמר

אנגל יוסף

4.4.1952 – 13.12.1897

יוסף נולד בעיר הסלובקית קושיצה שבתחומי הממלכה האוסטרו-הונגרית. הוא גדל בחוג התרבות ההונגרית, לא הרגיש הפליה גזעית. העולם נדמה לו במוצק, איתן ודרכו בחיים סלולה ללא מכשולים. בגמר לימודיו בבית הספר התיכון עבר למכללת בודפשט ולמד את תורת הרפואה. השינויים המדיניים שחלו בינתיים אילצוהו לעבור לאוניברסיטה בפראג, שם נהיה לרופא כללי. אחרי גמר לימודיו בפראג המשיך ללמוד בווינה ורכש לו את מקצוע ריפוי השיניים. בכל המקומות האלה היה פעיל כציוני והתקשר במיוחד עם תנועת הספורט הציונית. בשובו לעיר מולדתו קושיצה, המשיך בפעולה הציונית והיה לאחד מעמודי התווך של ה"מכבי" המקומי. כתב מאמרים בעיתונות המקצועית, שאף לעלות וב-1938, כשהתמלאו רחובות קושיצה בקלגסי הורטי, הכיר את מלוא המשמעות של המצב החדש ועלה יחד עם משפחתו לגבעת-חיים. לא בנקל הסתגל לקשיי החיים.

אחרי לבטים עזב את עבודתו במרפאת השיניים ופנה לעבודה גופנית – לסנדלריה. לא היה קץ לשמחתו כשנולד לו כאן, על אדמת המולדת, בן – אולם הגורל המר לו מאד. כעבור זמן קצר מתה עליו אשתו לאה מוות פתאומי, ידע אחרי זה מחלה וסבל. מעולם לא התאונן, בשקט נשא את קשי גורלו. התמסר מאד לחינוך ולהתפתחות הבן.

אסף ידיעות על חיי האדם הקדמון, בשקידה רבה צירף פרט אל פרט. בעברית לא ידע להתבטא והתרגומים מהונגרית לא ספקו את טעמו הספרותי. החל לכתוב את סיפוריו לבנו אבנר. השתתף ב"חוטים" בטאון התנועה בהונגריה.

הגורל לא עזב אותו בימי עניו, זכה ולא היה נאלץ לשאת את שנותיו האחרונות, שנים של סבל, אכזבה ומחלה, כשהוא בודד וערירי. הוא מצא את האדם אשר היה לו חבר בחיים למשען ועידוד. החדר הקטן של משפחת אנגל קרן טוב לב, עידוד וחיוב בחיים.

נפטר ב – ז' ניסן, תשי"ב, בן 55 במותו. השאיר אחריו את אשתו טובה, בן: אבנר, בת: לאה (עברו בזמנו לגבעת-חיים איחוד), משפחה בארץ ובגולה.

מתוך מכתב שלו משנות העשרים

... על המתרחש בארץ אין לי הרבה מה לכתוב. דבר אחד ברור לגמרי, כי הארץ כיום משמשת כדור משחק בידי הפוליטיקה הבריטית וכי פעולתו של הרברט סמואל החזירה את הפוליטיקה הציונית במספר שנים אחורה. אך בעיני אין לכך חשיבות. אין עם מתנוון או נעלם מעל דפי ההיסטוריה במשך שנים ספורות, כמו שאין ערך מכריע לעבודה של כמה עשרות שנים – גם אם היא עבודה יוצרת – בחיי עם מבחינה היסטורית. כיום חיים בארץ כמאה אלף יהודים. משמעות קיומם היא בכך שנכדיהם יהיו הנבטים לכח הבונה של המדינה העתידה לקום. אני משוכנע כי עד לתקופה ההיא תחדל הפוליטיקה הבריטית להיות גורם קובע. הודו ומצרים הן נקודות תבערה אשר עלולות לשרוף את עמדתה של האימפריה הבריטית כמעצמה עולמית. היהודים ימשיכו את קיומם רק בכוחותיהם ובעבודת הנמלים שלהם, שלמראית עין אין לה חשיבות יתר, אך היא תיתן להם את סם החיים החדשים אחרי אבדן הדם הרב. . . . הציונות – ביטוי לרגש השתייכות, איחוד או ריכוז כוחות. כח משיכה תמיד לקרקע, אשר בעקבותיו יצמחו שרשים שבכוחם להצמיח חיים פוריים חדשים.

אנגל לאה

15.2.1942 – 1.7.1903

לאה נולדה למשפחת אמידים בעיירה הונגרית ליד קושיצ'ה. חניכת "השומר הצעיר". כבר בנעוריה גילתה נטייה ויכולת לפעילות ציבורית ולחיי תנועה ערים ואינטנסיביים. השכלתה היתה גבוהה ומסועפת מאוד. באה ל"החלוץ" ולהכשרה לאחר עשותה ככרת חיים ארוכה. כבר היתה אז אם לבת. בארץ ובקיבוץ עשתה תקופת חיים מועטה ביחס. המחלה והמוות קטפּוּה בלא עת. אך בזמן הקצר הכתה שורש, רכשה ידידות והערכה כללית, גילתה מסירות לרעיון ולמפעל. פעלה בשטחים שונים ובעיקר בטיפוח תרבות הגוף. בית התעמלות נקרא על שמה.

נפטרה כ"ז שבט תשי"ב, בגיל 39 לחייה. הניחה אחריה בעל, בת – מלכה (בנוער עולה) בן – אבנר, ומשפחה בארץ ובגולה.

"הכניסיני תחת כנפך והיי לי אם ואחות". אם היתה, אחות לי ולעוד כמה וכמה מאתנו. עזבה אותנו, כנפיה שבורות, מעוף נפשה נפסק, מעין רוחה יבש בעודו במלוא כוחו ועושרו. מי כמוה הבין את נפתולי החיים. מי כמוה ידע לחיות את חיי הזולת, גם את סבלו וגם את שמחתו. כמה ידעה לנחם ולעודד. חדרה היה מקלט לנו – מי שנכנס אליה מדוכא ומיואש יצא מרומם. פניה החביבים ובת צחוקה הטובה השפיעו כי מלטפת. קרבתה בלבד יצרה אוירה של הרגעה ועידוד. תמיד היתה עמוסה עול של אחרים, אף כי גורלה הקשה עוד מימי נעוריה הטיל עליה נטל כבד, עזרה לכולנו, ומעטים בינינו ידעו כמה היא בעצמה לעתים זקוקה ליד תומכת ולמילת נחמה. לא עזרנו לה, רק לקבל ממנה ידענו, אחותנו הגדולה.

מרים פרוינד – ויסקופ

אנג'ל רבקה

15.10.2023 – 29.3.1933

רבקה נולדה בירושלים בשנת 1933, בת לרחל ואברהם ארמוזה. משפחה צנועה, זוג הורים ושבעה ילדים. כל אחיה ואחיותיה נפטרו במהלך השנים ורבקה היתה אחרונה שנשארה. הדודה האחרונה לכל בני הדודים.

במהלך שירותה הצבאי היתה ברגעין בקיבוץ ניר דוד. היא מאוד אהבה את המסגרת של הגרעין ושל הקיבוץ. לקראת סוף השירות הכירה את דוד ולאחר כמה שנים נישאו זה לזו. אורית נולדה בירושלים בשנת 1959.

בשנים 1965-1966 יצאה המשפחה לשליחות באפריקה מטעם משרד הביטחון שם נולד שימי. בסיום התקופה חזרה המשפחה לירושלים, עיר הולדתה. רבקה עבדה במכס ולאחר מכן במשרד רואה חשבון. כל השנים עבדה גם בחוץ וגם בבית וחייה היו מלאים בעשייה, בפעילות, בתרבות, כשמעל הכל הטיפול המסור במשפחה.

עם נישואי אורית וזמיר והקמת המשפחה בגבעת חיים נפרדו רבקה ודוד מירושלים ועברו לפני כשלושים שנה לחיות בקיבוץ גבעת חיים. רבקה אהבה מאוד את החיים בקיבוץ, השתלבה בעבודה בהנהלת החשבונות בפריגת ולאחר פרישתה המשיכה שנים רבות להתנדב בבית הספר יובלים, שם עבדה לצד המחנכות וסייעה להן בעבודה עם התלמידים הצעירים.

לפני כעשרים שנה נפטר דוד, זכרו לברכה. רבקה סעדה אותו בשנתיים האחרונות לחייו במסירות ואהבה אין קץ. לפני כשנה וחצי כשהיא התקשתה קצת לתפקד באופן עצמאי בבית, עברה להתגורר בבית שקמה שבקיבוץ.

לפני חצי שנה חגגה לה המשפחה את יום הולדתה ה-90.

יהי זכרה ברוך.

את המילים האלה אני מגלגלת בראש כבר כמה ימים. את המהלך של השבוע האחרון, מהרגע שקצת כאבה לה הבטן, ועד לסופו, עם הפרידה שלה מאיתנו אתמול בערב, ליווינו שימי ואני מקרוב, וככל שעברו הימים הבנתי שקרוב מאוד היום שבו מילים אלה יצטרכו להיאמר.

בשבוע הזה, לאור שאלות של הרופאים שטיפלו בה, קלטנו שאמא אף פעם לא היתה חולה, מאושפזת, לא עברה ניתוח כל שהוא. הגיעה לגיל 90 בבריאות מלאה, למעט תסמיני הגיל כמובן, חייתה חיים מלאים ומאושרים, בזוגיות מאושרת ואוהבת, ומוקפת במשפחה אוהבת.

אמא היתה גאה מאוד במוצא הירושלמי שלה, בהיותה דור שביעי בארץ מאז גירוש ספרד, בקהילת הס"ט, והשתייכותה למשפחת ארמוזה המפורסמת. אהבה מאוד את שפת הלדינו, את המוזיקה, המנהגים והסיפורים, וכשהתפרסם הספר "מלכת היופי של ירושלים" על קורות משפחת ארמוזה, הרגישה כאילו נכתב עליה ועל משפחתה. היא קראה את הספר הלך וחזור, וזיהתה שם פיסות מחייה במחנה יהודה בירושלים.

בזוגיות עם אבא היתה היא רוח הסערה. הוא היה יושב בכורסא, עם ספר וסיגריה ביד, ואומר לה שהיא עושה לו סופה בהתרועעות שלה בבית... בימיה בירושלים ואחר כך בקיבוץ היתה תמיד עסוקה מאוד – בעבודה, בחוגים, בפעולות תרבות. השתתפה בכל חוג, הרצאה, סרט, הצגה, טיול, לא הפסידה שום פעילות. צחקנו תמיד שסבתא הפנסיונרית עסוקה יותר מכולנו, הצעירים, ושלתאם איתה משהו דורש אישור ותיאום לו"ז על פי היומן העמוס שלה. גם בבית, תמיד היתה עסוקה. לא זוכרת אותה יושבת ללא מעש. וכן"ל בבית שקמה בתקופה האחרונה, תמיד עסוקה. צובעת מנדלות, מרכיבה פאזלים, קוראת, תמיד בעשייה.

ועם כל זאת, והכי חשובה – המשפחה. אבא, שבו טיפלה כל חייו, שלא ידע איפה הגרביים בבוקר אם לא היו מונחות על הכיסא שבו הכינו לו את הבגדים שילבש היום, אנחנו, שלא ידענו להכין חביתה כי לא היה אישור להיכנס למטבח שלה, אמא שלה אותה סעדה עד סוף ימיה, וכל זאת תוך תחזוקה שוטפת של קשר עם הדודים, בני הדודים, חגים, שמחות משפחתיות, הכל בשמחה, בחיוך, באופטימיות אין קץ ובאהבה גדולה לכל הסובבים אותה. הבית שלנו היה מקום מפגש למשפחה ולחברים, ולשימי ולי היו חברים שהיו מגיעים אלינו הביתה גם אם אנחנו לא היינו בבית והיו יושבים עם ההורים שלנו. תמיד קיבלה את כולם עם עוגות, בישולים משובחים, ובעיקר בהמון אור ואהבה. האנרגיות שלה הורגשו ברדיוס גדול סביבה, ואי אפשר היה להתעלם מהן ולא להידבק בהן.

שלב הנכדים והנינים הביא אותה לשיאים חדשים של אושר. השיא הראשון הגיע עם הולדת הנכדים ליאור ודרור. השיא השני הגיע עם הולדת הנינים אורן, נעה ויונתן. כל אחד מהם הביא אותה לפסגות של אושר, שנדמה היה שאי אפשר להתעלות עליהן. כל מפגש משותף גרם לה להתרגשות גדולה, והתמונה האחרונה שלה מצולמת עם יונתן בחדרה בבית שקמה כשהם מרכיבים פאזל יחד, מלפני כעשרה ימים.

במסלול האחרון בו ליוויתי אותה ביום חמישי האחרון, בין המחלקה לחדר הניתוח, נעצרה האלונקה מול חלון ענק בהמתנה למעלית. השמש האירה את כל האזור והיא הרימה את הראש, הסתכלה קדימה ואמרה "איזה יופי פה, כל כך יפה" וחזרה לישון. כזו היתה אמא. תמיד ראתה את האור, את הטוב, תמיד עזרה לכל מי שצריך. בכל מקום אהבו אותה, בכל מקום שמעו אותה, ואי אפשר היה להתעלם ממנה. גם אם היתה לה ביקורת על משהו, היתה ממלמלת אותה, ואחר כך מרימה ראש ומתקדמת למקום הטוב.

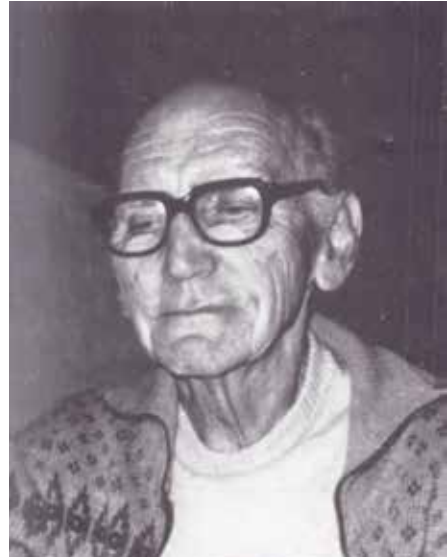
אנחנו מאמינים שהאופטימיות שלה, היותה תאוות חיים, מלאת אהבה ואנרגיות, הם שהביאו אותה לחיות חיים מאושרים, מלאי תוכן ואהבה. היתה בנו גם תקווה שכל אלה יעזרו לה לעבור את המשבר הרפואי האחרון, אך מסתבר שיש שלב בחיים שכל אלה לא מספיקים. אנחנו נפרדים ממנה בידיעה שהיא מיצתה את החיים עד תום, והגיעה אל סופם בשיבה טובה. כפי שחיה בסערה, כך נפרדה מהחיים בסערה.

ומילה אחרונה, לכל צוות בית שקמה. אתן קבוצת נשים מלאכיות. עבודת הקודש שאתן עושות בבית הזה, אין מילים לתאר אותה. הכל באהבה, בחמלה, במסירות ובהתמדה, כמה כוח פיזי ונפשי צריך כדי להתנהל כפי שאתן מתנהלות שם עם דרי הבית. אמא אהבה אתכן אהבת נפש והמקום הזה היה לה לבית לכל דבר. אין לנו מילים להודות על מה שעשיתן עבורה בכל יום מחדש. לעולם לא נשכח את זה, את המקום החם שחייתה בו בשנותיה האחרונות.

על המצבה רשמנו: "במותך ציווית לנו את שמחת החיים ואת אהבתם". זכרך בליבנו לעד.

אורית משי

אסלינגר שאול

23.9.1995 – 12.09.1915

שאול אסלינגר נולד בשנת 1915, בעיר מינכן, בגרמניה. בן שני למשפחה בת שלושה ילדים. אביו היה עורך דין מכובד, כך שהמשפחה היתה מבוססת מאוד מבחינה כלכלית. המשפחה לא שמרה על זיקה ליהדות. החינוך בבית היה ברוח התרבות הגרמנית. שאול נשלח לגן ילדים גרמני וכילד הרגיש עצמו נוצרי. האנטישמיות לא הדאיגה את המשפחה, עד שנת 1933.

בסוף שנת 1933, עם עליית הנאצים והשפעתם, עזב שאול את הגימנסיה, עוד לפני סיום לימודיו, והצטרף לתנועת נוער ציונית – "קדימה". יחד עם זה התחיל להתעניין יותר לעומק במסורת היהודית ובדת ואפילו למד קצת עברית.

הוריו תמכו בתפנית זו ואף עודדו את עלייתו לישראל, בשנת 1934. הם עצמם ושני ילדיהם הנוספים הספיקו לעזוב את גרמניה לפני השואה.

שאול הגיע ארצה והלך ללמוד עבודת כפיים בבן שמן. עבורו, בן הטובים, שלא הורגל בעבודה, היתה זו שנה קשה. לאחריה הצטרף לקיבוץ גבעת חיים. כאן עבד בעבודות שונות, בעיקר בגננות ובהוראת מוסיקה. שאול לא הקים משפחה. הוא התמסר לאהבתו הגדולה – למוסיקה. רוב חבריו גם הם היו קשורים לנושא זה. הוא התחיל ללמוד נגינת פסנתר ותאוריה של המוסיקה בהיותו בן 8.

בשנים הראשונות בארץ, לא מצא תנאים להמשיך בנגינה, אבל מיד לאחר מלחמת העולם השנייה, עם חידוש הקשר עם משפחתו בארצות הברית, חידש גם את הקשר עם הנגינה. הוא נסע לארצות הברית וחזר משם כשהוא מביא איתו אוסף כלי נגינה (משומשים), בעיקר כנורות, כדי שניתן יהיה ללמד את ילדי הקיבוץ נגינה ותהיה לו תזמורת לנצח עלייה. תוך שנים ספורות הוקמה כאן תזמורת סימפונית מקומית, בניצוחו. את רכישת כלי הנגינה והדחיפה ללמוד לא הפסיק. הוא עצמו לימד תלמידים רבים, אך רובם לא התמידו. כאשר המסורת המוסיקלית התבססה בקיבוץ וכבר לא ביקשו ללמוד פסנתר, הוא לימד רק את מי שפנה אליו אישית, בעיקר מבוגרים. יחד עם זאת דאג לייחד שידורי וידאו מקומיים לנושאי האמנות והמוסיקה. הפירגונים בעל-פה של הצופים בוידיאו-אומנות עודדוהו להמשיך לשדר ולגוון את מבחר התוכניות, בכל דרך שניתן.

בפרק חייו האחרון היה קשור לחברתו נירה חן בעין חרוד. בנאמנות ובהתמדה היה נוסע בכל סוף שבוע, כדי להתראות עמה ועם משפחתה, אותה ראה במשך השנים כמשפחתו. כאשר נשאל בשנים האחרונות מהן אהבותיו הנוספות, השיב: אני מאוד אוהב את הטבע ואת הטיולים בו. בעיקר בהרים..." אל ההרים בשוויצריה הרחוקה העפיל ובהם מצא מותו.

אפרים אורי

17.08.2003 – 03.06.1946

בלילה שוב קמתי מחלום – עליך.
חלמתי שאתה בחיים, עדיין.
רציתי להגיד לך שבכל מקום אתה אתי, בלבי.
לא הספקתי לומר לך שלום.
שיר לי שיר עצוב, רציתי להגיד לך שאני אוהבת אותך.

אבא

נולדת בשנת 1946 בירושלים, בן שני לאליהו־חיים ולאה אפרים, אח צעיר ליצחק. בירושלים גדלת עד גיל 14. בגיל 14 עברת לקיבוץ אלונים בתור ילד חוץ. התגייסת בשנת 1964 לנח"ל. אחרי שירותך הצבאי יצאת ל"שנת שירות" בקיבוץ פרוד, שם הכרת את אמא. התחתנתם בינואר 1968 בקיבוץ גבעת חיים. אחרי שנתיים של נישואין, בחודש ינואר, נולדה בתכם הבכורה – כרמית. כעבור עוד שלוש שנים נולד רז, אף הוא בחודש ינואר. לאחר עוד שלוש שנים נולדה, בחודש נובמבר נירית. ואחרי עוד שמונה שנים, בשלהי אוגוסט החם נולדתי אני. לפני 13 שנה גילו אצלך גידול שפיר בראש. עברת ניתוח מסובך ממנו לא התעוררת. לבסוף הבינו שיש לך שטף דם בראש ועשו לך מייד עוד ניתוח. עברנו כולנו תקופה ארוכה של שיקום. שיקום שאף אחד לא האמין שיצליח עד כדי כך. הדהמת את כולם כשהתחלת לדבר, לזוז, לזכור, לתפקד... היתה לנו אז תקופה לא קלה, אך אתה הראית לכולם וניצחת את הגורל. 13 שנה חיית כנכה אך תפקדת כמעט רגיל. המשכת כמובן לעבוד במפעל פריגת שכל-כך אהבת, מוקף חברים מן העבר. בשנת 1995 חיתנת את כרמית ולפני 4 שנים, לא נשכח להזכיר נולד לירז – נכד ראשון, בן בכור לכרמית. אחרי, לפני קצת יותר משנה נולדה הראל. לפני ארבעה חודשים רז התחתן עם זוהר.

צריך פתאום לכתוב מילות פרידה וזה כליך נורא ולא ברור. רק לפני 10 דקות דיברת עם כרמית שהיתה בדרך הביתה מהצפון. רק לפני 10 דקות. איך היה אפשר לדעת ולמנוע? היית איש בריא וחכם וכנראה שאלוהים אוהב לצדו את הטוב שבאדם אם הוא לקח לנו אותך אליו בגיל כה צעיר.

הלכת לעולמך מוקף בנכדיך שכל-כך אהבת, בבית, המקום הכי אהוב.
צריך להיפרד ואני לא רוצה. לא היה לי מספיק אתך.

אמא – כליכך קשה לנו עכשיו, כולנו לא מצליחים להבין. תהיה לנו תקופה קשה, אבל חשוב שתדעי שאת לא לבד. כולנו פה אתך ונהיה תמיד מתי שתרצי (וגם אם לא תרצי) אנחנו נהיה חזקים ואנחנו נתגבר. אבא – אני הולכת לבכות לך תהיה חזק למעלה. געגועי רק ילכו ויגברו. אתה תלך אתי תמיד בלב. לכל מקום, בכל זמן ומרחק, אני מבטיחה. אתה תהיה בשבילי תמיד המלאך השומר, כוכב שמנצנץ בשמים רק אלינו. שומר רק עלינו. שם רק בשבילנו. אבא'ה שלי, תנוח על משכבך בשלום. אנחנו נשמור על אמא, אל תדאג. נחבק אותה, נחזק אותה ונעבור את זה יחד אתה.

אנחנו כאן למטה אוהבים המון

מור בשם כל הילדים

אבא אורי, בן 57 תישאר תמיד.

תמיד נזכור אותך כבן־אדם אמיתי, הגון וישר. למרות שבמשחקי הכדורסל של גבעת חיים, כשישבת במזכירות היית מוסיף לנו כמה שניות חשובות. אהבת מאוד את ישראל, את ירושלים עיר ילדותך, את אלונים ופרוד בבגרותך ואת קיבוץ גבעת חיים. היית תמיד מאוד גאה במפעל פריגת, גם בשעותיו הקשות. היית גאה מאוד באנשים שלצדם עבדת, לימדת אותם מקצוע ונתת להם דרך לחיים. החברים והמשפחה היו חשובים לך יותר מהכל והחזרנו לך אהבה גדולה כשהיית צריך אותנו. הייתי מלא גאווה בערב ליל הסדר בחדר האוכל להסיע אותך בכיסא גלגלים כשחזרת אלינו. המשכת באדיקות בתהליך השיקום ובפיזיותרפיה, עד אתמול. הצלחת להדהים אותנו בהתקדמות רבה ועקבית, ויכולת לעשות דברים רבים בידך החלשה שאנשים לא מצליחים. דיברתי על כך עם זוהר שלי, על מה תוכל לעשות בעוד שלושים שנה כשתמשיך בתנופה. אבא, השארת אותנו יתומים מאב אבל עם אמא נפלאה שיש לה אנרגיה של ילדה.

אפרים חנה

27.09.2012 – 28.05.1945

אמא יקרה שלנו

אני מתיישבת אל המחשב ולא מאמינה שזה כדי לכתוב לך ועליך מילות פרידה, הרי אין בעולם את אוסף המילים שיתאר את מי שהיית בחיך.

אמא שלנו נולדה בגבעת חיים ב-28.10.45, בת לרות וליוסף כרמון, אחות קטנה לעדנה.

אמא חייתה כל ימיה בקיבוץ, אותו אהבה עד בלי די.

בצבא אמא שירתה בחייל האויר, ולאחר השחרור יצאה לשנה שלישית לקיבוץ פרוד – שם הכירה את אבא אורי, לאחר עוד חצי שנה בקיבוץ אלונים הם שבו והתחתנו בגבעת חיים.

לאבא ואמא 4 ילדים ו-6 נכדים.

כרמית הבכורה נולדה בשנת 1970, התחתנה בקיבוץ בשנת 95 ולה 3 ילדים: לירז, הראל ושנר שאף פעם לא פיספסו זמן סבתא בחופשים ובסופי שבוע.

רז נולד בשנת 1973, התחתן עם זהר בשנת 2003 ולו 3 בנות: נעמי, עדיה וענבר הקטנטנה שזכו כמעט כל לילה להשכבה ומקלחת מסופר סבתא חנה.

נרית נולדה בשנת 1975 ואני נולדתי בשנת 1983.

אמא שהייתה ידועה במירצה הרב, חריצותה ויכולותיה הרבות עבדה במהלך חייה בשלל תפקידים בענפי הקיבוץ ואת כל תפקידיה מלאה בנאמנות רבה ובכבוד ראש, כי מוסר עבודה היה עבורה ערך עליון.

אמא שלנו, היית אישה, כל כך – אישה, חייכנית ומדהימה, אמא למופת וסבתא שאין כדוגמתה. כל שבת נשארים כל הנכדים מגיל קטן ביחד לישון איתך על המיטה הקטנה או סתם על מזרון על הריצפה, כי ארוחת בוקר של לחם מטוגן הם לא יפסידו בעד שום הון שבעולם. בימי החורף הקרים והגשומים הלכת איתם לפרדסים שכל כך אהבת לטייל בהם, חיפשתם פיטריות, טעמתם פירות, ובימי הקיץ הלוהטים, מרגע פתיחת הבריכה, הייתם שם הראשונים. וכשעוד לא היו לך מספיק נכדים משלך למלא את החלל אימצת לך ילדים של אחרים – את שון ואת בר.

אמא שלנו כל כך מוזר לכתוב עליך בזמן עבר, הרי בשבת קבענו לקנות בגדים לחתונה (אבל לא סגרנו לפני שתדברי עם טל), עשינו רשימה של מוזמנים.

בצניעותך הרבה אמרת לי שאת לא רוצה לקנות בגד חדש לחתונה, אמרת שתיקחי משרה או גליה – כזאת אישה היית, פשוטה וענווה, מסתפקת במועט, לא צריכה דבר, הכל תארגן ותסדר ממה שיש ביד.

תמיד היית מעורבת בכל הנעשה מסביבך אך לעולם לא בפרונט, לעולם לא בקדמת הבמה, תמיד בשקט מאחורי הקלעים, שותפה לכל עשייה. לכולנו דאגת בכל מעורך, לכולם תמיד היית הראשונה לעזור ולפעמים כשאמרנו לך שדי, שמספיק, שלא צריך לעזור לכולם כל הזמן ואת צריכה לחשוב קצת על עצמך, היית עונה בחיוך שאת מעדיפה להיות בצד העוזר מאשר בצד הנעזר – כזאת את, אמא. אני מקווה שירשנו ממך את

היכולת הבלתי ניתנת להפסק של מחויבות לקהילה, לקיבוץ, לסביבה, למשפחה לשכנים ולחברים. תמיד חושבת על כולם לפני עצמך ובגדולה הזאת והאכפתיות שלך אנחנו לא יכולים לחשוב אפילו על אחד שלא אהב אותך.

היית לאבא אישה למופת, תמיד סביבו, דאגת ותמכת וגם בתקופות הקשות מנשוא לא הרמת ידיים, לא הזלת דמעה קטנה, לא רצית שנראה אותך בוכה או נשברת. תמיד חזקה מול כולם, וסגורה, כל כך סגורה כששואלים אותך מה נשמע תמיד בחיוך קיבלנו תשובה של הכל בסדר ומה אצלכם? תמיד מתעניינת בכולם.

יכול להיות שתשע שנים כבר קשה לאבא לבד והוא קורא לך שתבואי אליו. אמא, היית כל כך פעילה שהשקט הזה סביבך כל כך לא מוסבר ולא נתפס, לרוב, בערב, כשהייתי מתקשרת אליך בשעה 21:30 ולא היה מענה התקשרתי לנייד ואמרת לי שאת לא יכולה לדבר עכשיו כי את עם עדיה או נעמי או מחזיקה את ענבר.

בנועם הליכותיך היית מסתובבת בקיבוץ על הקלנוע או בשבילים העוקפים בהליכותיך הרבות, תמיד אומרת שלום תמיד מברכת את העומד מולך, לפעמים להסתובב איתך היה קצת קשה כי כל הליכה לכלבו הייתה מתארכת לסיבוב של שעה.

אמא שתמיד אמרת שלשמור דברים בבטן זה לא טוב ושזה עושה מחלות... תראי מה שנהיה ממך, שהכל שמרת בבטן, הכל הפנמת פנימה ולא דיברת, לא התלוננת. כזאת היית – חנה חזקה ואיתנה כסלע, כנראה שכל כך שמרת בבטן עד שאין לנו אפילו דרך להבין עד כמה.

אמאלה שלא תצעדי איתי בחתונה. שלא תצטרכי לברוח מהמצלמה, שלא תצטרכי כבר לקנות בגד חדש... כל כך הרבה אנשים עומדים איתנו ומחבקים ומחזקים אותנו פה מעליך, כי אף אחד לא מאמין שכזה מן תרגיל עשית לנו, וגם אז דאגת בתקנתנות שלך שזה ייגמר מהר, שלא נוכל לעשות דבר על מנת לעזור לך. ביומיים האלו האמנו שאת, שהיית כזאת חזקה ועצמאית, אישה שנלחמת, היינו בטוחים שאם זה תלוי בך את תנצחי הכל... כי מי האמין שיש משהו שעליך הוא גדול מנשוא.

אמא הלב הרחב שלך שדאג לכולם מגדול ועד קטן לא היה לו מספיק כוח להחזיק גם אותך. אמא היית איתנו תקופה כל כך קצרה אבל לא נבקש לנו אמא אחרת, כי אנחנו זכינו לאמא הכי טובה בעולם. עם חיוך יפה על הפנים תמיד מצוידת בחיבוק ענקי, נשיקות ללא הרף, שמרעיפה המון אהבה, חמלה, אמפתיות, דאגה, מכילה כל כאב או קושי, לא משאירה שום סימן לדאגה, תמיד מרגיעה ולכל קושי או מחלה יש לה תרופה – חום ואהבה. אמא שאף פעם לא מטרידה, אוהבת את ביתה ומיטתה עד לרמה מעצבנת, לא מתארכת, תמיד מארכת, בשמחה וצניעות.

אמאלה שלנו עכשיו הגיע הזמן להיפרד ממך, לתת לך לנוח על משכבך בשלום, לקוות שאת במקום נעים וטוב, שאת ואבא שומרים עלינו ביחד.

אמא יש עוד כל כך הרבה מילים, מחשבות, חלומות, סיפורים, שהיריעה פה קצרה מלהכיל. אמא שלנו, אחות יקרה, אישה יקרה אהובה שלא תמצאו בה שום דופי, חמה למופת, דודה הכי דודה בעולם, גיסה חמה, סבתא הכי סופר-סבתא בעולם – אנחנו אוהבים אותך המון.

מור בשם המשפחה

לילה ראשון בלי אמא

כולם תמיד שמו לב ושאלו אותי למה אני קורא לך חנה ולא אמא, השתובבות של ילד מגן אורן שרצה "לעקוץ" את אמו האהובה מכל, וזה נמשך כילד של אמא בן קרוב ל-40 שנה.

אני איש משפחה נשוי באושר ואב לשלוש בנות, ועדיין ילד של אמא. אמא, את גדלת בגבעת חיים ולפי מה שהבנתי, הייתה לך ילדות מאושרת ושמחה, ברמות גבוהות יותר מאשר לילדים היום.

תמיד רצית כלב וביקשת מההורים – אשר לא הסכימו, וכשלבסוף הסכימו ישנה תמונה שבה את מחבקת את הכלב והיית מאושרת מאוד.

ביום שני בלילה הרגשת לא טוב וביקשת מנירית לקחת אותך לבית החולים.

הכניסו אותך לניתוח ביום שלישי בבוקר, ערב יום כיפור.

ניתוח שערך מעל ארבע שעות. חיכינו כולנו במסדרון בכניסה לחדרי הניתוחים.

בערך בשעה שתיים ועשרים בצהריים, הסתיים הניתוח והרופא המנתח ד"ר אשכנזי שוחח עמנו, ילדייך, והסביר – וחרב עלינו עולמנו. הוא נתן סכוי של 20 אחוזים לצאת בחיים.

אנו רצינו מאוד להיות אופטימיים, אמא, וכמובן נתנו פרשנות של חמישים אחוזים לצאת בחיים. אך, כנראה שהרופא ידע שצריך נס.

היית בטיפול נמרץ, מונשמת ומורדמת ונאבקת על חיך בתנאים התחלתיים בלתי אפשריים.

הנכדות שלך נעמי ועדיה שאלו אותי מה המצב של סבתא, ואני אמרתי להם שאת בהרדמה וחולמת על הנכדים והמשפחה וזה מחזק אותך במאבקך על החיים.

אשה אמיתית, אמא וסבתא חרוצה, מסורה ועמלה כנמלה, תמיד נותנת מעצמך ולא לוקחת.

שימור הסביבה, חינוך, עם ישראל, הקיבוץ שלנו והמשפחה היו חשובים לך מאוד.

אנו מקווים שתמצאי מנוחה נכונה בגן עדן.

נמשיך את הדרך שלך במאמצים לשמור על המשפחה שלך שאותה טפחת.

וז

תמיד ידעתי שאת הפרס שלי, על כל המעשים הטובים שעשיתי עד שנפגשנו.

לבתנו הראשונה קראנו נעמי, על שם הקשר המיתולוגי בין כלות לחמיות, ואנחנו אהבנו תמיד לצחוק על הקשר הבלתי אפשרי שבין שתי נשים שמוצאות את עצמן כל כך קרובות מבלי שבחרו זו בזו.

נוחי בשלוה אישה יקרה, סבתא אהובה, חברה שלי...

זהר

אפרת מיכל

27.04.1926–21.08.2017

מיכל נולדה בצ'כוסלובקיה בעיר אוסטרבה להוריו הילדה וירתור שלאכט. אפרת בא מאפרוס במגילת היוחסין – אצילות פולנית שמקורה בשם אוולינה. היא רצתה שיקראו לה אווה. בארץ שינתה את זה למיכל. "רציתי להיות מיכל, פשוט מיכל." לסבא וסבתא של מיכל היתה חנות של שוקולד "ואכלתי המון שוקולד." בבית כבר היה אח בוגר ושמו ארנושט. מיכל הולכת לבית ספר יסודי ואחר כך לגימנסיה, עד מרץ 1939, עת נכנסו הנאצים הכובשים הצוררים. מיכל נזרקה מבית הספר כשהיתה בת 14.

מגיל שמונה היתה חברה בתנועה ציונית שנקראה כחול לבן ובגרמנית – בלאו וויס. הם ארגנו את הצעירים לעליה ארצה, אך הוריה התנגדו. הגרמנים אף הקצו להם מקום לפגישות של אחה"צ עד שהתחילו המעברים לגטו מפראג. לא עבר זמן רב ומיכל מצאה את עצמה יחד עם הוריה על אחד מהם, בספטמבר 1942. אביה נפטר ממחלה שלושה חודשים לאחר שהגיעו לגטו טרזין. הילדים דאגו להורים. מיכל עבדה במכבסה של גרמנים ואימה שידעה שפות, עבדה באיזה משרד. הם היו שם במשך שנה וחצי ויחסית היתה הרגשה טובה. בדצמבר 43 יצאה קריאה להתאסף לטרנספורט ומיכל והאחרים היו תמימים מדי, מכדי לשער מה בני אדם מסוגלים לעשות איש לרעהו.

אושוויץ – בירקנאו. הגרמנים המסודרים הקימו שם מחנה מיוחד לבאי גטו טרזין. ליד המספר שקיבלה מיכל, היא קיבלה גם את האותיות SBG – Sonder Behaltung שפירושו טיפול מיוחד. זה אומר שהם לא נשלחים ישר להשמדה, עובדה שמיכל יחד עם כל השאר, הבינו רק כאשר הגיעו לשם. הם ידעו שתורם יגיע. ארנושט, אחיה, לא החזיק מעמד, מת ונשרף בקרמטוריום. עובדה זו וגם שריפתם של 5000 איש שהגיעו לאושוויץ בלילה אחד, היו הסיבות שהביאו את מיכל להחלטה שזה מה שהיא רוצה שיעשו עם גופתה בבוא יומה. את אפרה יפזרו בנהר שעובר בפראג, כך ביקשה.

סוף המלחמה קרב והם הועברו אל מחנה ברגן שם מתה אימה של מיכל מטיפוס בברגן בלזן והיא עצמה עבדה בהמבורג בעבודות פרך. היו אלה ימים קשים מאד. דווקא כשהגיעו ימי השחרור, חלתה גם מיכל בטיפוס, אך הבריאה לבסוף. אווה לבד בעולם מגיעה לפראג עם צרור קטן של כלי רחצה. היא נזכרת בדוד שגר שם. לא נשארה אצל הדוד. אנשים טובים אחרים לקחו אותה אליהם וטיפלו בה היטב. היא רצתה לרקוד ("רקדתי סולו ביום הולדת ה 80 של הקיבוץ" – סיפרה בגאווה) ובעיקר לצייר. האנשים הטובים שלחו אותה לבית הספר הגבוה בפראג לגרפיקה. בעת שגרה בדירה משלה, סיימה את הלימודים ועלתה לאחר מכן לארץ בשנת 1949, על גבי האניה "גלילה". על האוניה היו הרבה חברים. הם חיפשו בארץ קיבוץ שיש בו כבר עולים מצ'כיה. אחד מהם היה גבעת חיים שמייסדיו היו צ'כים ווינאים. בפילוג הצ'כים הלכו לאיחוד ואילו מיכל נשארה במאוחד. "אני לא זזה מכאן לשום מקום, אני צריכה מקום קבוע. כן, היה לי פחד נטישה ולכן סבלתי מדיכאון וטפלתי על ידי אנשי מקצוע. עכשיו כבר אין לי. כשכואבת לי היד, אני שמחה שאני חיה. אני מאד אוהבת לחיות. יש פתגם בציכית: נביסה דנה אני הודינה – איננו יודעים מתי נלך מכאן". היא ביקרה באושוויץ והתפרקה נפשית כשהגיעה לשם. "גם שם גדל דשא" אמרה.

בקיבוץ עבדה בחדר האוכל במשך ארבע שנים, כי היתה צריכה ללמוד עברית. שמו אותה בשמירת לילה "למה... בוכה?" שאלה אז... כשקיבלה מכחול ושפכטל ביד, צבעה וקישטה את בתי הקיבוץ, ידעה שזה תפוז עליה. אחר כך הלכה ללמוד גרפיקה באורנים ועברה לציור ואיור של ספרים. כך התחיל הרומן שלה עם הוצאת הקיבוץ המאוחד. במשך 22 שנים היתה אחראית על הפקת כל ספרי הילדים בהוצאה. כשיצאה לפנסיה, היא לא נחה לרגע וגם הקיבוץ כל הזמן "הפיל עליה משהו. חסרות לי שעות ביום", כך אמרה. מיכל נישאה ליוהאן כריסטוף, הלא הוא חנן. לעולם הביאו את בנם יחידם עוזי. עוזי נקרא כך, על שום העוז שהיה לו להקדים ולהופיע בעולם בחודש השמיני להריונה של אימו מיכל. עוזי נישא לנטע ויחד הביאו לעולם שלושה נכדים: עידן, עדי ועומר. הנינים: סלה, עדן ודולב.

אקרונוביץ' יעקב

28.1.1985 – 11.11.1909

יעקב נולד בשנת 1909 בעיר ביילסק-פודולסק בפולין, למשפחה בת ארבעה אחים. למד ב"תלמוד תורה" ואחר-כך עבר לבית-ספר "תרבות", אולם מפאת מצבה הדחוק של המשפחה נאלץ להפסיק את הלימודים על מנת ללמוד מקצוע ולהשתכר. במשך שנה למד מקצוע תפרות והחל לעבוד במקצוע. אותה עת היה כבר פעיל ב"דרור" ואחר-כך ב"החלוץ". (בספר "יזכור" של העיר ביילסק-פודולסק מופיע שמו בין המצטיינים בפעילות "החלוץ").

בשנת 1932 יצא להכשרה, קודם בעיר ביאליסטוק, ואח"כ לעיירה ליד אוסטרובמזובייצק ולעיר ברנסק. בתום תקופת ההכשרה אושר לעלייה, הגיע למרכז "החלוץ" בוורשה, שם צוייד בשני דולר ויצא ברכבת לטריאסט, נמל היציאה לארץ. באנייה פגש את חיים קלמנובסקי, ואיתו נפגש גם אחר כך בבית העולים בתל-אביב. בתוך קבוצה של 10 חברים הגיעו לגבעת-חיים.

בשנים הראשונות עבד בבניין בחדרה, בסלילת כבישים, בפרדסים של חיבת ציון. דבק בעבודה בחקלאות, וכאשר סודר לעבוד בסנדלריה בתור תפר, סירב, כי ראה בעבודה זו סמל לגלות, עד כדי כך שראה עצמו נאלץ לעזוב את המשק. חברו הקרוב חיים קלמנובסקי לא השלים עם עזיבתו והעלה את העניין מחדש באסיפת החברים.

האסיפה נענתה לבקשתו ויעקב חזר לקיבוץ.

מעתה עבד רוב שנותיו בטרקטור, בענפי המשק, ובאדמות מרץ וקקון. ברבות הימים, משהתבגר, עבר לעבוד במכבסה, בשנים האחרונות ב"כל-בו". מחלת לב שמה קץ לחייו לפתע, לילה אחד.

מדברי חברים

היה טרקטוריסט מעולה וטיפל בטרקטור במסירות ובאהבה, ויש ונדמה היה שהוא והטרקטור חד הם. בשואה נספתה כל משפחתו, ואז הסתגר בתוך עצמו עצוב ואבל ופתוח רק לידידיו הקרובים ביותר. באחרונה, מפאת מחלתו, שהה עד הצהריים ב"גבורות" ואח"כ בביתו, כשהוא מוקף אהבה וטיפול מסור משכניו ידידיו.

נזכרנו באדם חרוץ, אוהב עבודה, צנוע ומסתפק במועט.

ארבל סמדר

22.03.1953–5.07.2016

- 1953 – סמדר נולדה. יותר במדויק, ב - 22 במרץ.
- 2 – טיבי וגינה שחר – ההורים של סמדר שקיבלו בת בכורה בשמחה רבה.
- 2 – אחים – נוגה ואסף.
- 16 וחצי- סמדר נסעה לגרעין בנים בקיבוץ מנרה.
- 16 ושבעה חודשים- סמדר פגשה את משה אברמוביץ', לימים משה ארבל שברגע שראה אותה בחדר האוכל של מנרה, ידע שהיא תהיה אשתו.
- 3 – חודשים סמדר שירתה בצבא. פחות התאים לה.
- 1971 – סמדר ומשה התחתנו בקיבוץ גבעת חיים מאוחד. לרב קראו יחיאל.
- 15 – מספר המשתתפים.
- 5 – מספר המאפרות שהם קיבלו במתנה לחתונה.
- 1974 – נולדה בתה הבכורה של סמדר, עפרי.
- 1977 – נולד בן הזקונים, עמית.
- 1981 – סמדר הלכה ללמוד בבית ספר לאחיות.
- 4 – שנים לקחו הלימודים אותם סמדר סיימה בהצטיינות.
- 10 – שנים עבדה כאחות במרפאה של גבעת חיים מאוחד.
- 8 – פעמים היא הייתה בלאס וגאס.
- 0 – פעמים היא זכתה
- 2016 – סמדר נפטרה. ליתר דיוק ב - 5 ביולי.
- אינספור – פעמים אנחנו חושבים עליה.
- 1 – האמא, האיש, הבת, האחיות, החברה, הכול. היא תמיד הייתה הכי הכי. היא תמיד תישאר.

ארונדה אלישבע

17.1.1969 – 12.11.1892

אלישבע (אליזבט פרידלנדר) נולדה ב- 1892 בקונשטט, שלזיה העליונה בגרמניה. גמרה שם בית-ספר תיכון והמשיכה ללמוד טיפול בתינוקות בבית חולים בברלין. ב- 1911 נישאה לרופא ילדים ד"ר אוטו ארונדה, אתו עבדה כאחות וכמזכירה. עלתה ארצה אתו, תקופה קצרה אחרי עליית בנם נתן. היה לה גידול במח והיה צורך לנתחה באנגליה. שבוע לפני צאתה את הארץ נתאלמנה. במצב גופני קשה, חצי משותקת ועם הפרעות בדיבור הגיעה לבית חולים לשלחן הניתוחים. הניתוח עבר בהצלחה. הבריאה, חזרה ארצה והתפרנסה בתל - אביב מספר שנים מעבודה בטיפול בחולים כרוניים קשים, בשמירת לילה בבתים פרטיים. עברה לגבעת - חיים לבנה נתן ז"ל ב - 1957. התחילה לעזור לבנה בעבודתו בפעולות הטיפול בתביעות פיצויי חברים מממשלת גרמניה, לאלו שסבלו מרדיפות הנאצים, היו במחנות, הפסידו רכוש, הפסיקו לימודים וכו'. אספה נתונים, חומר תעודתי מאנשים שחיו עוד בזיכרונות מתקופת השואה ולא יכלו להשתחרר מהמועקה שבאבדן קרוביהם ויקיריהם. קשרה קשרים, בשקט שלה, בגישה עדינה ביותר, ידעה לרכוש את ליבם, ולהשפיע עליהם שישתפו פעולה איתה לטובתם הם. ביתה היה פתוח תמיד, רבים ביקרו אותה, היו זקוקים לעצתה והיא פתרה את הבעיות הקשות שלהם. קשרי הידידות נמשכו זמן רב, היו לה גם ידידים רבים מבין הצעירים. בתקופה האחרונה, אחרי מות בנה נתן ז"ל, נפלה למשכב, למעלה משנתיים לא יצאה את החדר. בגיל 77 נפטרה. ב - 17.1.1969 הובאה לקבורה בגבעת - חיים.

אֲרוֹנְדָה נֶתָן

26.7.1967 – 20.7.1912

נתן נולד בקטוביץ, אז שלזיה הגרמנית. אביו היה רופא ילדים ידוע ואמיד, ולבן ניתן מיטב החינוך וההשכלה. אם כי המשפחה הייתה ספוגה תרבות גרמנית, נשלח הבן לגימנסיה פולנית. אחרי סיפוח שלזיה לפולין, ב - 1919, עקרה המשפחה לברלין ונתן התחיל ללמוד משפטים. התקרב לחוגי השמאל הגרמני. הפסיק את לימודיו, עלה ארצה, התחיל ללמוד חקלאות במקווה-ישראל ורכש לו ידיעות בעברית. למרות קשריו עם השומר הצעיר לא חשב בימים ההם להצטרף לקבוצ. עבר לסביבת תל-אביב, לשכונת בורוכוב. נשא לאשה ידידה מימי הלימודים והתיישב בגדרה. תכנן לחיות בקבוץ אך לא הגשים זאת בגלל מחלת אשתו. כך התחיל כחקלאי עצמאי זעיר. עבר לנוטרות. עם ראשית הגיוס לצבא הבריטי היה לו ברור כי מקומו שם. מצפונו היה לו מצפן - לא חפש חיים קלים. לגבעת-חיים הגיע נתן לאחר מלחמת העולם השנייה, כבודד, לפי המלצת חברים עמהם שרת בצבא הבריטי. פה הקים את ביתו מחדש והיה לרפתן. הוא השתרש בביתו ובחיי הקבוץ לא רק על-פי יסודות אידיאולוגיים קדומים, כי אם כאישיות קיבוצית על פי תכונותיו. ראשית תפיסתו את. הקיבוץ - באמצעות לבו, בהומניזם העמוק שלו, הלא-שכלתני. תוך זמן קצר עודד נתן את אמונם ואת אהבתם של החברים - כעבור שנים מעטות יחסית - נבחר למזכיר. הימים היו קשים ומשברים פקדו את ביתו הקיבוצי. לא רחקו עדיין ממכת הפילוג על ספיחיו החברתיים והכלכליים ונתן, אשר כל דבר לקח קרוב ללבו נאבק קשות, באומץ ובחברות, בבעיות שנתקל בהן. מלא תפקידים שונים, חברתיים בבית, בתנאי שלא ינתק מעבודת כפיים. לעבודה היה לו יחס פנימי עמוק. הקים שתי מזכירות: לחברה - מוקדשת לבעיות חברתיות ולכלכלה - עניני כספים, תקציבים וכו'. הודות לאהבה הגדולה שהייתה בקרבו ידע להתמסר, להקל ולקרב לחיים שלנו את עולי קוצ'ין, דתיים, שומרי מצוות, השתדל שיוכלו לחיות אתנו לפי רצונם. לפי מסורתם ולפי הרגליהם. לאחר מכן, בהיותו מורה ומדריך בבית הספר - התמסר ללא גבול לבעיות המיוחדות של תלמידיו - חניכיו. בשילומים מגרמניה טיפל יותר מ - 14 שנה, עד יומו האחרון. ידיעותיו במשפטנות סייעו לו לסדר ענינים אלה במוסדות חוץ, אך עיקר הצלחתו היו מגעיו האישיים עם החברים, במצבים מורכבים שנתהוו בעקבות השילומים. צנוע ושקט, מעורה בחיי גבעת-חיים, אהוב ונערץ על ידי רבים. נפטר מהתקף לב. הניח אשה רות, בנות: נורית ורחל, משפחה בקבוץ ובארץ.

מתוך ספר הפרוטוקולים

"הקיבוץ הוא דבר חי, יש לראותו במציאות חיה עם עליות וירידות ועם כל החולשות של בני אדם. לכן עלינו לראות את חוסר השוויון כגילוי שלילי אבל בפרופורציה. רשאי וחייב הקבוץ להגן על עצמו, על התמצית - השותפות והאחריות ההדדית. כל חבר ישאל את עצמו מה הוא עושה למען החברה ואיזה ערכים חיוביים הוא הוסיף לה - כנגד הביקורת שהוא מותח עליה. חיי הקיבוץ הם אחריות כוללת הדדית".

ארונדה רות

27.04.2011 – 07.11.1917

רות ארונדה לבית ברגמן נולדה בנובמבר 1917 בשטוטגרט שבגרמניה. אחר-כך עברה המשפחה לברלין. לרות אחות צעירה ממנה בשלוש שנים החיה כל השנים באנגליה, ואח מבוגר ממנה, מנישואים קודמים של האב. האח היגר לארה"ב ושם נהרג בתאונה. את האנטישמיות היא חוותה על בשרה וזכרה היטב את ליל הבדולח בגרמניה. פחד מכלבים שהחזיקו האנטישמים ושיסו ביהודים השאיר עליה טראומה עד סוף חייה. המשפחה עזבה את גרמניה לאנגליה, אך רות הצטרפה לתנועת הבונה ועברה הכשרה חקלאית בדנמרק ומשם המשיכה לקיבוץ גבעת השלושה. רות נישאה לאילן קליפשטיין ונולדה נורית קליפשטיין-גוטפריד ב-1939, שם קיבלו אוהל משפחתי עם פרימוס. לאחר כשנה התגרשו אילן ורות. רות עברה לגבעת חיים ואילן עבר עם קבוצת הבונה לדורות לשם בניית המשק בדרום – בנגב, ונורית הקטנה עימו. ב-1946 רצתה רות לקבל חופשה מהקיבוץ לשנה, אך טרם החלטה באסיפה היא פגשה את החבר החדש שניקלט ועבד ברפת – נתן ארונדה שבא למשק עם בתו, נורית ג'ינג'ית, לאחר שהתאלמן בגדרה. כאן התפתח רומן, שנמשך עד 1967, אז נפטר נתן מהתקף לב. כמובן שבקשת החופשה מהקיבוץ לא מומשה עד היום. לרות ונתן נולדה רחל. יותר מאוחד, אחרי תקופה של אלמנות נוצר קשר רומנטי בין רות לזכי וינר שנמשך מספר שנים. רות, שהרפואה והרופאים היו מרבית עולמה רצתה ללמוד רפואה בגרמניה, אך בגלל האנטישמיות נמנע הדבר ממנה וגם לימודי אחות מוסמכת ללא תעודת בגרות לא יכלה ללמוד שם, לכן למדה בארץ-בחיפה בקורס לאחיות מעשיות מהקיבוצים. עבדה במשך שנים רבות כאחות בקיבוץ ובכפר חוגלה ושירתה במסירות רבה חולים רבים ביום, בלילה ובחג. גם נתן כרפתן עם ידע רב עזר לרפתנים בכפר חוגלה להציל עגלים בשלבי המלטה שונים. רות אהבה מאוד טיולים, נוף, מוסיקה קלאסית ושחיה בבריכה. השנים האחרונות, של תלות, חוסר אונים ובריאות לקויה היו קשות ביותר עבורה, וסיבלה בהן היה רב.

נורית גוטפריד

רות, ננוק קראתי לך, כאשר התיידדת עם אבא שלי ונכנסת לחיי. הייתי ילדה בת שמונה שהתייתמה מאמה. אמא ביולוגית מקבלים כדבר מובן מאליו, אבל אני, שתמיד הרגשתי את עצמי כבתך לכל דבר וללא שום הבדל, יודעת שמזלי הטוב הפגיש אותנו. לימים, הצטרפו אלינו גם אחיותיי, נורית ורחל. חווינו יחד המון אירועים, הרבה שמחות וגם אסונות. תמיד היית לצדי מנסה לעזור ולעודד, בדרכך המיוחדת.

בתחילת שנות החמישים יצאנו ללמוד סיעוד, את בבית החולים רמב"ם ואני בתל השומר. כשנפגשנו היו לנו שפע נושאים לשיחה ולהשוואה. אהבתי את הדרך המעשית וההגיונית בה ניתחת מצבים והתנהגויות של בני אדם.

את אהבת את החיים שלך, את יכולתך ליהנות מטיולים, קונצרטים, הצגות ועוד. צר לי שהפרק האחרון היה כל-כך קשה. אני בטוחה שגם בשעותייך הקשות הרגשת את האהבה והכבוד שכל סובבך רחשו לך. נותר רק להגיד "תודה" ו"סעי לשלום".

נורית גיא

סבתא רות יקרה

לא ננצור בלבנו את החודשים האחרונים לחייך בהם הלכת ודעתך לאיטך בסבל ובייסורים. כשאמרת לנו שאינך רואה עוד טעם בחייך. כשרצית לדבר איתנו ולא יכולת, שסבלת כל-כך ואנחנו לא יכולנו ממש לעזור לך.

לעומת זאת נזכור אתך תמיד במלוא חיוניותך, אהבת חיים, ולא פסחת על שום חוויה הנקריית בדרכך. אהבת טיולים בארץ ובעולם.

קופצת ללא חשש לכל בריכה, ים, אגם או שלולית, שוחה ונהנית. מטיילת בחו"ל לבד, ללא חשש ומורא, ברכבות ואוטובוסים עם מזוודה קטנה, מתרחצת בכיור של רכבת ודבר אינו קשה בשבילך.

נזכור אותך באהבתך למקצועך כאחות. אהבת את הרפואה, תמיד בקיאה בחידושים האחרונים וכמה אהבת לדבר בענייני רפואה בכל עת וכיצד התמסרת לחולים בקיבוץ. תמיד דרוכה וקשובה לכל מי שדרושה לו עזרה רפואית.

נזכור כמה היית מחוברת לתרבות, מוסיקה, וקריאת ספרים. התעניינותך בכל דבר ורצונך להרחיב אופקים. החופשות בהן ביליתי עם חברות בקיבוץ יזכרו בלבי לעד. כמה חופש איפשרת לנו כשבסך הכל היינו ילדות בנות 12. תמיד סמכת עלינו שנסתדר.

המשפחה היתה חשובה לך מכל. זוכרת תמיד לשלוח ברכות מוקפדות ויפות לימי-הולדת, מגיעה לכל מקום לביקורים, אם בארץ ואם בחו"ל, כמו שביקרת אותנו באוגנדה ואחר-כך בניו-יורק. בביקורך בניו-יורק קיבלנו את הבשורה הקשה על שחר, ויחד חזרנו ארצה כשאת מנסה להסיח את דעתי בכל דרך בטיסה הארוכה ארצה.

עם מותו של גיל ראיתי את הדאגה שלך אלינו בכל פעם שנפגשנו ואף פעם לא אמרת זאת במילים. נזכור כמה נהנית מארוחות טעימות, כיצד התענגת על מאכלים מיוחדים השונים מהאוכל בקיבוץ. כמה נהנית להזמין אותנו למסעדות. בפעם האחרונה שהזמנת אותנו למסעדה, ביקשת ללכת למקום שרואים ממנו את הים. בלבנו תישאר תמיד התמונה מהמסעדה בקיסריה, ממנת מאכלי הים שהזמנת, וכמה שהתפעלת מהמטעמים שהונחו בצלחתך, אף שכבר בקושי יכולת לאכול. קצרה היריעה מלתאר את אין ספור הזכרונות המשותפים שלנו. היית ותמשיכי להיות חלק מאיתנו.

שחר וליאור אהבו אותך מאוד, ואין לך מושג כמה היית משמעותית עבורם. את הידיעה על מותך יקבלו בחו"ל – בהודו, ואני יודעת שיצטערו לנצח שאינם כאן איתנו להיפרד ממך בדרכך האחרונה, אך אני בטוחה שהם מלווים אותך במחשבותיהם.

נוחי בשלום על משכבך סבתא רות האהובה

ארז אניה

18.1.1952 – 1.5.1908

אניה נולדה באודיסה, דרום רוסיה, עברה עם הוריה לקייסנוב. חניכת "השומר הצעיר" סיימה את הגימנסיה, יצאה להכשרה,

לשם כך הפסיקה את לימודיה בבית ספר למוזיקה, בו למדה כמה שנים. בארץ עבדה בעבודות שונות. ב - 1931 נשלחה לתל-יוסף להכשרה ברפת, שם התקשרה עם בחיר לבה, יהודה. זמן מה חייתה בחיפה עם הוריה, שעלו לארץ, ולאחר שהסתדרו חזרה לקבוץ. ב-1933 היתה בשליחות בצ'קוסלובקיה. ב - 1936 חלתה זמן מה, נאלצה לוותר על עבודות שלהן הכשירה את עצמה (רפת, בית ילדים). ב-1937 יצאה שוב עם משפחתה לצ'קוסלובקיה לשם ריפוי. כשחזרה לארץ היתה זמן מה בתל - יוסף ומשם עברה שוב לגבעת-חיים. התחילה בעשיית גבינת כבשים, וכעבור זמן יסדה את מפעל הצמר שהרחיבה אותו אחר כך והוסיפה לו מפעל אריגה שסיפק את צרכי החברה ומוסדות הילדים (וילונות, כריות, מרבדים). באותו זמן עבדה גם במכוורת. היתה פעילה גם בחיי החברה ונבחרה לתפקידים שונים. בחדשים האחרונים לחייה עורער מצב בריאותה, שכבה כמה שבועות בבית חולים, קודם ברעננה ואחר-כך בתל-השומר, שם מתה ביום ששי, כ"טבת תשי"ב (18.1.1950). השאירה את בעלה יהודה, בן גדי ובת רבקה, משפחה בארץ ובגולה. על שמה נקראת הספרייה בגבעת-חיים איחוד.

מדברי חברים

חברה יקרה, אדם נפלא. הרבה אור שפע ממך וחום רב היה בלבך. טוב היה במחיצתך. יופיך ייפה חיינו. בחייך העשרת אותנו, את משפחתך, את הקבוץ. היתה בך התכונה היקרה לקרב ולאחד חברים, אהבת את החברים אהבה רבה וכולם השיבו לך אהבה. בעודך ילדה נצמדת לחיי התנועה. סללת דרכך לקבוץ וכאן השתרשת, גדל והתרחב נופך והנה נגדע העץ. התפעלתי מהמרץ והחיוניות ששפעו ממך, התגבשת כאדם בעל אופי עצמאי וחזק. ידעת לחיות עם מראה נוף מצודד, התמצאת בציור. ראשונה קבלת על עצמך את הדאגה לענייני הבריאות של החברים. באופיך המוצק ובעקשנות ידעת לצעוד לקראת קשיים, ללא שקולים יתרים ומעצורי נפש וע"י כך בצעת דברים אשר היו נראים בעינינו כבלתי אפשריים. נמשכת לחברה בגבעת-חיים, נסית לבוא לתל-יוסף ולא יכולת. היית מהמתמידות באספות הקבוץ. ידעת להקשיב כשידיך עושות במלאכת הסריגה. חיית בכל נימי נפשך את כל המתהווה בקבוץ. את החשבת את הפכים הקטנים שביחסים בין אדם לחברו והם הנותנים את ה"טעם" לחיים המשותפים. הערצת את טבנקין. שיחותיו אתך שמשו לך חומר למחשבה ולא פחות הערצת. את ברל כצנלסון.

את אסון הפילוג חיית בחריפות יתרה, התקוממת ולבסוף התייאשת מלאחות את הקרעים. חמימות רבה ומלבבת שררה בבית, בחיי המשפחה שעצבת ויחסך עם הילדים לא הועבו אף בעב קל.

מתוך דבריה באספות שנתיות

"בארגון בעבודה אנו יורדים, הקשיים גדלים והמוסדות אינם משתלטים על העניינים. אם הגענו לכך שאנו משתמשים בעבודה שכירה גם בשירותים, הרי משהו אינו כשורה ביסודות חיינו. עלינו לשרת את עצמנו, אחרת אין לנו זכות קיום. מתפקידנו להקל על האם, אנו נותנים לחברה חופש שישה שבועות אחרי הלידה, לעומת זאת מטילים עליה הליכה של 5 ק"מ ביום להנקות. יש לבנות בתי תינוקות בכל שכונה".

אריאלי יוחנן (בודה)

9.10.1993 – 25.11.1903

בודה (יוחנן) נולד בפראג, בצ'כיה, בשנת 1903, למשפחה יהודית מתבוללת, מן המעמד הבינוני. למד בבית ספר כללי והצטיין במיוחד במקצועות הראליים. בתום לימודיו הצטרף לחברת ביטוח גדולה והתחיל לפתח קריירה מבטיחה. בודה נהנה ממנעמי החיים והשפע התרבותי שהיה לעיר פראג להציע באותם ימים. בהיותו בן 25 פגש ידיד ציוני, שבעקבותיו נהיה אף הוא ציוני נלהב והצטרף לאירגון "החלוץ". בודה יצא להכשרה בכפר איכרים, להכשיר עצמו לעלייה לישראל ולהתיישבות בה. בשנת 1929 עלה ארצה והצטרף תחילה לקיבוץ שריד. משריד עבר לקבוצת "רצון", שחבריה הצטרפו אחר כך לקיבוץ ג', אשר באותם ימים ישב בחיפה.

בכל עבודה שניתנה אז לחברי הקיבוץ עסק בהתלהבות ומתוך מסירות לרעיון החלוצי הציוני, בו האמין: בייבוש ביצות, קטיף בפרדסים, סלילת כבישים, סבלות בנמל. בשנת 1932 התיישבו חברי קיבוץ ג' בוואדי חווארית, לימים – גבעת חיים.

בשנת 1935 נסע לפולניה ומשם נסע לצ'כיה לבקר את משפחתו. היתה זו פגישתו האחרונה עם משפחתו. כולם ניספו בשואה. בכאבו על אובדנם לא שיתף איש. בחזרו לגבעת חיים הקימו הוא וסיטה את הקן המשפחתי שלהם.

בודה עסק בגבעת חיים בפעילויות שונות, תחילה עבד במספוא, אח"כ בפעילות בתנועה, במחלקה לסטטיסטיקה, באירגונים האיזוריים, בסיוע לקיבוצים צעירים שהקימו את ענף הנהלת החשבונות וגם כמנהל חשבונות ראשי בגבעת חיים. בהנהלת חשבונות התמיד בודה עד יומו האחרון, בשנת התשעים לחייו. לבודה וסיטה נולדו ארבעה ילדים, אשר קיבלו מהוריהם אהבה למוסיקה, למתמטיקה, לספורט ולשאר ערכי התרבות, שספגו ההורים באירופה המערבית שלפני מלחמת העולם השנייה.

הבנים, הנכדים והנינים השיבו אהבה והוקרה לבודה וסיטה והיו מקור אושר לבודה עד יומו האחרון. בודה מת "מות נשיקה", מאושר ומסופק ממפעל חייו – הקיבוץ, ומוקף בבני משפחתו החמה והמסורה.

אריאלי סיטה

08.07.2002 – 10.11.1011

אמא נפטרה אחרי יותר מ- 90 שנה, בשיבה טובה, מוקפת במשפחה אוהבת ותומכת, שסעדה אותה בימים הקשים כשכבר לא יכלה לעזור לעצמה.

אמא נולדה בצ'כיה, בעיר הנופש והמרחצאות קרלסבאד/קרלו-ויוורי, למשפחה ציונית, בת שנייה מארבעה ילדים. כבר בגיל 14, יצאה אמא להכשרה כהכנה לעלייה ארצה, שם עבדה בתנאים קשים שלא התאימו לגילה. יותר מאוחר הצטרפה לתנועת תכלת לבן וב-1930 עלתה ארצה. בארץ הצטרפה לקבוצה של חלוצים מרומניה שהקימו בחיפה את קיבוץ ג' של השומר הצעיר לימים קיבוץ גבעת חיים. אמא הגיעה לישראל ראשונה ממשפחתה, לאחר מכן, בהדרגה עלתה המשפחה כולה.

בקיבוץ עבדה אמא בלול ובבתי ילדים, הייתה רכזת חינוך ורכזת בריאות, ובמשך שנים, כולל תקופת המאבק באנגלים- המצור על גבעת חיים והשבת השחורה- הייתה אחראית יחידה על המרפאה. את מקצוע האחות רכשה תוך כדי עבודתה כעוזרת לצדו של ד"ר שיבא, שהיה רופא בגבעת חיים.

את אבא הכירה אמא בגבעת חיים. שניהם היו חלוצים צעירים, והוא לימד אותה עברית. כך התחיל הרומן ביניהם, שנמשך 57 שנים, בהרמוניה, דאגה הדדית וחובה. אמא הייתה מסורה בכל מאודה למשפחה ולעבודה. אפיינה אותה יכולת נתינה מופלאה, נתינה ללא קץ - לכולם.

להוריה, שהתגוררו בשנותיהם האחרונות בקיבוץ, הקדישה זמן ומאמץ אין סופיים ובכך נתנה דוגמה אישית יוצאת דופן לכולנו. אפיינו אותה חכמה והסתפקות במועט. אנחנו ילדיה זוכרים לה את סיפורי הילדות והאגדות, מהכתב ומהזיכרון, את שעות ההקשבה למוסיקה קלאסית, את הדאגה התמידית לבריאות ולמה שקורה לנו בבית הספר. את ארוחות הארבע שהתקיימו כל יום, וכללו, נוסף ללחם וריבה גם שיחות וויכוחים על כל נושא שבעולם, בקיבוץ ובמשפחה, וכל דעה נשמעה בפתיחות ובכבוד וזכתה להתייחסות עניינית. וכשנולדו הנכדים והננים היווה ביתה מרכז חם ואוהב למשפחה הרחבה, כשהיא זוכרת את כל ימי ההולדת ודואגת לכיבוד, למשחקים ולספרים.

בריאותה של אמא התדרדרה בגיל צעיר יחסית, בריחת סידן פגעה קשות ברגליה, היא עברה ניתוחים וסבלה כאבים. אבל הכאבים מעולם לא גרמו לה לחדול מעשייה. רוחה הטובה, האופטימיות שלה, האכפתיות והדאגה ליקיריה לא נגרעו ולו במעט. מעולם לא דאגה לעצמה, תמיד לאחרים.

כשלא יכלה כבר לעבוד בעמידה, החלה לסרוג במכונת הסריגה, כובעים ונעלי בית ואפודות לתינוקות, שנחטפו ממש מתחת ידיה.

ב- 1993, נפטר אבא בשיבה טובה ואמא כדרכה לא נשברה. גם האבל והכאב על יעל אחותנו שנפטרה בדיוק לפני 7 שנים, ב- 1995, לא המעיטו במאומה את השפע שידעה להעניק.

פעמיים נכנסה לבית שקמה, אחרי אירועים שנראו כסופניים, ופעמיים גייסה את כל כוח רצונה, כדי ללמוד ללכת מחדש ולשוב לעצמאות יחסית בביתה.

תקופה ארוכה נלחמה בגבורה במחלות קשות ובטיפולים מתישים ופעם שלישית נכנסה לבית שקמה ולא

יכלה להיאבק עוד, המחלה הכריעה אותה.
אמא יקרה מתת בשיבה טובה והמוות גאל אותך מייסוריך.
אנחנו מודים לך על שגם בימיך האחרונים הצלחת ללכד אותנו סביבך, שנתת לנו את הזכות ללוות אותך בימי סבלך, שזכינו לראותך מגיחה מפעם לפעם מתהום הכאב והפחד, מעניקה לנו חיוך מלאכי ומשתפת אותנו במחשבותיך המעורבות בחלומות, בתקוות ובחששות. עצוב לנו וכואב לאבד אותך. תודה על כל שהענקת לנו.

נזכור אותך תמיד.
יהא זכרך ברוך

המשפחה

ארליך אפרים

"אפרים השומר"

25.02.2025 – 4.09.1924

נולדת בגרמניה בעיר דורטמונט ב-4.09.1924. בנם של אליהו ואסתר, ה' יקום דמם. אתה ניצול טרום שואה.

ילדותך נקטעה עם עליית האיום הנורא של השואה והורריך, מתוך דאגה אין קץ, שלחו אותך ואת אחיך הבוגר ממך ב-10 שנים לשבדיה לבית ילדים בתקווה להצילכם. משם הגעתם לארץ והתקבלת אצל משפחת זייד בשייח אברק, שבה גדלת והשתלבת. הורריך ואחותך הקטנה שנשארו בגרמניה ניספו בשואה. ואתה, לאורך חיך, נשאת עמך את צלקות העבר. התגייסת לצבא, נפצעת ומאז כף ירך היתה עטופה בכפפה בייחוד בימי החורף.

הרבה אנחנו לא יודעים על עברך, כי לא הרבית לדבר ולספר, ניסינו לשאול, ניסינו להבין, אבל תמיד שמרת את הדברים בליבך ואנו לא יודעים דבר. חבר ילדות סיפר לנו שבהיותך ילד כשנעלמת, ידעו למצוא ואתך על עץ שטיפסת עליו ושם ישבת וקראת ספרים.

אפרים, היית אדם ישר ונוח לבריות, לא חיפשת ויכוחים, לרוב קיבלת את דעתם של אחרים גם אם לא הסכמת כל כך. מאידך כשהיו לך החלטות משלך הלכת לפי מה שליבך אמר. נטית שכם לכל מבקש עזרה. בקיצור – איש טוב.

היכרותך עם משפחת אלבאום מחיבת ציון החלה עם הילד יודה שהיה בן 10 ואתה היית בן 27 שומר השדות בגבעת חיים, מסתובב תחילה עם סוס ומאוחר יותר עם ג'יפ ושני כלבי דוג דני. אתה דובר גרמנית וגם הורי יודה דוברי גרמנית וכאן נוצר הקליק, כי לא לכל אחד התחברת והתיידדת. כידוע, היית ערירי, לא הקמת משפחה. אחיך נפטר לפני 45 שנים ואצלנו הפכת לחלק בלתי נפרד ממשפחתנו. תמיד השתתפת בשמחות ואירועים, בארוחת חג ושבתות. ב-16 השנים האחרונות לקחנו על עצמנו לדאוג לך. בחודש ספטמבר האחרון חגגנו לך יום הולדת 100 בהתרגשות גדולה עם כל המשפחה. אתה "אפרים השומר", כך קוראים לך וכך מכירים אותך – הינך דמות מיתולוגית בגבעת חיים.

לאחרונה, לפני עשרה ימים נפלת, שברת את עצם הירך, נותחת אבל מצבך הלך והידרדר. זה דרכו של עולם. היה שלום חברנו היקר, תנוח על משכבך בשלום. אוהבים אותך.

הדס

אפרים, איש יקר שכולם הכירו אותך כ"אפרים השומר",

כשנולדתי לפני 58 שנים כבר היית חלק ממשפחת אלבאום. אבא שלי מספר תמיד שכשהיה ילד הוא שיחק בכדור, הכדור נדרס והתפוצץ' ואתה, אפרים, תיקנת אותו והחזרת לאבא שלי כדור מחודש ומכיוון שהנך דובר גרמנית וסבא וסבתא שלי גם דוברי גרמנית נהיה החיבור ומאז אי שם בשנות החמישים של המאה הקודמת חברת למשפחת אלבאום. ליודה, אבא שלי ולך היו כמה תחומי עניין משותפים: כלבים, אופנועים, כך שהחיבור מובן לכולם. בינתיים המשפחה התרחבה והיית חלק מכל האירועים שלנו, שבחרת לקחת חלק או לא. זוכרת שבילדות אבא שלי היה לוקח אותי לביקורים אצלך בבית בקיבוץ, עוד בתקופה שגרת בצריף הקטן, אבל ככה אהבת את הבית שלך. לימים היה לוקח אליך גם את הנכדות לביקורים, קפה של שבת ואיך לא – סיבוב בקלנועית. עם השנים קצת התברגנת ועברת בעל כורחך מהצריף למבנה יביל.

רוב חיך אהבת לחיות בשקט שלך עם שני כלבי דוג דני ענק שהיו לך כילדים, אבל היו מספר אנשים שבחרת בהם לחברתך. אחד מהם היה עוזי שיינפלד ז"ל, החם שעליו תמיד אמרת ליהודה "תגיד לי כשעוזי מגיע". עם השנים גם הצטרפת לארוחות שישי שלנו, חגים ואירועים, ולמפגש יום העצמאות עם שבט אלבאום המורחב. לא נשכח את לוסי שבאה לסייע לך לפני כ-15 שנים ודאגה לכל מחסור ובשנה החרונה ליווה אותך וישנו המקסים שדאג לכל צרכיך. תודה לכם על הכל!

בספטמבר האחרון הספקנו לחגוג לך יום הולדת 100 וכך אנו זוכרים אותך תמיד כחלק מהמשפחה שלנו. יהי זכרך ברוך!

מירי אלבאום

אשוח נח

23.2.1980 – 30.7.1882

נוח נולד וגדל בעיר החסידות גור בפולין ולמד בישיבותיה. בימי בגרותו התגורר בוורשה והיה פעיל במפלגת פועלי ציון. בשנת 1924 עלה ארצה והשתקע בתל-אביב. עבד שנים אחדות בעיתון "דבר" בגביית דמי מנוי. למרות נכותו היה מהלך כל הימים מרחוב לרחוב, מתדפק על הדלתות ועושה עבודתו שליחותו. נוח היה גם איש ציבור, והיה מעורב בדברים ראשו ורובו, עד כדי שיכחה. ימי שנות השלושים והארבעים היו ימים של ויכוחים גדולים, ונוח לא החמיץ כל הזדמנות להיות נוכח בהם. נוח היה מראשוני המצטרפים לקיבוץ העירוני "אפעל", וראה ענין גדול במיזוג חיי העיר עם חיי קיבוץ. עם ראשית הגשמת הרעיון היה כחולם. לימים נתגלו בקיעים בחיי הקיבוץ, ורבים ונלהבים פנו עורף ועזבו. גדול היה צערו של נוח על רעיון שהכזיב ועל מפעל שנכשל. הוא התמיד בו עד סופו, וכאשר נוכח לדעת שאין למנוע את ההתפוררות נכנע ופרש. בואו לגבעת-חיים על מנת להמשיך בחיי קיבוץ, היה לו דבר מוכן מאליו. צעדיו הראשונים בעבודה כאן. התבססותו בה וגאוותו על חלקו בה, ידועים לכל הוא אשר מעודו לא התנסה בעבודה גופנית, הצטרף בלהט לצוות המכבסה, והתמיד בעבודה זו עד אחרית יכולתו. ערירי התהלך. אולם הרגשתו לא היתה כזאת – הוא הלא היה "נשוי" לרעיונות ולמפעלים גדולים. קשריו עם ילדים היו לו מקור של שמחה וסיפוק. ילדי המשק, מהפעוטונים והגנים, הכירו את נוח היטב והיו כרוכים אחריו, ושכרם בצידם – דבר מתיקה שהיה מחלק להם. מצא את מותו בשעת טיול של בוקר, בשביל המשק. מות נשיקה.

למדן ותיק היה נוח. אימרות חז"ל וקטעי אגדה ומדרשים היו שגורים על פיו. כמו רבים מבחורי הישיבה שהתפקדו הגיע גם נוח, בהסתר, אל הספרות החדשה. מי שביקר פעם בחדרו של נוח יכול היה להתבשם מהעושר הטמון במדפי הספרים שלו, החל מתלמוד בבלי המלא ועד לספרות של תנועת העבודה.

אשכנזי אני

31.10.2000 – 10.01.1916

אני נולדה ב־10 בינואר 1916, בפולניה בשם חנה רולידר.

בהיותה כבת שלוש עברה עם משפחתה לגרמניה, לסביבת גויים. בני המשפחה הסתגלו לאווירה תרבותית גרמנית, מבלי להיות מודעים ליהדותם.

אני נשלחה לבית ספר רגיל, והתחברה עם נערות נוצריות בנות גילה.

כשהתחילה האנטישמיות לחדור גם לכותלי בית הספר, נשלחה אני ללמוד בבית-ספר יהודי דתי של תנועת "המזרחי". בית-הספר הזה התנהל באווירה יהודית מסורתית, בעוד שבבית נמשכו החיים החילוניים כמקודם.

באותו זמן הזדמנה אני לפעולה של תנועת הנוער היהודית "קדימה", שם שמעה לראשונה על פלסטינה ועל הציונות. מאז החלה לתכנן את עלייתה ארצה.

בשנת 1935, לאחר שנת הכשרה בריגה, שבה קיבלה הכנה לחיי קיבוץ ולעבודה חקלאית, עלתה אני לישראל והצטרפה, בעקבות ידידתה הטובה רות בן שלום, לקיבוץ גבעת חיים.

בקיבוץ שוכנה כ"פרימוס" – דיירת שלישית – במשפחת בן שלום. הקשיים בעבודה ובמגורים לא שברו אותה. היא אהבה מאוד את חיי החברה ואת החלוציות במולדת החדשה.

אני עבדה במטבח, ובעונת קטיף ההדרים עבדה בפרדס, ארזה פרי, והוכיחה הישגים מצוינים.

אני נישאה לזיגי אשכנזי וב־1943 נולד בנם ישי. בימים ההם לא הורשו הורים לבקר את ילדיהם בבית התינוקות של החינוך המשותף. גם כאשר ישי היה חולה מאוד נאסר על אני לבקרו במשך היום והיא נאלצה להשאירו בידי המטפלות. את החסר הזה במימוש האמהות כאבה במשך שנים רבות, וכשנעשתה בעצמה מטפלת בשנים מאוחרות יותר, דאגה שהורים לא יסבלו מחוויות דומות והרשתה להם לבקר את ילדיהם. אני וזיגי אהבו מאוד תיאטרון. הם הרבו להופיע בהצגות של הקיבוץ בכלל, ובפורים בפרט. כזוג הם היו השראה ל"שחקנים" חברים והיו מרכז חברתי שמח, שסחף רבים.

כאשר נרכשה מכונת סריגה בקיבוץ, למדה אני להפעילה והסריגים מעשי ידיה הלבישו את ילדי הקיבוץ.

עם השנים חלו זיגי ואני ונאלצו להסתגר בביתם, שהיה מרוחק למדי ממרכז הקיבוץ.

אני חשה שהיא מאבדת את חיי החברה, שאותם אהבה כל־כך.

גם הקשר עם בנה היחיד סבל מקשיים, אולי בהשפעת שיטות החינוך של שנות ה־40.

נחמה רבה מצאה בשני נכדיה, נאור ועומר, האהובים עליה מכל, להם הקדישה את כל דאגותיה ואהבתה. למרות מחלתה הקשה המשיכה, שנים רבות, לעבוד ב"גבורות" והצליחה להתגבר על קשיים ומשברים רבים.

אשכנזי אתי

17.10.1997 – 08.11.1950

אתי נולדה בירושלים. משפחתה מנתה עשרה ילדים אשר גרו בבית קטן וצפוף. כאשר היתה אתי בת 6, התגרשו הוריה.

אתי למדה בפנימייה עד כיתה ח' ובכיתה ט' עברה לחיות בקיבוץ חולתה והתגוררה אצל משפחה אומנת. בגיל 17 עזבה את הקיבוץ והתגייסה לצבא, בו שרתה בחיל הרפואה כפקידה. לאחר שירותה הצבאי התגוררה בבת-ים עד גיל 22. אתי הכירה את ישי בחולון, הם התחתנו והתגוררו בחולון.

שנה לאחר נישואיהם נולד הבן הבכור, נאור, וכאשר מלאה לו שנה. חזרה המשפחה המורחבת לקיבוץ גבעת חיים, ביתו של ישי.

אתי עבדה בקיבוץ כמזכירה בגת, ניסתה כוחה במסגרייה, ועבדה במכבסה במלוא המרץ.

כאשר נאור היה בן שש, נולד האח הצעיר, עומר.

כאשר היו הילדים עדיין קטנים, עברה אתי שני ניתוחי לב, ומאז לא אפשרו לה החיים לתפקד כפי רצונה. אתי אהבה מאוד את ילדיה, התמסרה להם ונתנה להם את כל שיכלה, גם בזמנים הקשים שעברו עליה. לצערנו, לבה לא עמד בעומס הכבד, והיא נלקחה מעמנו בטרם עת.

נזכור אותך אתי,

יהי זכרך ברוך.

אשכנזי יוכי

26.12.1950–14.03.2017

אמא יקרה שלי,

מתקשה להאמין שאני כותבת את ההספד שלי עלייך. כל כך מהר, כל כך לא הגיוני, כל כך לא את, שאהבת את החיים ורצית כל כך... ואת רק בת 66.

נולדת וגדלת בעיר חיפה, דור עשירי בארץ, שורשית ואהובה. התחתנת עם אבא זאב ועברתם לקרית אתא. היית שם דבר, מורה לאמנות. כולם אהבו אותך, כולם זוכרים אותך, יוכי המצחיקה והרעשנית.

החיים לא תמיד פינקו אותך ולאחר גירושייך ונישואייך לישי עברת לגור בקיבוץ גבעת חיים. הסברת לי כל הזמן שהקיבוץ טוב לאנשים ותמיד יהיה מי שידאג לך. כל השנים לא רצית להיות נטל על אף אחד והקיבוץ היה בחירה נכונה. אהבת את הקיבוץ והיו לך שנים יפות.

גידלת עם ישי את נאור ועומר לאחר פטירת אימם וראית בהם ילדייך.

בשנים האחרונות עברתם לגור בבית שקמה ואת צעירה כל כך, אבל שם דאגו לך, אהבו אותך, טיפלו במסירות ותמיד פירגנו ותמכו.

השנים האחרונות היו קשות. מאז ששרית עזבה, החיים היו עצובים. הבריאות הלכה והתרופפה. לא ראית טוב. לא שמעת טוב. סבלת ממכאובים שונים, אבל תמיד השתדלת להקרין אופטימיות. יצרת בכל כוחך גם כשכמעט ולא ראית כלום. הקיבוץ נתן לך כבוד רב והכין תערוכה עבורך. אנשים כמו ברק גרמו לך להרגיש כל כך מיוחדת, יוצרת ואמנית למרות הכל.

הנכדים שלך היו האור שלך, תמיד התרגשת מהם ואהבת, אהבת כל כך.

את הילדים של נאור ושירלי אהבת ושמחת מאוד שהם משקיעים בהם כל כך, וכמה רצית כבר לראות נכד מעומר. גם זה יגיע בקרוב, אימא. אני אפילו לא יודעת אם ידעת זאת.

אמא יקרה שלי, זהו זמןך לנוח. שרית מחכה לך בזרועות פתוחות עם החיוך הענק שלה. את תחבקי אותה גם ממני ותשלחו לכולנו כוח.

יפית

אשכנזי יצחק (זיגי)

27.2.1990 – 4.6.1904

זיגי נולד בווינה כבן משפחה אמידה וענפה מצד שני הוריו. חלקם סוחרים, חלקם אקדמאים. היו לו אח ואחות בוגרים ממנו. הם היו קרובים לתנועה הסוציאל-דמוקרטית, על פעילותה הפוליטית הספורטיבית והחברתית-השכלתית הערה.

בגיל 14 עזב זיגי את הגימנסיה, כי רצה עצמאות כלכלית. כפשרה עם הוריו למד טכנאות שיניים. בזמן הזה היה פעיל מאד בתנועה הסוציאליסטית, היה חבר ב"שוצבונד", ארגון הגנה מחתרתי של המפלגה הסוציאל-דמוקרטית וכנראה כבר אז למד להשתמש בנשק. בשנת 1926 עלה לארץ.

זיגי הצטרף לקבוצת חלוצים קטנה שעבדה בפרדסי חדרה וציפתה להתיישבות. אלה היו שנות משבר בארץ, הסיכוי להתיישבות היה אפסי, הקדחת עשתה שמות. על פי דרישת הרופאים חזר לאירופה, נסע על סיפון אניית משא, במשך 4 חדשים בתור אחראי לשימון המכונות.

בשנת 1932 עלה שוב ארצה וביקש להצטרף לאחד הקיבוצים שבראשית צעדיו. לפי עצתו של ציזלינג פנה לקיבוץ ג' ב"בת גלים", שהיה לפני עליה על הקרקע. כשתקפה אותו הקדחת, נשלח ב-1937 לירושלים לשם החלפת אקלים ושם גויס לפעילות: פלוגות השדה של יצחק שדה, מפקד הישוב החדש ליד קריית ענבים (מעלה החמישה), פלוגות הלילה של וינגייט, גדר הצפון והעליה לחניתה, שומר ראש של בן גוריון, ומפעל הנשק המחתרתי של גבעת חיים.

עם הקמת המדינה גויס זיגי שוב, הפעם לטיפול במעברות בכל אזור הצפון, לאחר מכן עבד בהנהלת תנובה שימורים ונציג הסוכנות לטיפול בעולים, במפלגת אחדות העבודה ולאחרונה במח' הטכנית של מז"ה. ליד כל אלה היה פעיל בבית, בוועדות ובעיקר בחוג הדרמטי, בו היה אחד השחקנים הראשיים. כשחזר הביתה והוא בן 67, עבד ב"גת" עד שגברה עליו המחלה. במפעל "גבורות" מצא מקום מתאים ושם התמיד בעבודתו עד לשבועות האחרונים. למרות פעילותו בחוץ, אשר הרחיקה אותו לתקופות ממושכות מהבית, נשאר קשור מאד למשפחתו, דאג לחינוכו של ישי וכשנולדו נכדיו שמח בחברתם. רק בלית ברירה הסכימה אני שיעבור לחדרי החולים, וגם שם לא משה מצידו עד הרגע האחרון.

יהי זכרו ברוך

מזכרונותיו של זיגי: במחיצתו של בן-גוריון

זוכר אני את ביקורנו בצפת. הודעתי כרגיל למפקדת ההגנה בצפת. גם שאול אביגור נסע אתנו. בדרך נכנסנו לסג'רה שם ביקר את האיכר אצלו עבד בתקופה הראשונה שלו בארץ. הגענו לצפת בכביש הראשי. מול הדואר היה מחסום של חביות ועל ידן מספר שוטרים אנגליים. בן-גוריון שאל מה פשר המחסום. הסרג'נט האנגלי אמר שמסוכן ליהודים לעבור לצד השני וגם מפקד ההגנה במקום הזהיר אותנו) אז קפץ בן-גוריון ושאל "ממתי יש לכם הזכות לחלק את הארץ או את צפת" שאל הסרג'נט: "מה אתה רוצה לעשות שם ? בכעס ובצעקה אמר בן-גוריון: "זה לא עסקך" והוסיף קללה עסיסית. כולם הסמיקו - אך השוטרים פתחו את הדרך. נסענו ועברנו בשלום פרט למספר אבנים שילדים ערבים יידו במכונית.

אשכנזי ישי

29.08.1943–16.05.2020

איש חרוץ, נהג במקצועו, איש שקט ודאגן, בעל חוש הומור מפותח. נולד וגדל בגבעת חיים, ילד יחיד שגדל לבד אבל יצר לעצמו משפחה גדולה עם השנים.

וכך עם השנים, החתונות של כולנו, הכבוד לכל המשפחה. אהבת מאוד את האוכל הטוב ושמחת תמיד שהיינו באים לקיבוץ ומביאים אתנו דברים טובים במיוחד ממתקים. השנים הלכו ועברו והמצב הבריאותי הלך והתדרדר ואתה ויוכי עברתם לבית שיקמה, ימים לא פשוטים. הפרידה מאימא לא הוסיפה לך בריאות והשנים האחרונות היו קשות.

נאור מספר שהוא זוכר את גיל הגן, אבא פעיל עובד על טרקטור מזלג ועושה לפעמים עבודות בגן, כל הילדים היו מסתכלים בפליאה ונאור היה גאה מאוד, כשאימא אתי ז"ל לא היתה במיטבה השתדלת להיות אימא ואבא, שהכל יתקתק. במהלך כל השנים השתדלת תמיד לעזור: מסיע לכל מקום, מגיע לקחת ולהחזיר לגבול לבנון. במשך השנים, כשנאור היה באוסטרליה תמיד דרשת לקבל עדכונים, ולשמוע את כל הסיפורים.

עומר מספר שהוא זוכר בעיקר אבא דאגן שרוצה כל הזמן להתעדכן, אבא שקשה לו להביע רגשות ולומר שהוא אוהב ודואג, אבל שמעתם את זה מחברים וידעתם שהוא גאה מאד.

כשיוכי ושרית הגיעו לקיבוץ היה לך חשוב מאוד שיתאקלמו טוב. לשרית ולנאור היו יחסים מיוחדים ואהבת אותה מאוד למרות שלא תמיד ידעת להראות את זה. המוות שלה היה קשה לך מאוד.

בתקופה האחרונה, בכל ביקור בבית שיקמה ואפילו בבית החולים, נאור היה מראה לך תמונות של הילדים וסרטונים של שי רוכב על אופנועים ומשתתף בתחרויות בארץ ובעולם. זה גרם לך סיפוק רב וגאווה, והיית מחייך בעונג רב. כששירלי הייתה מגיעה לבקר יחד עם אלונה שהייתה עושה הרבה רעש זה הצחיק אותך שמשתיקים אותה. ישי, זכית לראות את הנכדים, זכית לרגעים מיוחדים.

תמיד היית גאה בנאור שהוא איש עבודה חרוץ, לא מפחד מכלום, מצחיק ושנון, אבא משקיען בטירוף. כשעומר התחתן שמחת כל כך והיית רגוע והיית גאה בו על ההתפתחות המקצועית המטאורית שלו, עומר הפך להיות בעל ואבא מדהים.

ישי, זכית לילדים מדהימים כלות נהדרות ומסורות, נכדים משותפים, זכית לאהוב.

תודה על השנים היפות, תודה שאיפשרת לנו להיות המשפחה שלך, תנוח על משכבך בשלום.

תמסור חיבוק וגעגועים לאימא אתי ואימא יוכי ושרית זכרונם לברכה.

אשכנזי נסים

27.04.1938–16.05.2017

נסים נולד ב-1938 בסופיה, עיר בירתה של בולגריה, בן שלישי, הצעיר במשפחה.

בשנת 1942, כשהנאצים נכנסו לבולגריה, המשפחה גורשה מסופיה לכפרים והאב נלקח לעבודת פרך.

לאחר המלחמה ובלחץ אחיו הגדול, עלתה המשפחה ארצה, בשנת 1949. מכיוון שאביו של נסים היה חולה מאוד הוא נלקח לבית חולים והאמא הלכה יחד איתו. נסים הועבר, עם עוד ילדי עולים (אסתר גבע) למוסד בכפר סבא ומשם נשלח עם חברת נוער לגבעת חיים.

כאן נשאר ובנה את ביתו. בשנת 1964 הכיר את עירית, דרך חבר, וכעבור חצי שנה נישאו השניים. כעבור שנה, 1965, נולד בנם הבכור, זהר. ב-1968 נולד אורי, ב-1970 נולדה נגה וב-1974 נולדה קרן.

בצבא היה מפקד טנק והשתתף במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום כיפור. את הסיפורים על הצבא והמלחמות נהנינו לשמוע מפיו בכל יום עצמאות או סתם במפגש משפחתי.

בשנת 1962 החל לעבוד בקואופרטיב כנהג משאית, כעבור 6 שנים עבר לעבוד בענף המים בקיבוץ עם מיכה ופנחס למשך 10 שנים. ב-1978 חזר לקואופרטיב ושם עבד במשך 20 שנים נוספות.

יום בהיר אחד, הוא לא חש בטוב, כפי הנראה התייבשות, ובעומדו ברמזור בצומת רופין הוא איבד לרגע שליטה על המשאית ופגע קלות ברמזור. באותו יום הוא הורד מהמשאית ונשלח הביתה מהקואופרטיב.

למשך תקופה ישב בבית ולאחר כמה שבועות נכנס לעבוד במכבסה בקיבוץ ושם עבד למשך 7 שנים.

גם את המכבסה נאלץ לעזוב מכיוון שהגיע לגיל פנסיה והיה צריך לפנות את מקומו לחבר בגיל עבודה.

משנת 2005, בהיותו בן 67, התיישב נסים על הספה בביתו ולא זז.

טלטלות הפסקת העבודה השאירו בו את חותמן ועמוק. נסים לא ידע להגדיר את חייו ללא עבודה. העבודה היתה מרכז חייו. הוא מעולם לא באמת התגבר על השבר מהקואופרטיב. וכך הלך ודעך.

בשנת 2013, כשנה אחת אחרי מותו הטראגי של ג'רי, בעלה של קרן, אשר היה לו כמו בן, החלה להתפתח אצלו מחלת הדימנציה שהתגלתה בעת אשפוזו בבית חולים מאיר עקב התקפת אפילפסיה.

כעבור שנה בה התדרדר מצבו הפיזי עד לכדי נכות קשה, נאלצנו בהדרגה להעבירו לבית שיקמה. המעבר לבית שיקמה היה קשה מנשוא, לשני הצדדים.

ההתדרדרות הבריאותית היתה מהירה. כעבור חודשים ספורים נסים אושפז בשל דלקת ריאות בבית החולים הליל יפה, בזמן אשפוזו הוא קיבל מהם מתנה יפה בצורת פצע לחץ דרגה 4 מה שאילץ אותנו לאשפוזו בבית החולים הגריאטרי "שוהם" שבפרדס חנה, שם נאלץ לשכב על גבו ללא תזוזה למשך שנה שלמה. בדרך נס, כעבור שנה, החלים הפצע ואבא חזר, לשמחתנו הרבה מאוד, לבית שיקמה כשהוא מוצמד לעובד זר בשם ג'ו.

בערב יום העצמאות פנינו אותו במצב אנוש לבית החולים הליל יפה, שם נלחם בכוחותיו הרבים עד אשר הוכרע.

אתר בתיה

1.12.2022 – 24.08.1950

בתיה נולדה בשנת 1950 להוריה יהודית ויעקב טוכמן, ניצולי שואה. אחותה אסתי נולדה חמש שנים אחריה. בתיה גדלה בקרית ביאליק והיתה חניכה בתנועת הנוער "מחנות העולים", שהיתה משמעותית מאוד עבורה. היא התגייסה לנח"ל במסגרת גרעין עפיר, המיועד לקיבוץ אייל. עשתה של"ת מוקדם בגבעת חיים עם הגרעין שהיתה חברה בו. היא הכירה את ראובן עוד כשהוא היה מדריך והיא חניכה בתנועה. הם נישאו לפני השחרור שלה מצה"ל ואחרי כשנה וחצי נולד עופר, אחיו נולדו רן, יעל ושי.

בקיבוץ בתיה עבדה בכותנה, בבתי ילדים ובענף הוורדים עד שקרס בסופה. תוך כדי למדה חקלאות ברופין, עבדה עשרים שנה כפקחית מזיקים בכותנה וגידלה דור המשך של פקחיות. הכניסה של בתיה לעולם החינוך החל משנסגר ענף הכותנה. היא החלה ללוות ילדים בעבודות ביוטופ והיתה לבורנטית במעבדה של בית הספר. בתיה לא שקטה על השמרים, לא חדלה לשאוף קדימה ולהשתפר. כשהיא כבר אם לארבעה ילדים, יצאה ללימודי הוראת מדעים בבית ברל, עבדה בתחום זה בבית הספר במשך עשרים ושתיים שנים. היא הכשירה את עצמה לחינוך סביבתי במסגרת התואר השני, היתה מלאת רעיונות וכתה להערכה רבה.

לאורך כל השנים בתיה וראובן טיילו בארץ ובעולם. פסגת הטיולים היה טרק עם עופר וכל משפחתו בטיול סובב מון בלאן. עם צאתה של בתיה לגמלאות בשנת 2014 בתיה וראובן איפשרו לעצמם טיולים לתקופות ארוכות בארצות רחוקות ואקזוטיות. כך הגשימו את מאווייהם בדרך שאהבו.

בתיה וראובן לא הסתפקו רק בטיולים הזוגיים והמשפחתיים. הם היו שותפים פעילים בארגון טיולי משפחות בקיבוץ, הדרכת טיולים בבתי הספר וטיולי הפנאי ונרמים. שניהם היו פעילים גם בארגון החגים, במיוחד בט"ו בשבט. הם התנדבו יחד בחוות הנוי ברופין ובחבורת נאמני נחל אלכסנדר.

לבתיה היה חיבור נפלא עם הנכדים והשקיעה בהם בתחומים הקרובים לליבה, נסעה כל שבוע לבית הספר של אורי נכדה וקסמה לילדים בידע הרב שלה בתחומי המדע והטבע. יחד עם ראובן היא הצליחה להנחיל את אהבת הטבע והדאגה לסביבה, לילדים ולנכדים. האבדה גדולה מנשוא, אך בתיה תמשיך ללוות אותם בכל מסלולי חייהם.

אמא,

בשבועיים האחרונים הענקת לנו את הזכות הגדולה להיפרד ממך ולומר לך את אשר על ליבנו. ביום האחרון ישבנו אני וענת ונפרדנו ממך... את מצאת את הכוח להוציא את היד מהשמיכה ולנחם אותנו. לחבק, ללטף... כך במשך כמה דקות החזקנו יחד ידיים. תודה שתמיד היית שם בשבילי. הראשונה להרים אליה טלפון, ואת בדרכך היפה ידעת להקשיב ולכוון. כל מי שדיבר איתי לאחרונה סיפר שאת בדרכך המופלאה נכנסת לו ללב ושנוצר איתך חיבור מדהים. כל מקום שהגעתי אליו הפשטות והנועם שלך כבשו את כולם. זו כנראה הסיבה שדורי מיתקי תמיד כינה אותך האמא של כולנו. תמיד זרמת איתנו ונתת לנו לנווט את דרכנו בעולם כאשר את משגיחה מהצד, מכוונת ונותנת טיפים בשקט ובצניעות. התייצבת לעזרה גם ברעיונות ההזויים שלי, הצעת נישואין לאור ירח בנחל חוארי מצדה (עם כל המשפחה של ענת ודודה אסתי). הצטרפת כנהגת ואחראית לוגיסטיקה למרוץ שליחים "הר לעמק" במשך 42 שעות רצוף. תמיד ידעת להיות נוכחת, לתת את הנשמה לכל נכד, כלה וחתן.

תודה לך על חיים נפלאים, מלאים בערכים, חוויות, טיולים, שמחות והמון אהבה. אוהב ומתגעגע מלא.
שי

אמא,

כמה נסיעות עם מחשבות ודמעות של הרגע הזה, הטקסט הזה שנכתב לי בראש בניסוחים שונים. והנה עכשיו כנראה שהגיעה השעה לכתוב... הימים האחרונים היו ימים של פרידה והרבה הוקרה על הזכות להגיד לך הכל כשאת צלולה, שומעת. כמות האהבה והמילים הטובות שנאמרו מכל כיוון גרמו לך אי נחת ואמרת שדי עם פולחן האישיות. כזאת את, צנועה, טובה, ערכית. לא היה לי הרבה מה לומר, כי תמיד אמרתי בזמן אמת, אמרתי תודה על החינוך שנתת לנו, על הדוגמה שנתת לנו על זוגיות, כבוד, נתינה. הכל נכתב בתמונה ובברכה שהכנו לכם כשחגגת 40 שנות נישואין.

אמא, אני מה שיצרת, דומה לך אבל בדרכי שלי. תמיד אומרים: "התפוח לא נופל רחוק מהעץ" ואני אמרתי שבמקרה שלי התפוח נפל מתחת העץ ונהיה קומפוסט. והעץ נטע שורשים, פיתח ענפים ופירות. כל כך הרבה זכרונות, כל כך הרבה רגעים משמעותיים קטנים וגדולים. הטיול שעשינו רק שתינו במדבר, הטיול עם עינב ואיתי לטוסקנה, ההחלטה שלנו לגור בגוון ואת אמרת חכי שיהיו לך ילדים, לא אוכל לעזור לך ואז נסענו לקצה השני של העולם ואת כמוכן באת לעזור לי יחד עם אבא ועל הדרך גם טיילתם בגואטמלה. עסקנו בתחומים דומים וכל הזמן דיברנו, למדנו זו מזו והיינו ביחד בכנסים של חינוך סביבתי. אני הייתי גאה שזו אמא שלי ואת בוודאי היית גאה שזאת הבת שלך. כמה שיחות טלפון על מה עובר עלי ומה עם הילדים ואיזה טיול עומר מארגן עכשיו. כמה התלבטויות ועצות.

תודה אמא שלימדת אותי (אותנו) לאהוב אדם ואדמה, ללכת בשבילי הארץ ולהתבונן בטבע מסביבנו. הפרחים שלמדנו להגדיר ולזהות, כל פלאי הטבע הפשוטים שהתפעמנו מהם. כל כך הרבה זכרונות טובים, כל כך הרבה יחד משפחתי נעים, כל כך הרבה אהבה. אז זהו, אין יותר סבל, רק הרבה שלווה ומנוחה באומץ ואצילות. אנחנו נמשיך להיות יחד, לדאוג לאבא וכמוכן לטייל. אוהבת. נשיקות.

יעל

אמא,

אמא שלי עומדת למות. בלי חשש המילים יוצאות מפיו. פרידה שהחלה לפני חצי שנה בשיחה על טיפול, חולי, תקווה. ניצוץ של הכרה שאולי זה הנתיב לסוף. הבנה שצריך לעשות פרידה, להגיד, להקשיב. מי היא היתה, מה היא עשתה, מה נשאר ומה עבר. אמא שלי עומדת למות. המילים יוצאות מהפה, פשוטות, נכונות, עצובות, כואבות. אמא שלי מתה. אמא שלי עברה בעולם כמו פיה, המפזרת פירורים של טוב לב, סקרנות וחיבה. היא עפה מאדם לאדם כמו פרפר, נותנת מאבקת הפלאים, משאירה בליבם עוברי סקרנות וידע. פליאה לעולם. תמימות אינסופית שכן היה תמיד, וכך ישאר עד עולם.

אמא, אני חלק ממך ואת חלק ממני, אני זו את ובכל איבר של גופי את נמצאת. צעדיך חקוקים בכפות רגליי. חוכמתך קושרת קשרי חוכמה בתוך ראשי. אהבתך מקננת בליבי. מאמין שעוד ניפגש מהעבר השני
באהבה, עפר

אתר דוד

19.9.1995 – 7.5.1914

דוד נולד בשנת 1914 בגבלונץ, באזור הסודטים, בצ'כיה. אזור זה היה בהשפעת תרבות גרמנית חזקה. מעט היהודים שחיו בו היו בעלי תודעה ציונית עמוקה.

יחד עם אחיו הצטרף דוד לתנועת "תכלת לבן" ובגיל 18 יצא להכשרה, במטרה לעלות ארצה. הוריו קיוו שילמד פרוונות וימשיך את דרכם במקצוע זה ובעסקיהם, לכן לא שמחו בהחלטתו לעלות לישראל.

בשנת 1934 ניסה, יחד עם קבוצה של מעפילים, להגיע לחופי הארץ באנייה היוונית וולוס ב', אך האנייה על נוסעיה גורשה והטלטה בין חופי הים התיכון, עד שחזרה לאירופה, בתום שלושה חודשים של מסע סבל.

בשנת 1935 קיבל דוד רישיון עלייה והגיע ארצה, לקיבוץ גבעת חיים. כאן בנה משפחה עם רות ונולדו לזוג שני בנים – שאול וראובן, אשר חיים כאן עם משפחותיהם עד היום.

לאחר מלחמת העולם השנייה, בשנת 1946, יצא לשליחות באירופה, במטרה להעלות לישראל נוער יהודי. רות נשארה עם שני התינוקות.

קבוצות הנוער שהתארגנו בהדרכתו עלו והתיישבו בקיבוצים נאות מרדכי והחותרים.

בגבעת חיים עבד דוד במקומות עבודה שונים, כמו פרדס, מטעים, סנדלרות, עד שמצא עצמו כמדריך חברות נוער ובעבודה זו השקיע את מירב מרצו וכשוריו. בין שאר תפקידיו היה גם מזכיר קיבוץ.

בשנות ה-70 התחיל להתעמק ולעסוק בנושא הזקנה בקיבוץ. במידה מסוימת ראה את הנולד, כאשר לא היתה עדיין מודעות לנושא זה.

הוא יזם ודחף להקמת מוסדות מתאימים לקשישים וליצירת מסגרות עבורם. ערך מחקרים ואסף חומר רב בנושא הזקנה ויחס החברה לקשישים, תוך מגמה להעלות את הנושא לתודעה הציבורית.

פרסם מאמרים בנושא בעיתונות ואף פרסם שני ספרים מפרי עטו.

לפני שלוש שנים עבר דוד אירוע מוחי, שממנו כבר התקשה להתאושש. מצבו הלך והחמיר. רות טפלה בו ככל יכולתה וניסתה להשאירו בבית, כל זמן שניתן, כדי לשמור על קשר חזק ככל האפשר עם הסביבה המשפחתית האהובה. למרות הקשיים הגדולים לתקשר, הבין דוד את הסובב אותו ושאב כוחות מתמיכת המשפחה.

כאשר מצבו כבר לא איפשר להיות בבית, אפילו לא לשעות ספורות ביום, וויתר על מלחמתו במחלה. רות נשארה עם משפחותיהם של שאול וראובן.

אתר רות

04.09.2008 – 16.03.1914

אמא רות נולדה בעיר לייטמריץ שעל גדות נהר האלבה אשר בצ'כיה. אמא גדלה במשפחה ציונית לא דתית, אך הקפידה על הכרת המסורת היהודית וחגגה את חגי ישראל.

בגיל 14 אמא הצטרפה לתנועת הנוער הציוני "תכלת לבן". בתנועה היא פגשה את אבא. יחד איתם היו בתנועה טרקה בדר, גרטי שלו, פלוס נהרי ועוד מספר חברים שנקלטו בקיבוץ עם עלייתם לארץ. הפעילות בתנועת הנוער, הטיולים והאהבה לטבע הוטמעו באמא עד היסוד. בגיל 20 לאחר שסיימה אח לימודיה בסמינר לגננות, ולמרות התנגדות משפחתה, אמא החליטה לעלות לארץ במסגרת העלייה המסודרת באמצעות סרטיפיקט. אבא היה עדיין בצבא הצ'כי ולכן לא יכול היה לעלות עימה לארץ, על מנת לנצל את הסרטיפיקט אמא התחתנה עם בחור יהודי שכלל לא הכירה.

בהגיעה לארץ הצטרפה לקיבוץ ו"בעלה" פרש לדרכו. כעבור שנתיים כאשר הבחור רצה להתחתן, התברר שהיה נשוי, נזכר באמא וביקש להתגרש.

אבא עלה ארצה במסגרת עלייה ב' – העלייה הבלתי לגלית, ועם הגיעו לקבוץ הם התחתנו. אמא עבדה בעבודות הנדרשות, בשדות וברפת. קשה לומר שתמיד נהנתה מעבודות אלה, אבל חלוץ עושה מה שנידרש. עם הזמן אמא פנתה לעבודה עם ילדים ולאחר מכן למדה גננת בסמינר הקבוצים. זו הייתה תקופה נפלאה שאותה הזכירה בכל הזדמנות.

אנו כילדים נהנינו מאוד בתקופה זו, טיילנו בכל הזדמנות ולמדנו על בעלי החיים והצמחייה המקומית. אמא השרישה בנו את האהבה לטבע ולארץ. באותן שנים הגיע לקבוץ גרעין נוער מאלג'יר שבא לגבעת חיים לתקופת הכשרה לפני הצטרפותם לקיבוץ רעים בדרום. בין חברי הקבוצה הייתה ילדה קטנה, אחות לאחת מחברות הקבוצה. אמא ואבא אימצו אותה ומשפחתנו גדלה בבת נוספת, דרורה שמה. דרורה הייתה בגבעת חיים עד לאחר הצבא, עת התחתנה והקימה משפחה משלה, אמא ודרורה שמרו על קשר במשך כל השנים.

השנים עברו, הילדים גדלו ואמא החלה לעבוד כמדריכה לגננות בוועדת החינוך של הקבוץ המאוחד. החגים במשפחתנו הפכו לאירוע מיוחד: בחנוכה היינו מטיילים ואוכלים מכל מטעמי החג ופורים לא היה משמעותי ללא תחפושת מפוארת והצגה מלאת הומור.

אני זוכר שבטיול שהדרכתני לקחתי את חברי הקיבוץ לחרמון. בסוף העלייה אמא אמרה לי שהיה לה קשה והכריזה שתעשה דיאטה, ולאחר זמן אמרה: בעצם לא כדאי לסבול כל השנה בשביל טיול אחד קשה, אז קדימה לאכול.

לאחר סיום עבודתה כגננת המשיכה אמא בעבודה עם ילדי פעוטונים ב"הקמה" ובמקביל החלה לעבוד עם אסתר גבע ב"גבורות", עם קשישי הקבוץ. עבודה זו אפשרה לה לתרום את הידע, הניסיון והיצירתיות הרבה בסריגת בובות, נעלי בית וכו'.

כשאבא חלה הקדישה אמא את רוב זמנה לטיפול ולסעוד אותו. היה לאמא חשוב מאוד שאבא יישאר בבית,

ובעזרתנו, הבנים, רצון זה הסתייע ואבא נשאר כמעט עד יומו האחרון בבית. בשנים האחרונות אמא איבדה את כושר הראייה למרות זאת המשיכה בפעילות בלימודיה במכללה, נסיעה לקונצרטים, ביקור חברים וכמובן לא ויתרה על טיולים. אמא נשארה בבית כל זמן שיכלה לתפקד כראוי. שמונת הנכדים ו-14 הנינים היו בשבילה מתנה, אושר וחדוות חיים. לאחרונה בשיחוח עימה ציינה שחייה היו מלאי אושר וסיפוק, ואיך שום סיבה להמשיכם כשהיא תלויה באחרים.

מינואר מצבה התדרדר בצורה חמורה ולמעשה רק הלך והחמיר, אך כאשר הבאתי לה לפני שבוע חצב פורח היא הייתה מאושרת. כעת אנו נפרדים ממך אמא, נמשיך לזכור אותך עם שפע ההומור, הבדיחות, העליזות והאופטימיות הרבה שאפיינו אותך כל חיך ואת כל מה שנתת לנו, לנכדיך ולניניך.

שאל וראובן

אמא, סבתא, חמות

לפני 41 שנים הצטרפתי למשפחה הקטנה שלכם. רות ראתה על לוח המודעות ברשימת המעוניינים בכרטיסים ל"קזבלן" ששאל נרשם לשני כרטיסים ומיד ביקשה מעדה הגרי חברתה שנרשמה אף היא שתראה ותדווח ליד מי שאל יושב. מאוד קל היה להיכנס למשפחה. ארוחות ארבע מסורתיות של יום שישי קיבצו סביבן את המשפחה הקטנה, שלאט לאט נוספו לשולחנה עוד ועוד כיסאות. 8 נכדים ואחריהם הנינים. כל תינוק שנולד זכה בבובה סרוגה מעשה ידיה, וכשזו נקרעה או נפרמה הגיעה מיד לבית החולים לבובות של סבתא. שבת בבוקר היתה נפתחת בארוחת בוקר של נכדים בלבד אצל רות ודוד. מהגן הלכו ישר אליה. במשך שלוש או ארבע שנים נסענו כל שנה, רות, בתיה ואני לטיול בירושלים. רות אהבה את העיר ונהנתה להראות לנו אח המקומות שהכירה. היה בה, ברות משהו חם, מקבל ואוהב ללא דיבורים מיותרים, או הפגנות דרמטיות. הכל היה כל כך פשוט, בלי סיבוכים וגינונים מיותרים. תמיד ידעתי שכל שנאמר הוא כל כך אמיתי וכן. רות ידעה ליהנות מהחיים, אהבה נסיעות לקונצרטים בתל אביב, שם גם פגשה אח חברותיה. כל טיול טבע היה בשבילה חגיגה, וכך גם הנופשונים בטבחה, שהיו גולת הכותרת של השנה. רות ידעה ליהנות מכל הסובב אותה וכך גם אהבה את הקיבוץ – אמירתה התמידית היתה כי לולא הוקם הקיבוץ לפני בואה היא היתה ממציאה אותו. כאשר, לעת זקנה אט אט כבתה ראייתה, הציעה לה רחל גנוסר להקריא עבורה ספרים. אומנם היא היתה רשומה בספריית העיוורים בנתניה, אך המפגשים עם רחל הפכו לערבי קריאה יקרים מפז עבורה, ורחל דבקה במשימה והקפידה להגיע באופן סדיר לביקורים אלה. רות ידעה לקבל באהבה רבה את העזרה שקיבלה בביתה וראתה בכל אחת מהחברות שהגיעו אליה מתנה יקרה. אהבתי בך, רות, את אהבת החיים, הפשטות והכנות. צר לי על הקיץ האחרון המיותר כל כך. בקיץ שעבר עוד הגעת לבריכה ושחית בהנאה רבה. אהבת החיים שלך לא כללה את מצב התלות הקשה הזו והשלווה שהיתה נסוכה על פנייך שלאחר המוות הקלה על הפרידה ממך.

יהיה זכרה אתנו.

באהבה גדולה

עלי

בדר (ושל) אליעזר

22.11.1995 – 07.03.1912

אבא נולד בצ'כיה ב-7 במרץ 1912 בעיירת הנופש ומעיינות המרפא קרלסבד שעל גבול גרמניה. הוריו לא היו דתיים, אך האווירה הייתה ציונית. בית זעיר-בורגני, האב היה סוחר ובעל חנות לנעניקים, שציפה ויחל שבנו ימשיך בדרכו. אך אבא, כשבגר, הצטרף לתנועת הנוער הציוני-סוציאליסטי "בלאו וויס", עבר לעיר פראג והיה מדריך בתנועה. שם הוא הכיר את אמא ויחד המשיכו להדריך. החתונה, העלייה ארצה וההצטרפות לקיבוץ גבעת חיים היו ברורים ומובנים להם, אך קשים להוריו.

ב"טיול השורשים" שלנו עם אבא לפני שלוש שנים במחוזות ילדותו, עברנו ביחד בבית שבו נולד, בבית שבגר בו, בחנות ההורים, במקומות שבהם שיחקו, למדו לשחות, בבית התנועה בפראג, בבית הכנסת "אלטנוישול" בפראג שבו היה אבא של אמא חזן. זו הייתה חוויה מרגשת לכולנו וכמובן גרמה להתרגשות גדולה לאבא. את הקיבוץ ראו אבא ואמא כדרך החיים, האמינו בדרך זו ואהבו אותה. חשובה מאד הייתה להם המשפחה, והם רצו מאד שהילדים והנכדים יחיו איתם בקיבוץ.

בתקופת מלחמת העולם השנייה, כשהורי אבא הבינו את המתרגש ובא, ביקשו מאבא לסייע להם לעלות ארצה, אך השערים נסגרו, וכל מאמציו לא צלחו בידיו. ההורים נרצחו על ידי הנאצים. את אבא ליוו רגשות אשמה ותסכול כל חייו, ולא פעם דיברנו על כך. נחמה מצא בכך שאחותו רוזל הצליחה לעלות לארץ ולהקים משפחה. אבא שמר אתה על קשר חזק.

בקיבוץ לא היה אבא מהמובילים, אך תמיד היה מעורב, אכפתי ופעיל בתחומים בהם היה טוב. שנים היה אבא מרכז ועדת תרבות ובתחום זה היה פעיל גם בתנועה.

אך יותר מכל אהבתו הגדולה היו הטיולים וידיעת הארץ. אבא היה אנציקלופדיה לידיעת הארץ ורגליו ידעו כל שביל וכל מקום. הוא הדריך טיולים אין-ספור, הוביל את החוג לידיעת הארץ, יזם והפעיל את טיולי המשפחות בשבתות ובשנים האחרונות הוביל בטיולים את ותיקי הקיבוץ וריכז את פעילויותיהם. אבא ליוו אותנו שנים בטיולי בית הספר, והיה גאה שזכה להוביל גם את נכדו גל כשהיה בבית הספר.

אבא ואמא יצרו יחד בית חם ומשפחה מלוכדת: הורים, בנים ונכדים. פטירתה של רחל לאחר מחלה קשה ולאחר מכן מותה של אמא, גם היא לאחר מחלה קשה וממושכת, היו אובדן ומשבר קשה לכולנו, אך אבא עשה הכול כדי שהמשפחה תמשיך לתפקד ותהיה מלוכדת. ארוחות הארבע המשותפות במועדן, שבת בבוקר תמיד ביחד, טיולי המשפחה – הכול תמיד מוכן וכולנו שמחנו לבוא.

כך עד יום מותו, כשגל בא להיות עם סבא בארוחת הארבע ומצאו ללא רוח חיים. אבא פחד מהזקנה ומהיות תלוי ובלתי שולט. מותו כך בחטף קשה לנו, אך אם אין ברירה אחרת – היה זה הסיום הטוב ביותר עבורו, וכפי שרצה. תהיה עימי תמיד במחשבות ובזיכרונות, מכל מה שנתת לי כל כך הרבה – לעולם לא אפרד. לנו לכולנו, אבא, תחסר מאד. בשם כולנו, ניפרד לשלום ונזכור אותך באהבה.

בדר טרקה (טרזה)

31.1.1991 – 28.2.1911

טרקה נולדה ב- 28.2.1911 בעיירה סלובקית "ולקה שובובצה". עם פרוץ מלחמת עולם הראשונה גוייס אביה ואמה עברה לבית סבה, שם גדלה עד גיל 9. אחותה נולדה שם בסוף המלחמה. אימה נפטרה ושתי האחיות הקטנות גדלו במשפ' הסבים עד אשר אביהם חזר מהמלחמה. אחרי כמה שנים עברו לפראג, שם כיהן אביה כחזן ב"עלטנוישול".

בתנועת "תכלת לבן" קיבלו אותה בלבביות. פתאום מצאה חברה שהיתה לפי רוחה, שיתפו אותה בכל העניינים והיתה במהרה בעצמה מדריכה. בתכלת לבן יצאה לטיולים ופגישות עם צעירים ממקומות אחרים. באחת הפגישות הכירה את ושל. הוא בא אחר כך לפראג. מאז עברו ביחד בפעולות התנועה. עם גמר בית הספר עבדה טרקה 4 שנים בלשכה המרכזית של הקרן הקיימת לישראל, יצאה לאחר מכן להכשרה, להנהלה הראשית של תכלת לבן ובסוף לעלייה. העלייה של תכלת לבן היתה בשנים אלה מכוונת לקיבוץ עין גב, את טרקה ושל קיבלו בכל זאת לגבעת חיים. ושל וטרקה הגיעו בנסיעה ברכבת לחדרה ומשם במשאית לגבעה. ההלם היה רב, לא כך הצטיירה בעיניהם הגבעה, אך לאחר סיור, ההתרגשות היתה גדולה. טרקה חלתה ונחלשה ולכן סוודרה לעבודות קלות. טרקה ושל היו הראשונים לקבל אוהל. לאחר עבודה בקטיף ואריזת תפוזים גויסה טרקה לעבודה עם הילדים. טרקה היתה. פעילה ושותפה בענייני הביטחון, בהם היה נתון הישוב. מאז שנותיה הראשונות בקיבוץ היתה. טרקה מעורה מאוד בחיי התרבות והרוח בקבוץ, ובמשך שנים רבות, בזמנה החופשי, שרתה את הציבור בספרייה בשעות הערב. בשנת 1948 הצטרפה טרקה למעבדה בגת, שם רכשה מיומנות רבה וקיבלה הערכה רבה מכל צוות העובדים, אשר גדל והתרחב במשך השנים. גם עם השותפים מגבעת חיים איחוד היו לה קשרים מאד חבריים. כאשר חלתה טרקה התמידה בעבודה, כל עוד עמד לה כוחה. אין ניחומים למשפחה, לילדים ולנכדים הרבים, אשר לכולם היו קשרים מאד מיוחדים וקרובים עם טרקה, כאם וכסבתא. בתקופת מחלתה, לא פסח על טרקה הגורל ללוות את רחל בתה בעת מחלתה ולהביאה לקבורה, וכל זאת בכוחות נפשיים בעלי עוצמה רבה. טרקה השאירה אחריה ידידים וחברים רבים. כולנו כאן עם משפחתה הרחבה נזכור אותה באהבה. יהי זכרה ברוך.

מיומנה של טרקה

"50 שנה בארץ ובקיבוץ ואני שוכבת חולה..."

הגעתי לגבעת חיים עם חום גבוה ולא ידעתי הסיבה. חשבתי שחם בארץ ושאני לא יכולה ללכת, כי החול עמוק כל כך. התביישתי מאד כשהתברר שאני חולה וצריכה לשכב במיטה וכך להתחיל את הימים הראשונים שלי בקיבוץ. עכשיו אחרי 50 שנה בדיוק אני שוב במיטה, לא יכולה ללכת, אבל לא בגלל החול העמוק. בינתיים פה צמחו דשא, עצים, בתים ואני ימים רבים שוכבת בחוץ. מעלי צל של עצים, צמרות ירוקות מירוק בהיר עד ירוק כהה של הברוש. האדמה מכוסה דשא ויש לי הרבה זמן להיזכר ולחשוב מה ומי הכל צמחו וגדלו פה במשך 50 שנה. וטוב לי לדעת, שאיזשהו חלקיק גם לי יש בזה. עץ הפיטנגו מלא פריחה לבנה.."

בדר רחל

4.5.1990 – 8.7.1942

רחל, רק לפני חודש ישבת איתנו בסדר פסח והיום אנו נפרדים ממך. מאז גילוי המחלה לא איבדת לרגע את התקווה. רק הקרובים אליך ידעו שהיו גם רגעי משבר וחרדה עליהם התגברת ברוח הלחימה והאופטימיות שלך.

בתקופת ביה"ס בלטת בחוש ההומור המיוחד שלך, בכתיבת פיליטונים וחרוזים בכל אירוע חברתי ומצד שני הרבית בקריאת ספרים מעמיקים. בצבא שימשת כסמלת סעד בהנדסה קרבית ושם נפתחת לנושא העזרה לזולת. התנסית כמורה ומחנכת טרם יציאתך ללימודים ולאחר תקופת הוראה בבית יצאת ללימודים באורנים.

תחום החינוך עבורך, רוח'ה, נושא מרכזי, שנים רבות פעלת והתנסית בהוראת ילדים, אך לא הסתפקת בזאת וגילית את הצורך של עזרה לעוסקים בהוראה, תמיכה וליווי העוסקים לא פחות מאשר הילדים, הכשרת עצמך בלימודים גבוהים ומשם חזרת לשדה, לצד עבודתך בסמינר בליווי והדרכת מורים חדשים לא נטשת את הייעוץ והעזרה אצלנו בבית.

במקביל לעבודתך ובעקשנותך הרבה המשכת ללמוד ולהתפתח כל העת. רכשת תואר מ.א. ולאחרונה אף תיכננת את לימודיך לקראת תואר ד"ר.

במשך שש השנים נאבקת במחלה ולא רצית להכביד על משפחתך האוהבת והמסורה ללא גבול, אמרת: "יש לי סרטן אך איני חולה". כל רגע של רגיעה והפוגה בין הטיפולים ניצלת להמשך עבודתך באורנים ובאוניברסיטה, לבילוי עם בני המשפחה ולמפגשים עם ידידיך הרבים. לחולי סרטן רבים עזרת בעצה ובעידוד. רבים חבים לך תודה על כך.

זכית במשפחה אוהבת ותומכת, וידידיך הרבים כואבים עם המשפחה ובית גבעת חיים את הסתלקותך בטרם עת.

יהי זכרה ברוך!

בוב יעקב (ישקא)

11.12.1987 – 14.3.1914

ישקא בוב נולד ב־1914 בעיר פרנאו באסטוניה וגדל במשפחה מתבוללת ובסביבה לא יהודית. אביו היה סוחר עורות ופישתן. היה לו אח צעיר ממנו. אמו נפטרה כשהיה בן 14 וחיונו הבנים נשאר בידי עוזרות ומטפלות נוצריות. 12 שנים הלך לבית הספר וכל חבריו היו לא יהודים. עם גמר ביה"ס התיכון הצטרף לקבוצת הכשרה בלטביה ולאחר כשנה ב־1935 עלה ארצה.

בארץ נשלחה הקבוצה לכפר גלעדי. כעבור שנה הצטרף ישקא לגרעין שהיה מיועד לקיבוץ עין גב, ששכן בחצר כנרת לפני עלייתו על הקרקע. עם העלייה על הקרקע עבד בסחיבת שקי זיף־זיף, ולאחר מכן עבד בסדום. בשנת 1940 התגייס לצבא הבריטי וב־1946 חזר לעין גב, עבד בסירה, שהיתה הקשר העיקרי עם טבריה ומאוחר יותר עבד בתור נהג. במלחמת השחרור לחם קשה על הגנת המשק נגד הסורים. בעין גב בנה את משפחתו עם לילי ונולדה להם בתם עדנה. אחרי המלחמה עם הפילוג, עברה המשפחה לגבעת חיים. תחילה עבד כאן בחצרנות, היה נהג של קומנדקר אליו רתמו עגלה. הרכב נקרא על שמו "ישקא דלוקס". גם בעבודתו רבת השנים במטבח הטביע חותם ועוד הרבה זמן אחריו נקראה חצרנות המטבח "ישקאות". עם הקמת המפעל "אמבר" עבר לשם לעבודה כמחסנאי. בכל מקום עבודה הכירו את ישקא כאיש עבודה בכל ליבו.

כשחלה, החל לעבוד ב"גבורות". המחלה כפתה עליו סבל רב. הוא אמר: "קשה לי להשלים עם המחלה ואי אפשר להגיד שהגעתי לזיקנה טובה, אבל אין ברירה, מוכרחים להמשיך כמה שאפשר". משפחתו ליוותה אותו בחמימות עד יומו האחרון.

בתו כותבת

אני – כן אגיע ואולי שוב אחוש את הליטוף שבבת אחת הפך לגל חום רותח המציף אותי עוד אספוג את כוח הנתינה ללא גבול, ללא הצטעצעות, ללא משוא איך ניתן לשחזר במילים? אותו איש שאני לו – כל חייו כל מאודו.

בוב לילי

11.05.1996 – 03.10.1918

לילי נולדה בווינה אוסטריה, כבת שנייה לסבינה והוגו סינק. אביה היה יהודי חילוני, גאה ובוטח ב"גרמניותו", ואילו אימה, שמרה על זיקתה ליהדות. כשהייתה לילי כבת 10, יצאה כבר אחותה הבכורה מהבית לחיים עצמאיים והקשר בין האחיות כמעט נותק. לילי עלתה לארץ בסוף שנת 1938, מיד לאחר פלישת הגרמנים לאוסטריה, עם חברי קבוצתה להכשרה בקיבוץ אפיקים. לאחר חצי שנה עלה גם בן זוגה, כשסיים את לימודי הרפואה.

הידיעה האחרונה על משפחתה, הגיעה אליה בשנת 1942, במכתב מאחותה, בו היא מבקשת ממנה להוציא ולהציל את ההורים מאירופה הכבושה. עד ימיה האחרונים נשאה לילי רגשי אשמה על אי יכולתה להצילם. מיכה, הבן הבכור, נולד בשנת 1944. המשפחה חיה בקיבוץ עין-גב, שם עבדה לילי כחובשת-אחות. הקיבוץ שכן בדד בחוף המזרחי של הכינרת, חשוף למתקפות העוינות של הסורים שישבו מעליו. יחד עם שאר הילדים, פונה גם מיכה מעין-גב בתקופת מלחמת השחרור. לילי, כחובשת, התרוצצה בין הנפגעים בעמדות, והגישה עזרה. בתקופה זו נוצר והתהדק הקשר עם ישקה בוב, שפעל בגבורה בקרבות על הגנת היישוב. בשנת 1950 נשאו לילי וישקה, ולאחר שנה נולדה בתם, עדנה. לילי, ישקה ושני הילדים, הגיעו לגבעת-חיים מאוחד בעקבות הפילוג. קיבוץ עין-גב נשאר שייך ל"איחוד". למרות הקשיים הגדולים בקיבוץ הקודם בתקופת המלחמה והשיקום, הם אהבו מאוד את המקום ואת החברים בו, ואילו כאן, התקשו למצוא מעגל חברתי מתאים. המשפחה התכנסה בתוך עצמה, שומרת על אהבתה לחברים הוותיקים, לקיבוץ עין-גב ולמעט הידידים שרכשו כאן. מיכה הבכור, עזב לאחר מספר שנים את הקיבוץ. אהבתה הכואבת לבנה שהתרחק, הוסיפה מרירות לחייה. במשך כעשר שנים עבדה לילי כאחות במרפאה, כשהיא מלאת תשומת-לב ואחריות לחולים, ובמיוחד לחולים הקשים. תוך כדי עבודתה השלימה את לימודיה הפורמליים בקורסים לאחיות. כשיצאה מהמרפאה, עבדה כסייעת רופא שיניים ובקוסמטיקה, עד שנכנסה להקמה וארגון של ארכיון הקיבוץ. את הארכיון הקימה יש מאין: נברה בערמות הניירת בניסיון להציל מסמכים, תמונות, מפות, יומנים, תעודות ומה לא. בנוסף דאגה לעדות מוקלטת של החברים על תולדות חייהם, כי כל אחד הוא חלק מהתמונה הכללית, וכל סיפור של כל חבר, שייך לסיפור גבעת-חיים. קיבוצנו היה בין הראשונים שתיעד בעליפה את תולדות חיי חבריו. כאשר חלה ישקה, טיפלה בו לילי במסירות ובאהבה עד לפטירתו בשנת 1987. געגועיה אליו ואל האהבה שהרעיף עליה, ליוו אותה עד מותה. לילי ידעה על המחלה הקשה המקננת בגופה. היא עבדה עד שהמחלה הכריעה אותה ונכנעה לה, אך לא לעקרונותיה.

יהי זכרה לברכה

בוצ'וביץ' מרים

18.05.2010 – 25.08.1920

מרים נולדה ב 25 לאוגוסט 1920 בעיר אוגסבורג שבגרמניה. הבת הקטנה מבין ארבע בנות שנולדו לפאול והדוויג לנדאור. אחיותיה: אלסבט, הרטה ודורה כבר אינן בין החיים. שמה בגרמניה היה מריאנה ובארץ עברתה את שמה למרים. הגיעה לארץ עם הוריה בינואר 1939, אחרי שהנאצים כבר היו בשלטון, ולכן נאלצו לעזוב שם את כל מה שהיה להם, בית גדול, מפעל גדול ומשגשג לבדים ועוד. בארץ הם השתקעו ברמת גן. מרים התקבלה ללימודים בסמינר הקיבוצים ולמדה להיות גננת. אחרי סיום הלימודים חיפשה עבודה. וכך, ב- 1944 הגיעה לגבעת חיים כגננת. בתחילה התגוררה באוהל שהיה צמוד לאוהל של פנחס. התחברו והתחתנו בדצמבר 1944. מרים עבדה כגננת בקיבוץ חמש עשרה שנים, ועוד הרבה שנים בפעוטונים ובכריכה. מרים ופנחס היו נשואים 66 שנים. ב-1945 נולדה רוני ז"ל, לאחר שלוש שנים נולד יותם ואחרי עוד 6 שנים נולדה גילה. מרים הלכה לעולמה כמה חודשים לפני הגיעה לגיל תשעים.

יהי זכרה ברוך.

המשפחה

בוצ'וביץ פנחס

31.01.2015 – 24.10.1915

פנחס נולד ב - 24.10.1915 למשה ואסתר בוצ'וביץ ז"ל בוינה. הוא היה האח הבוגר מבין שני האחים. אחיו הצעיר, זאב, נפטר לפני מספר שנים.

בצעירותו למד בבית הספר נגרות ואומנות, והשתלם אצל שני אומנים ידועים בוינה. אחרי שסבל מאנטישמיות קשה בבית הספר ובעבודה, הוא החליט לעלות לארץ ישראל. פנחס עלה במסגרת עליית הנוער ב- 1939 כשהוא רק בן 17. הוא נשלח לקיבוץ יגור לבית הספר המקצועי "טיץ". למד שם במשך שלוש שנים נגרות ופירזול. לאחר מכן עבר לקיבוץ שער הנגב ומשם, ב- 1943 הגיע לקיבוץ גבעת חיים.

באותה שנה הגיעה גם מרים להיות גננת בקיבוץ. הם הכירו, התאהבו ונישאו בדצמבר 1944. נולדו להם שלושה ילדים: רוני נולדה ב- 1945, יותם ב - 1948 וב- 1954 נולדה גילה.

בשנים הראשונות עבד פנחס בעבודות שונות, לפי צרכי הקיבוץ, אבל המשיך להשתלם באומנות, ציור ונגרות. לימים הפך למורה למלאכה, ציור ונגרות בבית הספר של הקיבוץ, מורה ומחנך בכל רמח אבריו. הילדים אהבו אותו והוא אותם בכל ליבו. הוא לימד במשך 35 שנים.

בשעות אחר הצהריים המשיך לצייר, לפסל ולנגן בסטודיו שלו - הוא האטליה הידוע. האטליה משך אליו ילדים ואנשים רבים מכל העדות, מהארץ ומחו"ל. כולם התקבלו באהבה רבה.

פנחס יצר במשך שנים רבות, הוא היה חבר באגודת הציירים והפסלים הארצית והשתתף ב- 37 תערוכות בארץ ובחו"ל. פסליו וציוריו מונחים ותלויים בכניסה לחדר האוכל, וכן בחדרם של חברים רבים. לאורך כל השנים עקב בדאגה אחר התפתחות הטכנולוגיה, והיה חרד מאד לפגיעתה באיכות הסביבה. דבר שהתבטא מאד בציורים ובפסלים שיצר.

מעל 70 שנה חי פנחס בגבעת חיים, מהם 66 שנים עם מרים.

הוא אהב את האנשים ואת אורח החיים של הקיבוץ וחווה בקושי נפשי גדול את כל התהפוכות של המדינה ויותר מזה של הקיבוץ.

ענת נכדתו כותבת

בשבילי היית סבא פנחס, סבא שכל מפגש איתו הוא חוויה. אני זוכרת איך הלכנו לטייל בפרדסים, ואז נכנסים למקום הקסום שנקרא "אטליה". בתור ילדה קטנה להיכנס לתוך הסבך ולגלות עולם שלם של חומרים, יצירות ומכונות, היה משהו בלתי נשכח שאני עדיין זוכרת לפרטי פרטים. את הכסאות הקטנים עליהם ישבנו ודסקסנו עניינים ברומז של עולם בזמן שאכלנו ארטיקים בטעם פטל מעשה ידיך, אותם הכנת במיוחד בשבילנו. את הפאזלים שהכנו מציור וחתיכת עץ, ואז במכונה היינו מנסרים לחתיכות. את ציורי המיניאטורות שלימדת אותי לצייר, וכמובן שאי אפשר לשכוח את מגרש הכדורגל הקטן שבנית לנו והיינו משחקים בו אחר הצהריים. כל כך הרבה חוויות היו לי ולאחי - איתך. ואל תדאג, אמא שומרת את כל הצעצועים שהכנת לנו בשביל הנכדים שיהיו לה.

בירן (ברנשטיין)

זכריה (ג'חקה)

17.01.1980 – 26.06.1931

חברה כותבת

"את ג'חקה הכרתי במשאבי שדה בשנות ה־50. תקופה קשה – שנת הפילוג. יצאנו אז ככיתה בוגרת לעזרה של חודש בקיבוץ צעיר. ג'חקה קיבל על עצמו להיות לנו מדריך. הוא היה מלא מרץ, עליז והפיח בנו רוח חיים. זוכרת אני במיוחד את הערבים סביב המדורה, כאשר ג'חקה מנצח על השירה ועל "השמח". הפעולות עמו היו מלאות עניין ותוכן, והתרשמתי אז מג'חקה כאדם רב־גוני, בעל תבונת כפיים, אדם אוהב שירה, מוזיקה, אומנות ופעיל בחברה".

לא עבר זמן רב וג'חקה ופוריה החליטו להקים ביתם במשותף. ג'חקה היה תמיד איש משפחה מסור. בשנת 1954 הגיע ג'חקה לגבעת חיים. קשה היה לו להיפרד מחבריו אשר במשאבי שדה. תוך זמן קצר הטילו עליו בגבעת חיים את תפקיד הגזבר ואחר-כך נשלח ללימודי כלכלה ברחובות. מאוחר יותר גויס ג'חקה למזכירות הקיבוץ להנהלת קרן הקיבוץ. תפקידו היה גיזבר הקרן. כעבור זמן הוטלו עליו תפקידים נוספים במסגרת המפעלים הכלכליים של הקיבוץ המאוחד.

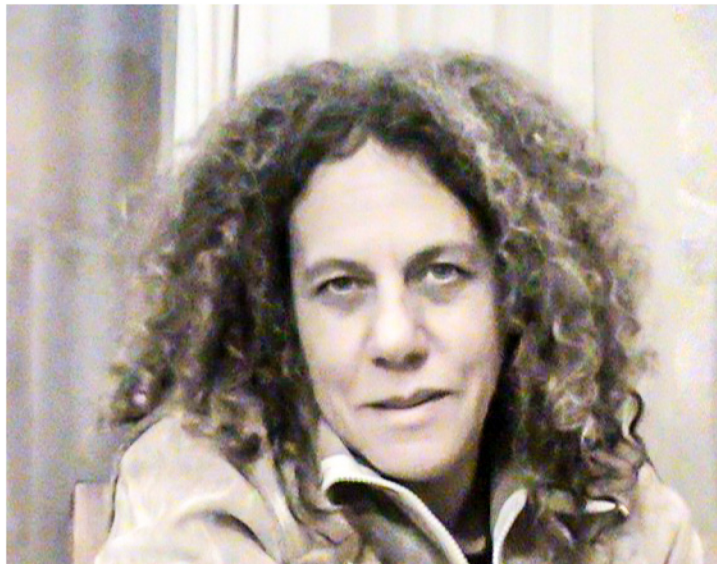
עם חזרתו מן הגיוס קיבל שוב תפקידים כלכליים במזכירות גבעת חיים, עבד בלימת ונשלח יחד עם משפחתו מטעם המפעל לקידום מכירות בשוויצריה. לאחר חזרתם מחו"ל נכנס ג'חקה לעבודה בחדר האוכל וכאיש אחזקה במטבח.

ג'חקה היה פעיל בוועדת הקליטה. בעיות הקליטה וגידול ג"ח העיקו עליו מאד. ביקש לעשות למען קליטת בנים וקליטת עולים בקיבוץ. ג'חקה עמד כאילו במרוץ עם הזמן, והזמן השיגו. ליבו נדם לפתע בעודו צעיר כל־כך.

בירן רוני

8.07.1958–11.09.2017

רצינו לספר עליה, עליך רוני, על המסע שלך.

רוני נולדה ב-1958, ב-10 ביולי לפוריה וזכריה, בת שניה, אחות לעמית. אחריה יגיעו גם איתי ורועי. ילדה שקטה ומופנמת, דקיקה, עם שיער בהיר וחלק. כישרונית, אתלטית וגמישה, אוהבת מאוד לקרוא ולכתוב. כתיבת השירה ואהבת הספרים מלווה אותה תמיד. קשורה מאוד לאבא זכריה ואיתו חולקת אהבה גדולה לסוסים ולרכיבה, ובכלל לחיות. בת כיתה אהובה, אכפתית, עוזרת, מצאת עצמה (בעצם, כל החיים) דרך נתינה.

בגיל 15 נולד רועי, אח קטן – רוני מטפלת בו באהבה גדולה ומתארת סיפוק ושמחה גדולים בגידול שלו, ממש כאילו היה בנה. יום אחד סיפרה פוריה את רוני תספורת קצרה והשיער החלק הפך בן לילה לרעמה מתולתלת שמאז הפכה לסימן ההיכר שלה ועליה אהבה לומר ש"היא קיבלה את כל השיער במשפחה".

רוני אהבה מאוד צמחים, חיות מכל הסוגים ובאופן מיוחד נמשכה למים, אהבה לשחות ולטבול במים ובעצם הרגישה בתוכם בבית יותר מכל מקום אחר. במהלך המחלה דיברה שוב ושוב על הכמיהה העזה לשוב אל המים... את שירותה הצבאי עשתה רוני בבית ספר שדה כרמל ואהבה מאוד לקחת אחריה אנשים אל הטבע.

בגיל 21 נפרדה המשפחה מאבא זכריה, הפרידה היתה מטלטלת וקשה מאוד עבור כולם ועבור רוני במיוחד וחוללה משבר נפשי עמוק שלווה את רוני מאז. בשנים שאחר כך רוני נודדת בין מקומות שונים בארץ, שוהה תקופות ארוכות אצל עמית ויולה בתקוע, בעין כרם בירושלים, אצל ג'וי ופיטר באמירי, בכל מקום שעוברת יוצרת קשרים עמוקים ונוגעת בלבבות האנשים.

בגיל 32, בוחרת רוני באומץ להפוך לאם ומביאה לעולם את גון. מתכוננת ברצינות ללידה ומטפלת בעצמה בכוונה עמוקה לקראתו. אחרי שגון נולד עוברת רוני לגבעת חיים וכאן נשארה. היא מגדלת את גון במסירות אין קץ ואהבה אינסופית ובשנים הבאות מבססת את הבית המשותף שלהם ומכה שורש. היא מקימה משפחתון. ודרך הבית הקטן בקצה שכונת לימונים עוברים הרבה אנשים, בעיקר נשים, ילדים, תינוקות, כלבים, חתולים, אוגרים, עיזים, בחצר גדלים ירקות ופרחים – כולם זוכים לאהבה נדיבה ומסורה, למים חיים. אחרי שגון פורש כנפיים רוני ממשיכה לעסוק בחינוך, מלווה ילדים עם צרכים מיוחדים בבית הספר ומוצאת את דרכה לליבם, וכשמתעורר הצורך לוקחת אחריות ותומכת את פוריה.

לפני שנתיים מחליטה רוני לבסס את אהבתה הגדולה לבעלי חיים וללמוד תרפיה בבע"ח, הלימודים נחוו כהתחלה חדשה ודרשו ממנה שינויים, מחוייבות ונחישות. בתחילת השנה שעברה רוני הלכה ונחלשה, מאחר וסבלה מאסתמה מגיל צעיר מאוד וגם מחוסר רצון להטריח אחרים ולטפל בעצמה התגלתה המחלה רק בשלב מתקדם. בששת החודשים שחלפו התמסרה רוני באומץ ובחיוביות מופלאה לתהליך של ריפוי והאהבה הגדולה שהעניקה בנדיבות לסביבה שבה אליה במעטפת אוהבת, תומכת ונדיבה של נשים ואנשים אוהבים ומסורים ומשיבה בהודייה והכרת תודה.

ושוב נוגעת רוני בלבבות המטפלים, האחיות, הרופאים וכל מי שבא איתה במגע. עד הרגע האחרון שומרת רוני על חיוביות ותקווה להבראה וראתה כל שינוי קטן כסימן להבראה, היתה פתוחה לקבל כל טיפול, מסורה ומתמסרת. אתמול זכינו להיפרד מרוני, בנדיבותה העניקה לנו זמן של חסד גדוש באהבה, ואיפשרה לנו ולה לחבק, ללטף, לאהוב, להודות ואז לראות אותה מפליגה הלאה, בנחישות ופתיחות, אל המסע הבא.

בירן פוריה

3.02.1934–9.02.2020

פוריה אהובה ומתוקה,

זו העונה שלך! הסתלקת בערב ט"ו בשבט, התקופה בשנה שבה נהגת ללכת ולאסוף קלמנטינות אחרונות. פקאנים שנופלים מהעצים אל תוך מצע עלים חשופים, אבוקדו שאחרי הקטיף. פטריות אחרי הגשם, קצת לתענוג המאכל ובעיקר כדי לסדר שקיות לילדים, לנכדים, לידידיך ואהוביך.

זו העונה של תחילת הפריחה, של מרבד הכלניות שנפרשים בכל מקום, כל כך אהבת את הפרחים.

פקחת אל העולם עיניים מלאות לב, עיניים שרואות פרטים קטנים, עיניים להביט לתוך הלב של ילד, של זקן. של מוגבל, של עולה חדש, של קשת יום, ולראות שמחות, אכזבות, חלומות. עיניים לראות עלה יפה, פרח חדש, עץ ועליו מטפס, קליפה של גזע.

כל העולם היה עבורך חומר ביד היוצר, כל מה שמצאת הזמנת למסע פרי דמיוןך – כלי, פסל, ציור, מתנה, רעיון. אהבת לאסוף, היית מלכת היד השניה. דברים חדשים לא עניינו אותך כלל. כל הסיפור בעיניך היה למצוא שימוש יצירתי למה שמישהו אחר פשוט זרק. כך מה שאספת היה לו נמען – מישהו שאת זה בדיוק הוא צריך. הכל מוין לשקיות, ועל כל שקית, שם ובדרך כלל תוספת של מכתב קטן או לפחות לאהובי, לנכדי האהוב, לנכדתי המתוקה – את רק המעבירה עם קצת תיקונים, מעשה ידיך ועם הוראות הפעלה.

היית אמא וסבתא שונה מהרגיל. לא עקרת בית, בלבוסטה. כשהשתדלת לבשל תמיד היה יוצא לך משהו מעניין. כשהשתדלת לשמור על סדר, כל המציאות והיצירות נערמו ומילאו כל פינה. כל פעם

התחלת מחדש. תמיד פתחת. הייתה בך אופטימיות ושמחה של ילדה. השתדלת מאוד להיות דמות חינוכית – רק שכל פעם היו יוצאות לך הערות ובדיחות שהסגירו את השובבות שלוחת הרסן שבתוכך.

כשהתחלת לשכוח, בשנים האחרונות, ראינו איך לאט לאט השלת את כל הדברים שלא היו שייכים לך מעולם: ההתמצאות בזמן, הדאגה לבריאות, תפיסות עולם ואידיאולוגיות, סדר ואירגון ונשאת פשוט

אוהבת ונותנת ויוצרת ומתפעלת מיפי העולם שוב ושוב.

כמו שלאקי אמרה, היא רק מבולבלת אבל חוץ מזה לא חסר כלום. היא אוהבת, היא עושה, היא רק רוצה לתת.

יעל (יולה) בירן.

ביתן זאב

02.05.1998 – 24.06.1911

ביתן (גבעון) פרומה

7.09.1990 – 20.09.1914

בת אברהם ובילה רוגובין. פרומה נולדה בעיירה לובצ'ק בפולין ועלתה בשנת 1939. היא גדלה בלוביוב על הנימון. אביה מת כשהיתה, עוד קטנה והיא נשארה עם אמא ואח חורג. היו לה עוד שני אחים קטנים והיחסים ביניהם היו טובים מאד. בתקופת היטלר נהרגו כולם ומהקרובים לה לא נותר אף אחד. הנאצים הבעירו מדורה ושרפו את תושבי העיירה היהודים. המעטים שהספיקו לברוח סיפרו על גורל המשפחה של פרומה. בשנת 1934 נפרדה פרומה ממשפחתה ועברה להכשרה של תנועת "החלוץ", שם הכירה את חיים. חמש שנים היו בהכשרה ובשנת 1939 עלו יחד לארץ, בעלייה בלתי לגאלית. פרומה רצתה ללכת לאחד הקיבוצים בו היו לה חברים, אך הם נשלחו ממחנה עתלית לקיבוץ גבעת חיים. אברהם, בנה נולד בסוף שנת 1941 כבן יחיד להוריו.

בשנים הראשונות בגבעת חיים עבדה פרומה במטבח, אחר כך עבדה בחינוך, כמטפלת בגן ילדים. מהעבודה בגן ילדים עברה לעבוד במחסן הבגדים, שם עבדה כל השנים.

חיים נפטר בשנת 1963. אחרי שנתיים של חיים לבד, התחתנה פרומה עם זאב ביתן, אשר בא לג"ח עם בתו רחל, שהיתה אז בת 10.

פרומה היתה, קשורה מאד לנכדות קרן וסתווית. אמנם היו קשיים בקשר ביניהן, כי לא היתה להן שפה משותפת. הקטנה סתווית, היתה קשורה אליה במיוחד, מחבבת אותה ומנשקת, אך אף מילה לא יכלה לדבר איתה... כאשר קרן שהתה בישראל (בהיותה בכיתה י') התחזק מאד הקשר בין פרומה לבין קרן נכדתה הבכורה, קרן כבר דיברה עברית. כאשר פרומה ידעה שקרן תבוא לישראל ללמוד באוניברסיטה היא שמחה מאד. כאשר קרן חזרה לארה"ב, בגלל בעיות שלא נפתרו בישראל, פרומה נשברה. פרומה סבלה הרבה שנים מלחץ דם. עם השנים המצב החמיר. בשנים האחרונות התגברה המחלה והכריעה אותה.

יהי זכרה ברוך!

בלאו אברהם

24.09.1981 – 13.06.1903

אברהם נולד בכפר בהונגריה ועלה ארצה בשנת 1949, שבין תושביו ההונגריים והסלובקיים חיו 15 משפחות יהודיות שפרנסתם על החקלאות. שנים ראשונות למד בבית ספר יהודי ששפת הוראה בו היתה הונגרית, וארבע שנים בבית הספר של המדינה. בגיל 14 החל לעבוד בחנות הוריו, וגם בחנויות אחרות של יהודים במקום. בגיל 28 נשא אישה ונולדו להם שני ילדים.

עם פרוץ המלחמה נשלח למחנה עבודה לתיקון מסילת הברזל במקומות שהופצצו ע"י המטוסים של בעלות הברית. אישתו והילדים נשלחו לאושוויץ וניספו שם.

אחרי 4 שנות עבודה במחנה החליט לברוח. מצויד בתעודה מזויפת שקנה הלך שישה ימים ברגל לכיוון כפר הולדתו, הגיע ליער שסביבו, שומר היער הנוצרי הסתיר אותו בבונקר וגם השתדל לספק לו מעט מזון. היו גם ימים שנאלץ להסתפק באכילת עשב ושרשים. כך חי עד לשחרור.

ב-1944 שוחררה הונגריה בידי הרוסים. אברהם חזר לתקופה קצרה לכפרו, ואחר כך הצטרף לאירגון "הגנה" בסודטים, עבר תקופת הכשרה וב-1949 עלה ארצה. שנים אחדות עבד ביבנה בעבודות שונות, וכאן נשא את תמר ז"ל.

ב-1954 הגיעה המשפחה לגבעת-חיים, תקופה מסוימת עבד בברווזייה ובהודיה, ואחר כך, עד סוף ימיו, בבית החרושת "גת".

המוות היה בן בית אצלך ואתה אצל המוות.

שתי משפחות שכלת לפני בואך ארצה, בשואה ובאסונות.

ותמר - אם ושמונה ילדים נכנסו בשערי אושוויץ - ארבע הבנות הגדולות שרדו.

אחרי שנים קשות וטובות של בית משפחה ובית קיבוצי נאלצת לראות בסבלה של תמר ולשאת אתך שנים את הודאות של הקץ הבלתי נמנע - להראות פנים צוחקות, לטפל, לעודד - ולעמוד ליד קברה של אשתך הצעירה.

אחרי כן שתי אחיותיה של תמר - שתיהן באותה מחלה...

הרבה שכול ידעת, אברהם. ולו היו שואלים אותך, היית אומר "זכיתי לנכדה, ותמר לא זכתה".

שוב ושוב ידעת להתגבר, לשמור על מקום עבודה ככל שניתן למצוא את ההנאות הקטנות שבחיים. אהבנו את הוורדים הנהדרים שלך, את מרפסת העציצים המטופחת.

אהבנו לראות איך הילדים ידעו להחזיר לכם אהבה. פעמיים נאלצו לראות בסבלם ודעיכתם של האדם האהוב.

הראת לנו, למי שידע להבין, כמה אדם יכול לשאת בלי להישבר.

(מדברי חברים)

בלאו תמר

5.7.1971 – 1.10.1922

תמר נולדה ב-1922 בסלובקיה, חבל ארץ הונגרי שסופח לצ'כוסלובקיה אחרי מלחמת העולם הראשונה. קיבלה חינוך יהודי מסורתי באזור כפרי, ידעה עמל מקטנותה, גודלה בין אנשי אדמה, אנשי עבודה. ההורים ו-10 ילדים, הובלו לאושוויץ ב-1944. האב ו-4 הבנות הגדולות חזרו... יומיים לפני מותה הראתה לי תמר את ידה הצנומה עור ועצמות ואמרה: "מוזלמן"...

אינני יודעת אם היתה להם זיקה לארץ ישראל לפני כן, אך בתור יהודים כשהשם "יהודי" רדף אותם שנים רבות, אחרי השיבה "משם" היה ברור שאין דרך אחרת, ובשלהי מלחמת-השחרור עלו בזה אחר זה, יחד עם האב - כאן הקימו משפחות וכאן בנו את חייהם, גם לאברהם זאת היתה התחלה חדשה, אחרי ששכל את משפחתו בשואה ואת אשתו הראשונה (במחלה) עוד לפני עלייתו ארצה. לקיבוץ באו מעיירת עולים, כפר-יבנה. בין המעטים שהעזו לנסות, ובין מתי מספר שאזרו כח להתגבר על קשיי הקליטה, פה הקימה את ביתה, טיפחה אותו, טיפלה בנוי בסביבות הבית. היתה לה ידיעה יסודית בתפירה. היו לה ידיים זריזות במקצוע זה, למרות זה קיבלה את החלטת סידור העבודה ועבדה במטבח, בחלקת הדיאטה, לפני עידן השפע הסתדרה בכל התנאים. התמסרה ודאגה לאלו שהיו זקוקים לכך. בשנים האחרונות ניסו להשפיע עליה שתעבור לתפירה, זאת היא היתה שלא רצתה לעזוב את המטבח. תכונה נפלאה היתה לתמר, תכונה שמעשירה כל חברה קיבוצית - ידעה ליצור אהבה, תוך זמן קצר רכשה לה ידידים וידידות בכל החוגים - היתה פעילה במתן עצות בכל ענין מעשי. הקשיבו גם לבדיחות ומעשיות שלה, ידעה לחשוב על הזולת - היתה אסירת תודה בעד טיפול מסור. חלתה במחלה ממארת, בגבורה נאבקה שנים רבות. הניחה אחריה את בעלה אברהם, את ילדיה שלמה ויהודית, אב ואחיות בארץ.

מדברי חברים

הרבה אושר ידענו בחיי המשפחה בגבעת-חיים. ליהודית ושלמה יצרת בית חם-התייחסת בכבוד לכל אדם. ידעת לחלק את מה שהקציבו לך, כך שיספיק לכולם, גם כשהקציבו לך בצימצום. תמיד אמרת: בכל מקום צריך להיות ראשית כל בן-אדם וכזאת היית. יחסך למשפחתך היה מן היפים. הדאגה לאבא, לאחיות. ומי שראה אותך איך מבקר אותך בן אחותך במדים, רק לקפיצה של שעה באמצע היום - את המבט בעיניך, הגאווה והאהבה, יכול היה לעמוד על טיבם של קשרי משפחה. אזכור אותך אמיצה, גאה ואוהבת. בשקט ובגבורה סבלת, עד שנפרדת מאתנו לנצח.

בלאו שלמה

12.05.1951–4.08.2018

אבא נולד ב-12 במאי 1951. אבא הגיע עם הוריו לקיבוץ בגיל 4 כבן יחיד. פה בבית הילדים היה צריך להסתגל לנורמה חדשה. לאחר ארבעה חודשים נולדה אחותו היחידה יהודית. לימים, עלה לביה"ס לכיתת "זמיר", תקופה שזכורה לאבי כשנים של חוויות ועבודה בכננות. בגבעת חיים העיסוק בספורט היה מרכזי ואבא התחיל לשחק כדורסל ואף היה מאמן לילדים. כשהגיע מועד גיוסו לצה"ל החליט להיות טנקיסט והתגייס לסיירת שיריון, חטיבה 7 המפורסמת, ושם לחטיבה 401 בסיני. בגיל 19 נפטרה אימו, תמר ז"ל, אליה היה קשור מאוד. שבעה חודשים לאחר שחרורו מהצבא החלה מלחמת יום כיפור. המלחמה הראשונה שלו שם שירת כחייל מילואים ארבעה חודשים בצד המצרי של התעלה. בשנת 1976 אבא יצא לשנת חופש ועבד בבניית בונקרים לצבא. עם הכסף שהרוויח יצא לטיול הגדול בארצות הברית לחצי שנה. משם המשיך לאולימפיאדה של 76 ולא החמיץ אף משחק. ב-78 נכנס לעבוד במטבח של הקיבוץ, תחת שרביטה של חנה אפריים ז"ל. לאחר שנה במטבח, יצא לקורס טבחות ב"תדמור" וחזר כטבח מדופלם. בספטמבר 78 הכיר את אימנו זהבה ונולדו שלושה ילדים: תמר, רווה ומיתר. לפני כ-21 שנה, אבא עזב את הקיבוץ ובמשך השנים המשיך לטייל עם חברים, לרקוד ריקודי עם, ובעיקר ליהנות מהחיים. בשנים האחרונות עבד בחברת HP כמנהל מטבח וחי עם בת זוגתו שושי בארבע השנים האחרונות. לפני כשלושה חודשים יצא לפנסיה ממנה לא הספיק ליהנות. אבא היקר שלנו, הלכת מאיתנו בטרם עת, אוהבים אותך מאוד. יהי זכרו ברוך.

בן-אהרון יצחק

20.05.2006 – 17.07.1906

יצחק בן אהרון נולד בצ'רנוביץ, כיום רומניה, למשפחת נויסבאום. "הייתי הילד התשיעי לאמא, שילדה תשעה ילדים. שתי הבנות הראשונות מתו באיבן ונשארו חמישה בנים ושתי בנות. אני הייתי הילד התשיעי, הלא-רצוי. נולדתי כ- 12 שנים אחרי לידת אחותי, בניגוד להוראה חמורה של הרופאים, שאסרו על אמא ללדת". במלחמת העולם הראשונה נכבשה העיר בידי הרוסים, תחילה בידי אנשי מהפכת פברואר ואחר-כך חיילי הצבא האדום. כילד השתתף בחגיגות המהפכה וגילה בידי חיילים יהודים שני דגלים: הדגל האדום ודגל תכלת-לבן. בן 12 התייתם מאמו "ישבנו שבעה, וכאשר שמעתי, עוד ליד הקבר, ואחר-כך גם בבית את האמירה: אדוני נתן ואדוני לקח, יהי שם אדוני מבורך, פרצתי בבכי מר וצעקתי, מי זה אדוני הזה, שלקח ממני את אמא."

בהיותו נער בן 14 הצטרף בן אהרון לשומר הצעיר ושנים אחדות לאחר מכן היה לראש ההנהגה ברומניה. ב- 1925 ייסד בשיתוף עם ישראל גלר את הקבוצה שנועדה לעלות לפלסטינה ולהקים את קיבוץ ג' של השומר הצעיר - הוא גבעת חיים. בן אהרון הצעיר נשלח לוועידת תנועות הנוער החלוציות בדנציג ושם פגש את גדולי הדור: בן גוריון, ברל כצנלסון, יצחק טבנקין, יוסף שפרינצק וחיים ארלוזורוב. "היתה שעת צהריים, כאשר כולם התפזרו לסעוד עם המארחים שלהם. משום מה נשארתי לבדי באולם, והנה אני רואה אדם שוכב על שני שולחנות, מעיל למראשותיו, וחול ניכר בסוליות נעליו. מרוב סקרנות ניסיתי להציק לדמות ששכבה שם וספר בידה, ואז, פונה אלי ארלוזורוב ואומר לי: נדמה לי שאתה מהשומר הצעיר מצ'רנוביק. אמרתי: נכון. אם כך, אתה בקיא בשפה הגרמנית. אמרתי, כן, נכון. אז הנה בידי ספר שירים ממשורר מהולנד, דינה מריה רילקה, האם שמעת עליו? לא, מצטער, לא שמעתי. אז בוא אקרא לך קטע משיר. מאז נקשרו בינינו קשרים אישיים."

בשנת 1927, נשלח בן אהרון ללמוד בברלין, מדעי המדינה וכלכלה. המוני יהודים ונוער ליוו אותו לרכבת. בשנת 1928 הפסיק את לימודיו ועלה לישראל, כתייר. שערי הארץ הנעולים מנעו ממנו לרדת לחוף ביפו והוא נאלץ להמשיך ללבנון. את הדרך מביירות דרומה עשה על גב חמור, בעזרת מבריחים, עד למחנה קיבוץ ג' בחיפה. "עברתי בעשבים פרוצים, עד שהגעתי לצריף הקומונה, שם היה חלון פתוח עם תריס עץ. התקרבת אל החלון ודחפתי את ראשי פנימה. ראשונה זיהתה אותי חיה שכטר - פלק, הוציאה זעקה: נוסיו - והתעלפה. מהר מאוד שיחררו אותי מכל האבזרים של הציוויליזציה המערבית והלבישו אותי בבגדי הפאר הקיבוציים. החל המסע שלי להגשמה חלוצית בארץ ישראל."

בחיפה עבד בן אהרון בייבוש ביצות בנחל קישון ובמפרץ חיפה, והיה בין הפועלים היהודים הראשונים שבנו את הנמל. במהרה נבחר לראש ועד העובדים של מייבשי הביצות ועמד בראש שביתה ראשונה נגד הנהלת העבודה. מכאן נבחר לוועד הפועל של מועצת פועלי חיפה. בתקופה זו הדריך בתנועת הצופים וארגן בחשאי קבוצת בנות מבית הספר הריאלי כגרעין לקבוצת "החוגים". זו אותה קבוצת הבנות שממנה שלפתי את אחת החניכות, מרים פינקנזון, שהיתה לזוגתי."

ב-1929 השתתף בדיונים לאיחוד אחדות העבודה והפועל הצעיר, אבל סירובה של תנועת השומר הצעיר לאשר לו להצטרף למפלגת הפועלים החדשה – מפא"י, גרם לפילוג בקיבוץ ג'. בן אהרון ותומכיו פרשו מהשומר הצעיר והצטרפו לתנועת הקיבוץ המאוחד. בשנת 1930 נבחר למרכז מפא"י, ובשנת 1932, ערב עליית הנאצים לשלטון יצא בשליחות החלוץ לצ'כיה. הוא סייר בברלין וניסה להזעיק את יהדות גרמניה למול סכנת ההשמדה הצפויה.

באותה שנה עלה קיבוץ השומר הצעיר ג' להתיישבות בנקודת הקבע. שנה לאחר מכן, בעקבות רצח חיים ארלוזורוב, שכנע בן אהרון את חבריו לקרוא את הקיבוץ על שמו של ארלוזורוב ונקבע השם גבעת חיים. ב-1934 נשא לאשה את מרים ונולד יריב. שנה לאחר מכן יצא שוב לשליחות, עד שגורש מגרמניה כמי ש"מסכן את שלום הרייך".

ב-1936 היה מזכיר מרכז מפא"י וב-1938 נבחר למזכיר מועצת פועלי תל-אביב. פרצה מלחמת העולם השנייה ובן אהרון התנדב לצבא הבריטי: "הנה אני בן 34, בעל לרעה צעירה ואב לבן קטן. הייתכן שאני אנטוש אותם ואצטרף למתנדבים? אפילו לא נתתי למרים שהות להביע את דעתה. נטשתי את המשפחה ואת התנועה והתייצבתי בסרפנד, ופה מתחיל פרק המלחמה שלי". במערכה ביוון, עם התמוטטות המערך הבריטי, עמד בן אהרון בראש 1400 חיילים ארץ-ישראלים שנפלו בשבי הגרמנים: "עם הודעת הכניעה, גם הקצינים היהודים שהיו אתי נמלטו על נפשם ומצאתי את עצמי יחיד עומד לפני חיילי, פיקודי ובעצם פועליי מתל אביב, כאשר נשמעת מצדם רק בקשה אחת: "בן-אהרון, אתה לא תנטוש אותנו. אמרתי, אל דאגה. הלכתי אתכם עד עתה ואלך אתכם אל השבי וכל אשר צפוי לנו שם. הוריתי על השמדת הנשק ועל הטהרות כללית, גילוח, רחצה, ניקוי המדים, והתייצבות בשעה שש בשלשות כדי לצעוד אל מקום הריכוז שהועד לנו. כך הגענו למקום הריכוז".

בארבע השנים שישב במחנה הקצינים השבויים השלים את לימודיו, מטעם אוניברסיטת אוקספורד. עם תום המלחמה, ב-1945 השתחרר מהשבי ושב הביתה. בזמן המצור על גבעת חיים, הוא היה עדיין במדי קצין בריטי.

ב-1948 נשלח לפעילות המגבית היהודית באנגליה ובארה"ב, וב-1949 נבחר לכנסת הראשונה, חבר בוועדת החוץ והביטחון.

ב-1955 נולד ישעיהו.

ב-1959 כיהן בן אהרון כשר התחבורה, וב-1962 התפטר כמחאה נגד מדיניות כלכלית וסוציאלית.

ב-1963 פרסם בן אהרון את המאמר "עוז לתמורה בטרם פורענות" שקרא לאיחוד כל מפלגות הפועלים וגרם לטלטלה עזה בציבור הישראלי.

ב-1969 נבחר לתפקיד מזכ"ל ההסתדרות, וב-1973 התפטר. את השנים הבאות עשה בגבעת חיים, הרחק מפעילות ציבורית. שני הבנים, יריב וישעיהו ומשפחותיהם בחרו לחיות מחוץ לגבעת חיים ובשנת 1989 נפטרה הרעיה מרים. בשנות הבדידות התהדק הקשר עם בלהה: "היא הושיעה אותי בימי אבלות, וזיכתה אותי מעושר רוחה וחייה, מלאת תבונה וחוכמה וחסד, והפכה גם לחברת אמת של בני משפחתי." אני מעביר זרי פרחים לבלהה".

בן אהרון פרסם שישה ספרים, מתוכם שניים באנגלית. הוא זכה בתואר דוקטור לשם כבוד לפילוסופיה מאוניברסיטת תל אביב, מאוניברסיטה העברית, מאוניברסיטת באר שבע מאוניברסיטת חיפה, על פועלו ותרומתו לחברה הישראלית.

ב-1995 זכה בפרס ישראל על תרומתו לחברה הישראלית.

יהי זכרו ברוך

בן אהרון מרים

5.11.1989 – 28.2.1913

בת פינקנסון, יעקב ורחל נולדה בווינה, עלתה לארץ מאוסטריה בשנת 1921. מרים נולדה בפרוואר 1913 לרחל ויעקב פינקנסון, שניהם יוצאי רוסיה. אביה למד רפואה בווינה ומלחמת העולם הראשונה מצאה אותו בלבוב שנכבשה ע"י הרוסים. כנתין רוסי גויס לשנה לצבא. אימה החליטה להצטרף לאחיה שהיה כבר בארץ וב- 1921 הגיעו ליפו עם זרם העלייה השלישית.

האב עלה ארצה כרופא ב- 1925. בראשית היו בת"א-יפו ובהמשך בקואופרטיב התיישבותי בפורייה, ואחר כך - בעקבות נדודיו של אבא הרופא, מראשוני הרופאים של "קופת-חולים". מיד עם היווסדה, ליווה על סוס ופרד ראשוני המתיישבים בעמק מבסיסו,

צריך חולים בעין חרוד. לבסוף נחתו בחיפה ומרים החלה לימודיה בעממי ובהמשך בביה"ס הריאלי. על אף החומרות ה"פרוסיות" של הראלי תרו בטיולים מפרכים את הארץ וכך הגיעו גם לכפר גלעדי ותל-חי, ונקשרו קשרים עזים עם המקום ועם מניה שוחט וילדיה. ההיכרות עם אנשי "השומר" ועם ילדיהם והנוף הגלילי הטביעו רושם עמוק שלא נמחה מתודעתה של מרים.

חיפה - באותם ימים היתה גם עיר הקיבוצים שעבדו ופעלו בעיר ובסביבותיה. קיבוצי "השומר- הצעיר" וקיבוץ ג' מתוכם, שלחו שליחים לבתי-הספר במאמץ לכוון תנועת - נוער חלוצית. וכך הגיעו שליחים גם לריאלי ושם נפגשו עם קבוצת הבנות שהתבשמו מטעמה של כפר-גלעדי וה"שומר".

עם פילוגו של קיבוץ ג' נתרש מאבק על נפשן של הצעירות ויצחק בן אהרן זכה בו. בהדרכתו נוצר הקשר עם קבוצת החוגים, יוצאי הגימנסיות הרצליה וירושלים. רובן נטשו את הלימודים על סף בחינת הבגרות והצטרפו לקבוצת החוגים בעין-חרוד שעל יד המעיין ובעין טבעון, כפר יחזקאל של ימינו. מרים למדה תורת האפייה ונדדה עם שלוחותיה של הקבוצה שביקשו את לחמם בעבודות רוטנברג בנהריים וכיו"ב.

ב- 1931 נקשרה ברית האהבה בין מרים לבין מדריכה ומחנכה יצחק ועברה לקבוץ ג' שהצטרף באותם ימים לקבוץ המאוחד. מעתה משתרעת דרך ארוכה של תמורות, התעצמות והתחשלות האופי, יחד ובנפרד עם בן אהרון בכל לבטיה של התקופה. שהתה בשנות השלושים חודשים עם עושר רוחני ונפשי בווינה, שחזרה אליה מחדש. ילדה את בנה הראשון, יריב. הצטרפה לפעילותו של בן אהרון במפלגה ובהסתדרות בתל אביב. יצאה בשליחות עם בן אהרון בהשאירם תינוקם יריב בידי המטפלות של בית התינוקות.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה בן אהרון מתגייס ליחידות החפרים של הצבא הבריטי ונופל למשך ארבע שנים בשבי הנאצי. מרים עוברת עם יריב לירושלים ונענית שם לקריאת התגייסות לרמת-פיקוד גבוהה בשורות המודיעין של "ההגנה". אלה הן שנים מכריעות בעיצוב אופייה ועצמאותה ובטחונה העצמי.

עם שובו של בן אהרון מתאחדת המשפחה שוב בגבעת חיים. שנות הבדידות שהורגשו מצד מרים בשנות נטישה מבעלה האהוב - כשהיא בשיא פריחתה - ושנות השבי והמרחק של בן אהרון השאירו כמובן חריצים בליבות הזוג. ב- 1954 נולד בנה השני ישעיהו, בהפרש של כעשרים שנה מבנה הראשון.

אהבתה לספרות, לאומנות, לדרמה ולשירה הביאו אותה בגיל מבוגר יחסית לספסלי הלימוד באוניברסיטה ולא עברו ימים רבים והנה היא מורה ומחנכת בבית-הספר בבית, בחברת-נוער ובהמשך ובשיאה כמורה במקצועות שלה ב"אורנים". מתערה במקום במשך עשור, מזה כשלוש-ארבע שנים כמנהלת וממשיכה מעבר לגיל ה"פרישה" הפורמלית.

עם גמר שליחותה באורנים חוזרת הביתה, מבקשת לעצמה סדן לכוחות היצירה והיוזמה כשבתנועה מתעופפת הסיסמה של "קיבוץ לומד". מרים מגייסת פעילים ופעילות מסורים ונלהבים בבית ובאזור עד שקורמת עור וגידים "האולפנא" לחינוך מבוגרים". יצירה ייחודית וראשונית בהיקפה ובממדיה בתנועה הקיבוצית ומעבר לה. מרים זכתה לראות גם בימי חוליה האכזריים בחברות ממשיות, וזו אחת הנחמות והחיזוקים במאבקה נגד החולי הממאיר שקנה אחיזה בגופה.

בעשור האחרון של חייה טעמה מחדש ואולי אף ביתר עמקות את טעמה של אימהות בהיותה לסבתא מבורכת בנכדים מופלאים ואיתם יחד ננצור את זכרה.

בן חיים אפרים

01.03.2010 – 23.02.1916

אפרים נולד ב- 23 בפברואר 1916 בסכוונגאן, עיירת קיט בחופי הים הצפוני בהולנד. לאימו חנה (אנג'ה) ואביו חיים פנחס פרידמן, שבאו להולנד מפולניה. בית הוריו היה בית יהודי דתי, בית ציוני, פתוח לרווחה לכל יהודי ושימש מרכז לכל מעשה ציוני במערב אירופה, חוקי או לא חוקי. הערך העליון אצל הוריו היה אהבת ארץ ישראל. מגיל שלוש למד עברית אצל גננות שבאו מישראל, נחמה טיומקין ורחל קטינקה, ממייסדות קיבוץ בית אלפא. בהולנד אמו חינכה אותו בצורה די חופשית, לא לבש ציציות או כיסוי ראש, בבית הספר היו מעט ילדים יהודים וכל חבריו היו גויים. לימודי עברית ותנ"ך למד בבית אצל מורה פרטי. בגיל 12 עבר לגור בבלגיה, באנטוורפן והכל השתנה, כל משפחת אביו גרה שם וסבו, שמואל פרידמן, היה יהודי קיצוני בדתו שהתנגד בחריפות לציונות "משום שאסור לעלות לישראל לפני הגאולה וצריך לחכות למלך המשיח שיביאנו ארצה". לסביו היו 12 ילדים. אביו של אפרים, הבכור, היה למעשה המפרנס, היות וסבא היה חולה וישב כל היום ולמד תורה. הייתה זו משפחה ססגונית, הדודים יצגו את כל הקשת הפוליטית חברתית. ביתם של סביו היה מלא ילדים, רועש וגועש. היות וסבו היה חולה הם היו מתפללים במניין כל שבת בביתו, כל הגברים מסובים לשולחן החגיגי בשבת ובחגים (הנשים לא ישבו יחד עם הגברים), ויכוחים אין סוף החל מדברי תורה וכלה בפוליטיקה. היה זה בית פטריוטי, וסבא היה השולט היחיד. המעבר מהולנד לבלגיה היה משבר מפני שבהולנד למד בבית ספר רגיל ואילו בבלגיה נשלח לבית ספר שדודו ניהל, פה למדו ארבע שעות לימודים רגילים וארבע שעות לימודי גמרא ועוד. המשא ומתן התלמודי, חריפות הטענות והטיעונים שכנגד שבו את ליבו ומהר מאד הצטיין בלימודים. אחרי פרעות 1929 שלחה ההגנה שליחים לקנית נשק. אחד מהשליחים היה אהרון שידלובסקי ז"ל ממקימי קיבוץ כינרת. הוא היה מל"ו צדיקים, היה איש "הולך תמים ופועל צדק" והואשכנעו לחבור לקיבוץ.

ב- 1925 היה אביו אחד מחבורה קטנה של אנשים שקנו אדמה בשרון. בכך היה ממייסדי רמתים. באותם שנים התרכזו חייו בעיקר בתנועת נוער מקומית "בצעירי העם" שבה פגש את ברטה, אשתו, והתרחק מהדת. ברצותו להקדים את עלייתו הכין תכנית. למד יומם וליל, קפץ 2-3 כיתות תוך 3 עד 4 חודשים ועבר בחינות הכניסה לאוניברסיטה בחנט לפקולטה בחקלאות. באותם השנים היה גם בין היוזמים להקמת הפדרציה של כל הנוער הציוני בבלגיה ונבחר ליושב ראש הפדרציה. כעבודת הגמר באוניברסיטה "ההתפתחות והמצב של ההתיישבות החקלאית היהודית בארץ ישראל", נסע ארצה ב- 1937 ועבר לרוחבה ולאורכה במשך 4 חודשים. אחרי שסיים את האוניברסיטה יצא להכשרה, גר לבד בחווה שהייתה שייכת לאוניברסיטה ויצא יום יום לעבוד עם הפועלים. בראשית 1939 התחתן עם ברטה, עלו ארצה והלכו לכינרת. אחרי העבודה עסק בקריאה בכדי להבין את חיי הקבוצה, את התפתחות הארץ ותנועת הפועלים. אחרי חצי שנה עברו לבית-אורן עם גרעין בלגי. החיים בבית-אורן בימים ההם היו קשים מאד. לא היה אוכל, לא הייתה פרנסה, גרו באוהלים. החורף הראשון היה קשה מאד, בלילות ובימים הרוחות החזקות הפילו את האוהלים על יושביהם, הגשם הרטיב את המעט שהיה באוהל על דייריו, היו ימים שממש רעבו ללחם משום

עוזרד (בן-חיים) חנה

06.10.2014 – 06.01.1924

תאריך מאוד טעון, ב- 6 באוקטובר. לצערי בחרת גם לסגור בפנינו את סיפור חיך. לא רצית לדבר על העבר. חזרתי לחוברת-שורשים של ערן ולספר הזיכרון לישי. מצאתי שם ילדות מרתקת. המון מכאובים ושאלות שרק דרך הנתינה העזת לחשוף.

הסיפור שלך מתחיל לפני שנת הולדתך ב- 1924. אימך נולדה בוינה שבאוסטריה ואביך בברנו שבצ'כיה. סבא שלך, היקל מצד אביך היה בן דוד של סבתא היקל מצד אימך. כך נוצרה המשפחה הקטנה שלך. שבה כולם היו קרובים של כולם. את חיי היומיום עשיתם בצ'כיה ואת החגים בליתם יחד בווינה. אביך ניהל בית חרושת גדול לסריגים וכנראה שהיה גם בעל תואר אקדמי למתמטיקה באוניברסיטה בברנו. (עובדות שליקטנו מהמשפחה המורחבת, כי את לא סיפרת!)

המשפחה האמידה בנתה וילה גדולה בפרברי העיר וגידלה אותך כבת יחידה, מפונקת. שנתנה דרור לחלומותיה בקריאת ספרים. נגינה על פסנתר, והרבה ספורט. בעיקר שחייה וסקי. לבית הספר לא שלחו אותך, למדת עם מורים פרטיים בבית. עד גיל 13 חיית חיי רווחה ותרבות. אח של אמא שלך, שהיה ציוני ידוע ומקורב להרצל, החליט להחדיר בך את רוח המרד והציונות.

בשנת 1938 לקחו הגרמנים את צ'כיה כמדינת חסות וצעירים גרמנים מנערי היטלר מילאו את רחובות העיר. הורייך שחשו את דופק הזמן, הציעו לך להצטרף לתנועת נוער ציונית. זו היתה תנועה בורגנית עם נוער מתנשא. ואת העדפת להצטרף ל"בלו וויס" שבה היה נוער של מעמד הפועלים שהתאים לאופי שלך. היית עדה לפרעות השונות שהנוער ההיטלראי עשה ברחובות, לחיפושים בבתי חבריך היהודים ולחקירות. גם אותך חקרו על מקום מגוריך ועיסוקי משפחתך. אבל את לא ניפקת את הסחורה. בעטו בך החוצה לרחוב וכך הצלחת להגיע לבית הורייך ולהזהיר אותם.

זו היתה נקודת מפנה בחיי המשפחה שנאותה לאפשר לך לעלות לארץ ישראל. שנים רבות רדפה אותך תמונת העלייה לרכבת בפראג. כשאמא שלך רצה אתרי הרכבת ומסרבת להיפרד. זו היתה הפעם האחרונה שראית אותה.

לגבעת חיים הגעת עם תנועת הנוער הלגאלית האחרונה לפני המלחמה. הייתם 25 בני נוער מאוד צעירים ומבולבלים שהתמקמו בבניין המזכירות למטה. בחדרים דלים. שרותים בחוץ והרבה יללות של תנים. תנועת נוער א' חינכה את הטירונים מתנועת נוער ב' בתעלולים נוראיים שהבהירו באופן די אכזרי לאן אתם הולכים. העבודה היתה בחוץ בתנאים מאוד קשים, ומהר מאוד הגיעה גם הקדחת. לצד החולי היה מחסור באוכל. אבל היתה בריכת שחייה, ולכולם תפרו בגדי ים מהסריגים של היקל שנשלחו איתך לא"י. באירופה המלחמה היתה בעיצומה ושמועות בודדות התחילו להגיע באמצעות הצלב האדום. הורייך הובלו

לטרזנשטט.

את בחרת לעזוב את גבעת חיים ולעשות עלייה לבית אורן. עם כמה מחברי הגרעין שלך חזרת אל הטבע הירוק. אל אוהלים ומזרון אחד שנדד כל לילה עד שסיים דרכו ברפת כשהתברר שלפרה היחידה לא היה מה לאכול. החיים בבית אורן היו מאוד קשים העבודה העיקרית היתה עבודת סיקול אבנים, בידיים. האוכל הצטמצם לעגבניות ופרוסת לחם והרבה חלומות בהקיץ על החלבה והעוגות שנשארו בגבעת חיים. למרות זאת, אהבת את המקום אהבה עזה, הצטרפת לחבורה שירדה ליגור לעבוד ושם הכרת את אבא שלי. כשהגיעה שעה הלידה של ישי חזרתם לבית אורן ובניתם בית.

חיך בבית אורן הפכו למלאי עניין ואתגר, לקחת חלק בהגנה על בית אורן. עבדת ביום וישנת בעמדות בלילה. המצור הבריטי על בית אורן השאיר בך זיכרונות מסעירים במיוחד. בתום המלחמה הגיע לידיך מכתב מהשכן של המשפחה בצכיה. ובו סיפורי הזוועה. אביך עבד בטרזנשטט בסילוק גופות וכשהוצא לו לעבור למקום אחר, אימך הצטרפה אליו, לאושוויץ. שם סיימו את חייהם בתאי הגזים.

בין הזמנים ורוחות השמיים נוצרו חיים חדשים בכרמל. אני נולדתי לשנת השלג הגדולה וזכורים לי הסיפורים על שומרת הלילה שחפרה שביל בשלג בעומק של מטר וחצי כדי שאמא שלי תוכל להגיע לבית התינוקות בחוץ היה קור נוראי ובבית התחממנו עם גיגיות של מים חמים. צעצועים היו מעט מאוד ואת מקומם מילא הטבע. יום אחרי העבודה שלך במטע, לקחת אותנו לטייל בטבע. בקיץ ובחורף החדרת בנו את אהבת הטבע לסוגיו. ובמיוחד את האהבה לבעלי החיים. לכלבים שלנו היה מקום של כבוד בבית. לנו היה חדר אחד. והחדר השני עמד לרשותם. ההתמזגות בטבע וההזדהות עם העשייה הקיבוצית היו לתוכן חיינו. אפשר לומר שהיתה הרבה קוטביות בחיך. מצד אחד אינסוף קשיים, החל בגירושם מאבא ועזיבת בית אורן לטובת גבעת חיים, ומצד שני – בניית חיים חדשים עם אפריים בגבעת חיים. עבדת בנוי ובהודייה והיית מאושרת. החיים לצד אפרים היו מלאי אהבה ותוכן, אך לצד הדבש הופיעו העוקצים. קודם מחלת הסרטן (ממנה התאוששת) ואחר כך התרוקנות העצמות, ניתוחים, ולבסוף חוסר האונים של הגוף שנכנע למצב של שכיבה בלבד. עם הזמן השתלטה עליך מחלת האלצהיימר. שמחקה באיטיות ובאכזריות את כל תאי הזיכרון שלך רק הרוח נשארה. עד היום האחרון היית חזקה. קשוחה. לא וויתרת!

חזקה מול הפציעות הקשות של ישי. בטבע ובמלחמת ההתשה. חזקה מול הלא נודע במלחמת יום כיפור, ההבנה שישי נעדר ויתכן ומוחזק בשבי היתה קשה מנשוא. אך הידיעה ששוביו הרגו אותו שינתה לך את החיים כמו שכתבת:

"מת בני, נסתיימה עבורי תקופת חיים. מקור המזון לרוחי ונפשי נכרת. אשר הייתי לא אהיה עוד". ואמנם, לא חזרת להיות אותה אמא. החיים איתך לא היו פשוטים. אבל אף פעם לא קיטרת. ביום מותו של אפרים. כבר קיננה בתוכך המחלה הארורה ולמזלך לא הבנת שחיך התרוקנו מעוד אהוב נפש כל כך יקר. יש בזה נחמה גדולה שמשלימה את הנחמה בנכדים הנהדרים ובנינים המקסימים. ביום כיפור עוד סבלת. שאלת בעיניך: "האמנם עוד יביאו ימים בסליחה ובחסד?" והיום נבקש אנחנו "שתלכי בשדה הרטוב וירחב בך השקט כאור בשולי הענן"

עדנה ממלוק

שאי אפשר היה להביא אספקה מחיפה אם בגלל שיבוש הדרך או בגלל הלגיון הערבי ששכן במבואות אחוזה וירה על הכביש. נכנסו לחורף עם 180 חברים ובאביב נשארו 80 בלבד. כשקבלו את הפרה הראשונה עבד בנוסף לעבודתו בהכשרת הקרקע, עם הפרה בהיותו "הרפתן הוותיק". הקיבוץ שלח אותו ל"סמינר רחובות" (סמינר ברל כצנלסון). ברל היה מורה דגול, האישיות המרכזית בתנועת הפועלים ומהמשפיעים ביותר בעולמנו. מאד אהב אותו ומאז הסמינר הפך לבן בית אצלו. בקיץ 1941 הצטרף לפלמ"ח והלך לקורס באלונים. ב- 1943 קיבל פקודה מבן-גוריון לצאת לסמינר שליחים בלתי לגלים להצלת יהודים ולעזוב את הפלמ"ח. בסוף ספטמבר יצא אל הבלתי נודע, אל יהודי צפון אפריקה. התאהב ביהודים אלו וחזר אליהם עוד ועוד. ב- 1945 חזר ארצה לרפת ולחיי הקיבוץ. באחד הימים יצא בראש כיתה (כיתת חברי הגנה מחברי בית-אורן) לאימונים, נתפשו ע"י האנגלים ובילו יומיים בבית סוהר בחיפה וכמה שבועות במחנה מעצר בלטרון. בספטמבר 1946 יצא לשליחות שלישית לצפון אפריקה, כאחראי לענייני הגנה ועליה. במשך שנתיים בצפון אפריקה הגיע לכל מקום בו חיו יהודים. הוציא 3 אניות מחופי צפון אפריקה, אלפי יהודים עלו והשתתפו במלחמת העצמאות. לאחר חזרתו ארצה הספיק להשתתף בפעולה אחת לקראת סוף המלחמה. ב- 1949 גויס לחצי שנה להקמת מחלקת יהודי המזרח בסוכנות היהודית ובמסגרת עבודה זו בקר שוב בצפון אפריקה. ב- 1956, לקראת עצמאות מרוקו ובתוככי מלחמת השחרור של ערביי אלג'יריה יצא שוב לצפון אפריקה למרוקו ולאלג'יריה למשך 9 חודשים, ובפעם האחרונה יצא לצפון אפריקה לקראת עצמאות אלג'יריה ב- 1961 וחרש אותה לאורכה ולרוחבה תוך דרישה ליהודים שיעלו ארצה או יברחו לצרפת. ב- 1950 היה מזכיר המשק, באמצע תקופת היותו מזכיר הוחלט באסיפה שעליו להחליף מחנך וללמד את הכיתה הראשונה, כיתת אורן, בבית אורן. במשך 4 שנים חנך את הכיתה עד י"ב. ב- 1961 שלחה אותו גולדה מאיר, שרת החוץ דאז, להיות שגריר ישראל למרכז-אפריקה. יצאנו כל המשפחה (שני בנים ושלוש בנות שנולדו בין השנים 1945-1958) ובמשך שנתיים היה שגריר במרכז אפריקה ובצ'אד. עד אז היה לפי בטוי של טבנקין "שגריר ליהודים" עכשיו לראשונה הפך שגריר לגויים. בסוף 1981 יצא שוב כשגריר נודד ל- 8 חודשים. במשך השנים, בין שליחות לשליחות ובין תפקיד לתפקיד עבד ברפת, בסוף שנת 1966 נבחר כסגן ראש המועצה האזורית חוף הכרמל ושם עבד כ- 14 שנים. עסק בהרבה דברים וגם בהקמת בית-הספר האזורי מעגן-מיכאל. משנת 1967 התחיל גם בפעילות פוליטית, היה ממייסדי התנועה למען ארץ ישראל השלמה, תנועת בנאי, תנועת התחיה ותנועת צומת. ב- 1985 עסק בכתיבה מטעם יד טבנקין, כתב על שלוש האוניות שהוציא מצפון אפריקה ב- 1947 ועל ההגנה בצפון אפריקה. היה חבר מזכירות התחיה וכשהתנועה התפרקה החל בכתיבת ספר על שליחויותיו וכתיבת מאמרים פוליטיים. בשנת 1980 עבר לגור בקיבוץ גבעת חיים מאוחד עם חברתו לחיים חנה עוזרד, במשך חייו בגח"מ תמיד היה פעיל ומעורה בנעשה במשק, וכך עד 2006. ארבעה ימים אחרי יום הולדתו בפברואר 2006 קיבל אירוע מוחי קשה ואחרי ארבע שנים של חיים ללא עשייה נפטר ונקבר בבית אורן ליד בנו הלל שנרצח, ואם ילדיו ברטה.

יהי זכרו ברוך

מירל'ה

בן-משה אולגה

23.1.1967 – 17.12. 1886

בן-משה רפאל

14.1.1958 – 1875

הוריו של חברנו אלי בן – משה. רפאל נולד בטבליסי, גרוזיה, יחד עם אלגה עלה ארצה ב – 1948 מאנגליה. רפאל נולד למשפחת סוחרים ענפה. לרגל עיסוקיו הרבה לנסוע דרך אירופה וכך הגיע לווינה, הכיר שם את אמא, שם נישאו וחזרו לרוסיה. לאחר שנים אחדות יצאו לביקור משפחתי לווינה, בדרך עברו את ארץ-ישראל, בה חיו הורי האב בירושלים (רצו לזכות להיקבר בירושלים, עיר הקודש).

הגיעו לווינה ב – 1914 עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, לרוסיה לא יכלו לחזור. למרות הבדלי החינוך והסביבה בה גדלו, שררה ביניהם הבנה רבה, האב דבק בלב שלם במסורת הדתית, אותה ספג בבית הוריו, קיים מצוות עד סוף ימיו.

במילוי צווי "דת ישראל" החמיר עם עצמו בלבד – לא עלה בדעתו לדרוש מאחרים דבר שמעבר להוראת מצפונם. גילה הבנה ורוחב לב בכיבוד רצון הזולת, עדות לדתיותו הכנה והאמיתית. אמא חונכה על ערכי התרבות המערבית שבבית יהודי-וינאי מתבולל. כל ימי חייהם חלמו על "מולדת העם" ו "בשנה הבאה בירושלים" היתה משמעות אישית ומעשית. כאשר עלה בנו ארצה, ראה בזה התחלת הגשמת תקוותיו. המאמצים להשיג עבורם היתר עליה – לא נשאו פרי.

כאשר היטלר כבש את אוסטריה – הצליחו לצאת לאנגליה. עם קום המדינה עלו ארצה והצטרפו לשדה נחום. למרות התנאים הקשים, התרגלו במהרה לסביבה החדשה ומאושרים היו ומעולם לא התלוננו. עברו עם משפחת בנם אלי לגבעת-חיים ב – 1955. בגיל 83 נפטר האב רפאל בן-משה. לאחר 9 שנים נפטרה האם בגיל 80.

שניהם הלכו לעולמם בשיבה טובה והובאו לקבורות בגבעת-חיים.

בן-משה אלי

10.01.2001 – 19.11.1912

אלי נולד בשנת 1912 בטבליסי, גרוזיה, לאב גרוזיני ולאם וינאית. בגיל שנה וחצי עברו הוריו לוינה, לצורכי עסקים ונתקעו שם בגלל מלחמת העולם הראשונה. אלי הצטרף להכשרה החקלאית "החלוץ" ושם הכיר את יעל.

בשנת 1933 עלו אלי ויעל לישראל והיו בין מייסדי קבוצת השדה שישבה בראשון לציון ושם גם התחתנו. אלי היה בגרעין הראשון שעלה לקיבוץ שדה נחום שהוקם במסגרת קיבוצי חומה ומגדל. במשך כל שנות חייו בקיבוץ עסק בבנייה, בתחילה כפועל בניין פשוט ובסלילת כבישים, ובהמשך כאדריכל וכמהנדס. בשנת 1942 נולד יורם ותקופה קצרה לאחר מכן הצטרף אלי לבריגדה היהודית והגיע איתה למצריים ולאיטליה. בשנת 1947 נולדה זיוה וב־1952 עירית.

אלי קיבל מלגה מהצבא האנגלי לצורך לימודי אדריכלות בטכניון. הוא השלים את לימודיו בהתכתבות, תוך כדי עבודה. בשנת 1955 עברה משפחת בן משה לגבעת חיים.

בתחילת דרכו בגבעת חיים עבד אלי בקבוצת הבניין של הקיבוץ. לאחר קבלת ההסמכה לאדריכלות הצטרף למשרד תכנון בגבעת חיים איחוד ולאחר מכן הוא עבד בתל אביב במשרד תכנון גדול. עם חזרתו מעבודת חוץ הקים אלי משרד תכנון בקיבוץ ומאז היה מעורב בכל פעולת בניין שנעשת בקיבוץ. בשנות השבעים לחייו נולדו לאלי נכדיו מורן, יוני, ניקי וענבל והוא נרתם לתפקיד הסב במלוא המרץ. הקשר בינו לנכדיו היה קשר מיוחד במינו והאהבה בניהם פרוחה.

אלי היה איש משפחה חם, משענת איתנה לכל בני ביתו. הוא נרתם לשמוע על בעיות ולתת פתרונות. אלי אהב לקרוא והיה בעל ידע רחב בכל נושא. הוא המשיך לעבוד עד יומו האחרון וכך נשתדל לזכור אותו. חרוץ, ערני, אוהב ואף פעם לא מתלונן.

יהי זכרו ברוך

קשה לחשוב שאתה כל כך פתאום לא כאן איתנו.

רק שלשום עוד דיברנו ואמרת שאתה פשוט קצת משתעל, ואתמול בבית החולים חזרת ואמרת Na sowas - מה קורה לי?

היית עמוד התווך של המשפחה. בכולם תמכת, לכולם דאגת, רק לא לעצמך. אבל האופטימיות שלך ליוותה אותך עד היום האחרון. "למה לדאוג לפני שיש למה לדאוג" היה המשפט שתמיד אמרת, וכך, עד הרגע האחרון לא חשבת שיש סיבה לדאגה.

אני הערצתי אותך. בצניעות אומר שרציתי להיות דומה לך באופיי, בדרך שלקחת דברים, שהיית תמיד מרוצה ממה שיש לך, מסתפק במועט.

המשפחה והעבודה – זה מה שעניין אותך. אמא, שלא משת ממנה לרגע, דאגת לה ללא לאות, ללא מילים,

הכל היה כל כך מובן מאליו בשבילך.

ואין לדבר על הצניעות שכל כך אפיינה אותך. תמיד עשית הכל בשקט. העיקר לא להתבלט. פעם אמרת לי "מי שצריך לספר על עצמו – זה לא בדיוק מראה שיש לו ביטחון עצמי". כשאיפה סיפרה לי לפני כחודשיים כמה כסף שאתה חוסך לקיבוץ בתכנון השיפוצים של חדרי החברים, סיפרתי לך, ושאלתי אם אתה גאה בזה, ומה ענית? "אני עושה מה שצריך לעשות, ואל תשכחי שאני גם אוהב לעשות את זה וכל השאר לא חשוב במיוחד", וזה מזכיר לי שסיפרת לי שאת מקצוע האדריכלות בחרת מתוך שיקולים מאוד רציונליים: "יהיה לי משהו שיעניין אותי בגיל מבוגר ושאוכל לעשות אותו הרבה שנים". כמה שצדקת, אבא. עד לפני שלושה ימים עוד הלכת לעבוד, והיום איה אומרת: "מה אני אעשה בלעדיו?"

קשה להאמין שלא תראה יותר את מורן – הנכד הבכור, ואת ענבל הנכדה היחידה, ואת יוני ואת ניקי כולם כל כך קשורים אליך, והיום ניקי אמר לנו: "זה היה סבא כמו מהסיפורים והסרטים, רק טוב מצאתי בו, איך נוכל להמשיך בלעדיו?"

אני לא חושבת שתמיד היה לך הכל קל ופשוט, אבל כלפי חוץ הכל ניראה תמיד כל כך בסדר, כל כך בלי בעיות.

66 שנים היית נשוי לאמא שלנו. זוג יונים קראנו לכם.

אמא עם המרץ שלה, פעלתנית, דואגת תמיד לחיי החברה שלכם, ואתה השקט, המופנם, שאוהב להיות בבית ולקרוא את כל המאמרים של עיתון "הארץ" או את ספרי המתח באנגלית שכל כך אהבת. אי אפשר להאמין שלא נלך אתך יותר לחדר האוכל בערבי שישי, שלא נשב יחד בחדר שלכם או בחדר של עירית ומיכאל, ושלא נראה אותך יותר טס על הקלנוע שלך להביא את אמא. אי אפשר להאמין לכולם. יום אחד, 10 בינואר 2001 ואדם כזה נהדר עוזב אותנו לעולמים, אנחנו אוהבים אותך כל כך – אבא.

זיוה ואמא ויורם ועירית שלך

בן-משה יעל

13.03.2006 – 30.07.1913

אמא יקרה שלנו.

באנו הנה כדי להיפרד ממך לתמיד ולומר לך כמה מילות תודה. תודה על שהיית לנו אמא כל-כך טובה ודואגת, כל-כך אוהבת ותומכת. והעיקר – תמיד היית שם בשבילנו.

לאבא היית אישה נהדרת ויחד הייתם כזוג יונים אוהב ומסור, גם אחד לשני, וגם לשלושת ילדיכם. את ימי ילדותך העברת בוינה הרחוקה ושם התחלת לרקום את עתידך. הצטרפת בתור נערה צעירה לתנועה חלוצית ומכל משפחתך היית היחידה שידעה והחליטה בנחישות רבה שאת רוצה לעלות לארץ-ישראל, לבנות אותה ולחיות בה. ההתחלה לא היתה קלה, אבל אהבת את היחד, את תחושת העשייה, את השייכות למקום, ואם לומר במשפט אחד – היית חלוצה אמיתית.

היית בגרעין שהקים את קיבוץ שדה-נחום ושם נולדו שלושת הילדים. בהמשך החלטת עם אבא לעבור לקיבוץ גבעת-חיים, וגם כאן השתלבת במהרה בחיי החברה והעבודה ודורות של ילדי פעוטון עברו דרכך. הקיבוץ היה לך לדרך חיים ותמיד ידעת להעריך ולאהוב את החיים בו.

השנים חולפות. את עוזבת את תפקיד החינוך ועוברת לעבוד עם המתנדבים ונהנית מהקשרים עם צעירים מכל העולם. המשפחה הקרובה והרחוקה תופשת יותר ויותר חשיבות בחייך. נולדים נכדים, ועם הזמן את מקדישה לסביבתך הקרובה – משפחה וחברים – יותר ויותר זמן ומחשבה. אמא היית עד יומך האחרון אצילת נפש, עדינה, אהובה על כולם ועם הרבה חוכמת חיים ואהבה. היתה לך זוגיות נפלאה במשך שנים רבות ואנחנו נזכור אותך כאמא ואישה מלאת חיים, חברותית מאד ועם המון נשמה וטוב לב.

שלך אוהבים וכבר מתגעגעים – יורם, עירית, מיכאל וזיוה

מורן, ענבל, יוני וניקי

בן-עמי גדעון

08.06.2007 – 25.15.1947

גדעון נולד ב בעיר אוסורנו בצ'ילי. שמו הקודם היה גיז'רמו רונבלום. בגיל שנה עבר עם משפחתו לעיר הבירה סנטיאגו, בה גדל עם משפחתו, למד בבית ספר כללי ומגיל 9 התחיל ללכת לתנועת הנוער שאחיו הגדול חיים היה בה מדריך, ועל תקופה זו הרבה לספר בגאווה. בעקבות האח חיים שעלה לארץ, החליטה המשפחה, בלחץ חזק של גדעון, לעלות לארץ. כשגדעון היה בן 15 עלתה המשפחה על אוניה בדרכה לארץ ישראל. תחנה ראשונה בארץ היתה רמת רחל ולאחר שלושה חודשים עברה המשפחה לקיבוץ גבעת חיים. לגבעת חיים הגיעה המשפחה בינואר 1963 וגדעון נכנס מייד ללמוד בכיתה י'. בשנת 1965 התקבל גדעון לחברות עם בני כיתתו, והתגייס לצבא. בשנת 1967, בהיותו צוער בקורס קציני שריון פרצה מלחמה ששת הימים. גדעון נלחם בסיני. בשנת 1968 השתחרר גדעון מהצבא ובאפריל 1969 נישא ליעל והקים איתה בית בגבעה. נולדו שלושה ילדים-מיכל ניר ודנה. גדעון עבד בכותנה בימי הזוהר של הענף, ולאחר מכן היה ממקימי "לימת". בשנת 1975 נשלח ללמוד הנדסאי מכונות ומאז שימש כמהנדס המפעל. בוא אחי שלי, אחוז בידי בוא נחזור לשם קמעה רק לרגע, לדקה, נחזור לאבא ואמא. נהיה שוב ילדים ופנינו חלקים וזוהרים. ילקוט חיינו מלא תקוות וחלומות. אין חשש בלבי, אין דאגות. בוא אחי, יקר שלי, חבקני בחוזקה ויחד נביע משאלה שנתחיל מהתחלה רק עם הטוב בלי הרע. אוהבת בלי גבול, לפני, עכשיו ותמיד.

אחותך הקטנה אלישבע

גדעון

שלושים ושמונה שנים עברנו יחד, התגברנו על מכשולים, גידלנו זה את זה – כי הרי התחתנו כל-כך צעירים, וגידלנו משפחה לתפארת. אהבנו את ביתנו המשופץ ונהגנו לשבת כל אחד במקומו הקבוע ולהתענג על הירוק שבחוץ והכיף שבפנים. התחלנו לתכנן עתיד, מה נלמד, איפה נטייל – החיים נראו מבטיחים כל-כך. אבל אתה חלית, ואני ידעתי מרגע שנותחת שאנחנו חיים על זמן שאול. החלטתי שנמשיך את חיינו כרגיל, כיוון שאתה הרגשת שאתה בריא, ואדם בריא הוא זה שקם כל בוקר לעבוד. כך עשית כל בוקר, הלכת ללימת שהקמת וכה אהבת. צוות לימת היה לך קבוצת תמיכה נהדרת, ברגישות, אהבה והערכה ליוו וקיבלו אותך. אבל כשכבר התחלנו להיות אופטימיים, נחתה עליך מכה חדשה בעמוד השדרה, ואני הרגשתי שעכשיו אפשר כבר לכתוב פרק חדש בספר איוב. ההחלטה המשותפת היתה לחזור הביתה לקיבוץ. עברנו לבית שקמה, שם קיבלו וטיפלו בך בחום ואהבה רבה ואנחנו המשכנו ללכת עם האופטימיות שלך, עד שנפרדנו. גדעון, הקמנו יחד משפחה נפלאה, תומכת ואוהבת. נולדו נכדות, הצלחנו לחגוג לך יום הולדת 60, ודנה ואמיר ריגשו אותך כשבשרו לך שהם מתחתנים. אמרת שעכשיו אתה יכול לנוח. היום אנחנו מרגישים מיותרים, אבל אתה אתנו בכל פינה ובכל רגע, וחיים ואלישבע דואגים להמשך הקשר המשפחתי ששמו בן עמי. חותמך בילדינו הנהדרים, מיכל והבנות, ניר ואמרות הכנף ודנה הנפש התאומה. אני מצפה שתלווה אותנו מלמעלה, ואם תוכל תן סימן מפעם לפעם שראית והרגשת. אוהבת תמיד

בן-עמי לאה

19.08.2001 – 01.10.1926

סבתא נולדה בשנת 1926 בעיר אוסורנו שבדרום צ'ילה וגדלה בעיירה פורנקה. היתה זו עיירה עם מעט חנויות, מכוניות לא היו והאנשים רכבו על סוסים או נסעו בכרכרות. בעיירה לא היתה אף משפחה יהודית ולא היה יהודי. היא הייתה ספורטאית מצטיינת וסולנית המקלה של בית הספר. בהיותה בתיכון היתה סבתא חברה בתנועת הצופים, שם עזרה לילדים שהתקשו בלימודים וכך נוצר הקשר עם היהדות. עם סיום התיכון נישאה סבתא לעמנואל ולזוג נולדו שני ילדים: גדעון ואלישבע. כעבור זמן עברה המשפחה לעיר הבירה סנטיאגו ושם עבדה סבתא כמזכירה רפואית בקליניקה הישראלית, מוסד בריאותי של הקהילה היהודית, שטיפל במשפחות נזקקות. בשנת 1962 החליטה המשפחה לעלות ארצה, לקיבוץ רמת רחל, ולאחר מספר חודשים עברה המשפחה לגבעת חיים, כאן מצאה סבתא את ביתה. למרות קשיי השפה, סבתא תקשרה עם הסובבים והשתלבה היטב בחיי הקיבוץ. עבדה בלול מספר שנים ולאחר מכן עברה למתפרה, שם נתנה ביטוי למלוא יכולותיה וכישוריה. סבתא עבדה במתפרה למעשה עד יום אשפוזיה. סבתא התאלמנה בשנת 1983 ולאחר תקופה היא ואריה בנו בית חם שהיווה מרכז תוסס ומלא שמחה לשתי המשפחות גם יחד. זכורים לכולם מפגשי "שבת בצהרים", שהפכו למסורת ארוכת שנים והיוו נקודה מלכדת למשפחות הענפות. למרות שבשנים האחרונות מצבה הבריאותי של סבתא הלך והתדרדר, תמיד הקפידה לקיים קשר שוטף עם המשפחה והנכדים הפזורים בארץ. תמיד נזכור את סבתא כאישה חמה ומלאת חיים, שמתבלת את משפטיה במילים בספרדית עם מבטא שסירב להיעלם גם אחרי 40 שנה. למרות שחיית חיים מלאים וארוכים, צר לנו שלא תהיי פה אתנו גם בשנים הבאות. אוהבים אותך תמיד.

המשפחה

בן-עמי עמנואל

(רוזנבלום)

31.1.1983 – 16.3.1910

בן בנימין וגיטל, נולד באודסה עלה ארצה ב־1962.

עמנואל, אביו של גדעון בן עמי, נולד באודסה בשנת 1910 למשפחת סוחרים. בילדותו עבר את מאורעות מלחמת העולם הראשונה, המהפכה הרוסית וכן הפרעות ביהודים בתקופה לאחר המהפכה. בהיות עמנואל בן 21 היגרה המשפחה לצילה – שם פתח עמנואל מפעל וחנות לרהיטים. שם גם נולדו גדעון ואלישבע.

המשפחה לא שמרה מסורת, אבל שמרה על מסגרת יהודית חילונית: עמנואל שלח את ילדיו להתחנך בתנועת נוער ציונית חלוצית – השומר הצעיר, מתוך כוונה להקנות להם חינוך ציוני; ובו בזמן היה הוא עצמו מעורה מאוד בחיי הקהילה היהודית.

לאחר שעלה הבן הבכור ארצה, ולאחר שהבנים ביקשו אף הם לעלות, החליטו ההורים לעשות את הצעד ולעלות עם כל המשפחה. היה ברור שעליהם לארץ ישראל פירושה חיי קיבוץ וכך הגיע באוקטובר 1962 הישר משדה התעופה לקיבוץ רמת רחל, אז קיבוץ ספר. אך המשפחה לא מצאה במקום מסגרת נאותה לילדים וכך, וגם בעקבות היכרות עם משפחת קיל, באה משפחת בן עמי לגבעת-חיים. היה אדם בעל ראייה מפוקחת מאוד על החיים – לאחר הגילגולים הרבים שעברו עליו. הוא היה צנוע, ונחבא אל הכלים ויחד עם זאת גילה כושר הסתגלות רבה לכל סביבה חדשה. השתדל תמיד להעביר לילדיו את ניסיונו בחיים.

על אף שיצא ממעגל העבודה לפני כ־5 שנים בגלל בריאותו הלקויה, המשיך לעבוד בבית, גם בשארית כוחותיו. למרות שלא סובב הרבה במשק ידע כל מה שקורה בקיבוץ ומחוצה לו. לא היה אף פעם מנותק מהסביבה. עוד יום לפני שנפטר דיבר על חדר האוכל החדש והתעניין בבנייה. בשנים האחרונות הידרדר מצב בריאותו עד כי היה חלש וחולה רוב הימים. היה צלול בדעתו עד יומו האחרון.

בן-צבי חיים

24.5.1993 – 6.7.1912

חיים נולד בשנת 1912 בורשה, בפולין, לשייבה וצבי דרוג.

אביו היה נגר אומן, שמצא עבודה בגרמניה. בעקבותיו הגיעה כל המשפחה לבון, בגרמניה, כשחיים היה כבן 5 שנים. המשפחה לא היתה דתית, אך קיימה אורח חיים יהודי. חיים למד בבית ספר כללי, יהודי יחיד בחברת ילדי בית ספרו.

בהיותו כבן 14 הפסיק חיים את לימודיו והצטרף לעבודתו של אביו בנגרות, כדי לעזור בפרנסת המשפחה. כנער הצטרף לתנועת "החלוץ", במסגרתה למד קצת עברית.

כאשר עלו הנאצים לשלטון, השפעת האנטישמיות גברה והיהודים פוטרו ממשותיהם, הצטרף חיים לקבוצת הכשרה ועבד אצל איכר גרמני, עד לעלייתו ארצה בשנת 1937. כל משפחתו נשארה בגולה ונספתה בשואה.

עם בואו לארץ הצטרף חיים לקבוצה שהיתה מיועדת לקיבוץ גבעת חיים.

מהקיבוץ נשלח לעבודות חוץ שונות ואף התגייס ל"הגנה". במלחמת השחרור שרת חיים בחיל הנדסה.

בגבעת חיים נפגשו חיים וצילה והקימו משפחה. הבת הבכורה – אביבה – נפטרה בהיותה כבת 3 שנים. בשנת 1946 נולדה בת-שבע ובשנת 1948 נולדה צביה.

כשנפתחה החבתניה נכנס חיים לצוות העובדים בה ועבד בה עד שנסגרה. מהחבתניה עבר לעבוד כחצרן בית ספר ובנגריה, עבודה שהתמיד בה במשך כל שנות עבודתו.

חיים היה חבר בעל ידיים טובות ולב חם וטוב, שאהב למלא את בקשותיהם של החברים לעזרה. בגיל 81 נפטר חיים והשאיר אחריו את אלמנתו צילה, שתי בנותיו ונכדים.

בן-צבי צביקה

23.06.2004 – 23.02.1947

צביקה נולד ב- 23.02.1947 בתל אביב, בן
שני להוריו חיה ואברהם בן צבי, אח לנעמי
ואפרים.

ילדותו עברה עליו בין העולם החילוני בתל אביב לבין שכונת גאולה בירושלים, בה גרו סבו וסבתו הדתיים, הורי אמו, שכל כך היה קשור אליהם. כילד נהג לבלות אצלם והרבה לספר חוויות מימים אלו. אמו חיה, דור שני בירושלים, ייצגה את הצבריות השורשית ואת אהבת ארץ ישראל. אביו אברהם, ניצול שואה, הטביע בו את הצד היצירתי שבבניה ובעשייה.

את נעוריו עבר בגבעתיים ובתקופה מסוימת בקיבוץ סאסא ובבית"ס הטכני בחיפה. בגבעתיים הכיר את מרגלית, חברתו מגיל 16 שלימים הפכה להיות אשתו. צביקה התגייס לנח"ל והעביר את שירותו כמפקד כיתה. בתקופת הצבא והמילואים רכש חברים רבים עמם נמצא בקשר עד היום.

צביקה ומרגלית הגיעו לקיבוץ גבעת חיים עם יניב, בנם הבכור, בעקבות חיים מזור ז"ל ורחל אשתו, חברי אמת קרובים. נפילתו של חיים במלחמת יום הכיפורים היתה משמעותית מאד בהחלטה לבחור בגבעת חיים כבית. בקיבוץ נולדו שגית, רוני ועמית.

צביקה השתלב היטב בקיבוץ, בעבודה, בחברה ובחיי התרבות. הוא נשא בתפקידים שונים בגת. שנתיים משמעותיות ביותר בחייו היו בחינוך חברת נוער. עמם מיצה את יכולתו לדרוש ולהעמיד גבולות, ומצד שני להיות כאב חם, אוהב ומקבל.

לאחר לימודי הנדסת בנין ברופין החל צביקה לעבוד בענף הבניה בגבעת חיים ובתק"ם. בתחום הבניה מצא אושר גדול ביכולותיו המקצועיות, האירגוניות והיצירתיות שביטאו את היסודות המוצקים שבאישיותו, והישרו ביטחון בכל מי שהיה בסביבתו.

צביקה, איש משפחה חם ואוהב, אשר יחד עם מרגלית גידל ארבעה ילדים לתפארת ושני נכדים מתוקים, (נכון למועד פטירתו) מקור דאגתו, אהבתו וגאוותו, ומסביבם תמיד מעגלים של משפחה וחברים אליהם היה מסור בנתינה אינסופית, ברגישות ובאהבה. חייו היו שזורים בשירים וריקודים, בבדיחות ציניות והרבה שמחה.

ביום 23 ליוני 2004, ברגע אחד נקטעו חייו והשאירו את המשפחה והחברים המומים וכואבים.

יהי זכרו ברוך

בן-צבי צילה

01.01.1998 – 04.02.1908

צילה נולדה בעיר קטנה בשם וורבה בפולין. במשפחה היו שמונה ילדים ולאחר מות האב בגיל צעיר התקשתה האם בפרנסת המשפחה וצילה יצאה לעבוד בגיל 14. ב-1934, לאחר הכשרה של שנה בוורשה, עלתה צילה לגבעת חיים ועבדה בחקלאות, במטבח, ובמחסן בגדים. ב-1940 התחתנה עם חיים ונולדו להם שתי בנות שהביאו להם 8 נכדים. צילה חייתה חיים מלאים – מראשיתו של הקיבוץ ועד השינויים של היום. היא תרמה לו ממרצה חריצותה ונאמנותה לערכיו. צילה התעניינה בידיעת הארץ, בתנ"ך, ויצאה לכל הטיולים – גם הקשים בהם. צילה בנתה קן חם ואוהב למשפחתה וטיפחה באהבה רבה את גינת ביתה.

יהי זכרה ברוך

בן שלום דוד (הונזו)

26.2.1990 – 28.12.1912

שמו המקורי היה ין בק והוא נולד בקסל, בגרמניה בשנת 1912. עוד בהיותו תינוק עברה המשפחה לצ'כיה, לעיר התעשייה והמכרות "אוסטרווה", המשפחה היתה אמידה, ללא זיקה ליהדות או ציונות. הונזו אהב לספר על סבתו, ממנה למד הרבה חכמת חיים. הונזו עזב את ביה"ס התיכון ולמד דפוס אומנותי. היה פעיל בתנועת י.ס.י. (ארגון נוער יהודי סוציאליסטי) שהתקשר ל"תכלת לבן", עלה בשנת 1934 ארצה, וזה בניגוד לרצון הוריו.

בשנים הראשונות בארץ ובקיבוץ עבד בעבודות חוץ, כמו

רוב חברי הקיבוץ, בבניין, בסלילת כבישים, בזמן המצור על גבעת חיים עבד במאפיה של המשק. מمولדתו הצ'כית הביא איתו חיבה לתיאטרון בובות, רוח האמן היתה חבויה בו ובכך התחיל, אחרי שעות העבודה וללא תנאים, לעשות בובות: לחרוט ראשים מבולי עץ, להלבישם בשאריות בד, לבנות במה מגרוטאות וכבר ב־1938 העמיד הצגה ראשונה "חלום ילדים על נמל תל־אביב החדש". מאז הועלו הצגות של אגדות, סיפורי עם וכמובן "המלך בור", אשר נעשה כולו בכוחות מתוצרת גבעת־חיים. בשנים 47–48 הסתובב הונזו מטעם הסוכנות היהודית בחסות אונר"א במחנות העקורים בגרמניה, עם בובותיו כשהוא מרכיב לו להקת מפעילים מבין הפליטים. מעל 50 אלף צופים נהנו מהצגותיו. ליד זה עסק בפעילות הבריחה ובעליה ב', הברחת כספים ועוד. במסגרת הבוטרון נסע לארה"ב למפעלי הקיץ בקהילות היהודיות ולמזרח הרחוק והקים במקצוע אומנות זה באוניברסיטת ת"א מחלקה לחוג הדרמות. בשנת 1984, והוא אז חולה, נסע לקונגרס הבינלאומי של תיאטרון בובות בדרזדן וקיבל תעודת כבוד של הארגון העולמי אונימ"א. מפעלו האחרון היה הוצאת המדור לתיאטרון בובות, ספר בעברית, אנגלית וערבית, מפעל שדרש מתח רב, מאמץ עילאי, שמא לא יספיק לגמור.

הונזו היה חבר שתמיד אפשר היה לבקש ממנו מיני עזרות קטנות שהן כה חשובות. הוא היה איש רעים להתרועע, אהב ללגום כוסית ולשמוע בדיחות בצוותא.

רות והמשפחה, שתמיד ידעו לעודד אותו בפעילותו ולא להגביל, סעדו אותו בחוליו עד יומו האחרון. יהי זכרו ברוך!

מפי הונזו במסיבה לכבוד פעליו

...אני אישית מתנגד לכל מסיבה בקיבוץ, שבמרכזה מעמידים אדם אחד, זה לא מתאים לתפיסתי את הקיבוץ. הגיבור האמיתי בחיי הקיבוץ הוא דווקא האיש האפור, הסוחב בעול היום־יומי, האיש העומד ליד המכונה בבית החרושת, או ליד סירי הבישול במטבח הלוהט, יום יום, שנה שנה. לאו דווקא האיש שהיו לו חיים מעניינים ותוססים הוא שצריך להיות הגיבור בחברתנו. אני קודם כל איש קיבוץ ודווקא חיי החברה זו נתנו לי ה"צבע" המיוחד שלי. מי יודע אם מחוץ לקיבוץ בכלל הייתי מתפתח לכיוון תיאטרון הבובות, ולא נסחף במירוץ הכללי אחרי כסף וסטאטוס.

להונזו לפרידה

...כי תמיד הונזו החולם מגשים חלומותיו, היודע לשלב בחיי הקיבוץ את יצר האמנות והיצירה הפנימית, עם נתינה ותרומה לבית הזה. וביכולת זו אולי היית בין הראשונים שקשרו בין צורכי הרוח והאומנות, לבין "מלאכת החיים". הצלחתך שלך היתה ביכולת להיות נאמן לעצמך, ולכן היית כה שלם עימה. ידעת שאוהבים אותך, ידעת גם לקבל אהבה זו שלה זכית. אהבה זו אפפה אותך סביב, לעיתים סלחה לך. ונדמה שתמיד קיבלה אותך ואף הלכה לקראתך.

אני רוצה להגיד לך שלום ולו אפשר היה לאחוז כוסית יין קטנה, אחת מיני רבות, שידעת מקומן בארון הכלים שעל מרפסת שיכון קוקוריקו שלנו ולומר לך – כי אוהבים, רבים הם.

בן-שלום רות

10.02.2006 – 27.07.1916

סבתא רות מספרת:

נולדתי ב- 27.7.1916 בהילדסהיים שבגרמניה.

הייתי הבת העשירית והאחרונה. היינו במשפחה שבעה בנים ושלוש בנות. היחסים בינינו היו מצוינים. הורי התפרנסו ממסחר ומצבנו הכלכלי היה טוב. היתה לנו עוזרת שגרה אצלנו ומטפלת שטיפלה בכל הילדים. הבית היה ציוני מסורתי והשפה המדוברת בבית היתה גרמנית. אחת החוויות היפות בחיי היו ההכנות לפני החגים הגדולים. חידשו את הבית מביכנים ומבחוץ, סיידו, צבעו, ולפעמים גם החליפו רהיטים. ביום החג קיבלנו בגדים חדשים וריח המאכלים הטובים עדיין עומד באפי. אני חיכיתי במיוחד לחג כיוון שאחי הגדולים שלמדו או עבדו מחוץ לעיר, לכבוד החג, כולם באו הביתה. האחים הביאו לי מתנות יפות והרעש והשמחה חזרו כמו בימים הטובים.

למדתי בבית ספר דתי. זכור לי שביום שעברתי מבית ספר עממי לבית הספר התיכון התרגשתי מאד, עברתי את הבחינות והתקבלתי עם עוד ארבע בנות יהודיות לתיכון הנוצרי. אני זוכרת שיום אחד היה לנו משעמם בכיתה (עדיין בבית הספר היהודי) רצינו להכין תעלול ולהרגיז את הרב. אספנו חיפושיות ושמונו אותן בשורה על הספסל. הרב חזר לכיתה והחיפושיות התרוצצו בכל מקום. הרב כעס, וכעונש, נתן לנו להעתיק מאה פעמים אחד מפרקי התנ"ך. הורי נפטרו כשהייתי בת שתים עשרה.

בגיל חמש עשרה עברתי להתגורר אצל אחי בברלין. התחלתי ללמוד תפירה בסלון ידוע בברלין כשהיטלר עלה לשלטון הבנתי כי מקומי אינו שם. בשנת 1934 יצאתי להכשרה של תנועת הנוער "הבונים" בלטביה. לאחר שנה בהכשרה קיבלתי סרטיפיקט (אישור כניסה לפלסטינה) ובאפריל 1935 עליתי ארצה. לגבעת חיים הגעתי לגמרי במקרה, ומאז, אני בגבעה. כאן בניתי את ביתי ומשפחתי. הייתי פעילה ב"הגנה" בשנים 1938-1948.

זכור לי שיום אחד בדקנו את הנשק ואת הכדורים שהיו ברשותנו, עבדנו במקום מיסתור, במחסן הכוורת שהיה בינינו לבין עין החורש. בין יתר עיסוקינו הוצאנו את כדורי הפוספור לייבוש בחוץ. הכדורים התחממו מהשמש והתלקחו. פתאום שמענו רעש והתפוצצויות והכדורים ניתזו לכל עבר. ברגע הראשון נבהלנו, והונזו שהיה מחברי קבוצת הנשקים גילה מייד תושיה. לקח אמבטיה מלאה במים ובלי לחשוב הרבה זרק את הכדורים למים. אני רצתי מהר הביתה והודעתי לחברים כי זו אינה התקפה. פחדנו שהחורשה כולה תתלקח ושהערבים ישמעו את הפיצוצים ויגיעו. למזלנו הכל נגמר בשלום. החלום שלי התגשם. יש לי קיבוץ לתפארת ואני גאה להיות בין מקימיו. שלושת ילדי חיים בקיבוץ, זכיתי לראות איך הם גדלים, נישאים ומקימים את משפחותיהם.

בן שלום רמי

8.09.2022 – 22.04.1945

רמי נולד באפריל 1945, להונזו ורות.

בנובמבר 1945 במצור על גבעת חיים, כשהבריטים ריכזו את הנשים והילדים במגרש הכדורגל של חוגלה, רות שהיתה סגנית הרב"ש (אחראי ביטחון) אמרה לבריטים שהיא חייבת להניק את התינוק הקטן. היא יצאה משם להניק ולשמור על הסליקים. ככה החיים היו מעורבבים, המשפחה עם המדינה. כמו כולם רמי התחנך במערכת החינוך הקיבוצית אבל בעיקר היה ילד של טבע, בילה בשדות ובטבע. עם סיום י"ב רמי התגייס לצנחנים. טירונות ושירות סדיר בצנחנים. אחרי הצבא רמי הלך לשנת שירות באייל ושם פגש את אסנת היפה מקיבוץ כברי. ומשם הדרך היתה קצרה לחתונה והקמת משפחה. נולדו ארבעה ילדים: שני, טלי, נמרוד וליה. רמי לחם במלחמות ישראל, ששת הימים בה היה בפריצה לירושלים ונלחם בגבעת התחמושת, מלחמת ההתשה, מלחמת יום הכיפורים, חבריו היו "החבר'ה מהצבא". הצבא היה חלק חשוב מהווייתו. רמי עבד בגת בתירס עם איתן ועם צבי אגמי. כשגבעת חיים אימצה את קיבוץ ייט"ב רמי היה מלווה משקי של ייט"ב. שנים ארוכות רמי עבד בגת בשוק המקומי כמקדם מכירות ואחר כך עבר לעבוד בקואופרטיב כאחראי על חלוקת הקליפות מגת לרפתות בקיבוצים ובמושבים. אחרי שסיים, רמי היה "סניטר" או כמו שקוראים לזה היום "תברואן". עם השנים רמי חלה. הפסיק לעבוד והתדרדרה בריאותו. רמי היה איש של אנשים. היו לו המון חברים. בכל מקום אליו הגיע הוא השאיר חברים טובים. יהיה זכרו ברוך.

המשפחה

רמי שלנו, שלי, אבא, סבא, איש של אנשים של משפחה. איש עם לב רחב וחבר טוב. תמיד עוזר ותומך בכולם. היתה בינינו חלוקת תפקידים לא כתובה. אני טיפחתי את הבית, אתה את הגינה. כל צמח וכל פרח היו בשבילך עולם ומלואו. האבנים דיברו במקומך ובשבילך. ביחד נפתחנו לעולם האמנות, אני באה מעולם האמנות הפלסטית, אתה מבית של בובנאי גדול – הונזו. ביחד הלכנו לתערוכות רבות, בארץ ובחו"ל, פיתחת חוש טעם והבנה, וחלמת לעבוד בחומר, ליצור ולפסל. למרבה הצער הדמנציה הרחיקה אותך מלהגשים את החלום. אחר כך הגיעו כל המחלות האחרות שכרסמו בך. ומאז כבר לא היית האיש הנמרץ והדינמי. הסתגרת בתוך עצמך ובתוך הכאבים שלך. קראת לי אמא ואני כמו אמא ליויתי אותך במסע האחרון והמייסר של שנינו.

"המקום שאתה הולך אליו, אין בו תקוות ולא אבדן, חרטה וצער, אף לא כאב. המקום שאתה הולך אליו לא חסר דבר. הוא מקום שלם". בהשראת השיר בינתיים – נתן זך.

אסנת

בליבי אזכור אותך תמיד.

רמי הצטרף אלינו למשפחה אחרי שהונזו התחתן עם רות.

הוא היה ילד של טבע. פעם אחת הוא הביא צפרדע לרות: "היו שתיים, את הגדולה השארתי בגן, ואת השניה הבאתי לך". "גם הגועל נפש הזה צריך לאכול" הוא אמר לה. רמי אהב בעלי חיים מכל הסוגים. כשהיה ילד גידל דגים באקווריום אצל ההורים רות והונזו.

רמי גדל והיה לנער ובחור יפה תואר. הוא התגייס לצבא, לצנחנים וחלק גדול מהמהות שלו היה בצבא.

הקשר שלי עם רמי היה הדוק וקרוב כל השנים, מבית הספר דרך הצבא והקמת המשפחות. נקשרו קשרי חברות הדוקים גם עם איתן. רמי ואיתן עבדו יחד בגת שנים ארוכות.

רמי מאוד אהב אנשים ותמיד היו חברים מסביבו.

רמי השתתף בחמש מלחמות. הוא לחם בכוח הצנחנים בפריצה לירושלים. כשהצנחנים נפגשו עם טדי קולק לאחר המלחמה, טדי לקח את רמי הצידה ואמר לו: "אני מכיר את אבא שלך". ביחד הם הרימו כוסית לטובת איחוד ירושלים.

רמי היה מסור מאוד למשפחה. כשאורי, אבא של אסנת, חלה הוא טפל בו במסירות אין קץ. כשארז עבר תאונה הוא לא מש ממיטת חוליו בבתי החולים. הוא היה איש של אנשים. ורמי שלנו ידע לרקוד את ריקוד החיים. אזכור אותך כפי שהיית בריא ושמח, אהוב ואוהב.

עירית

צעיר יפה תואר היה אחי רמי. עלם יפהפה.

דפדפו בספר של סיירת שקד - תמצאו שם קבוצת צעירים מתגודדים יחדיו.

באמצע בולט בחזותו חייל צעיר - אחי.

חייל נהדר היה רמי. חמקמק נע בין כדורי האויב השורקים לקראתו. הוא וראובן זיו חברו לחמו בכל מלחמות ישראל.

הוא היה בין כובשי בית הספר לשוטרים בירושלים ואחר כך באוגוסטה ויקטוריה, משם מיהר עם

הצנחנים לתל חפר לסילוק הסורים הצולפים לעמק החולה...

ביום כיפור צלח את התעלה - עסק בהאכלת המחלקה שלו, צד תרנגולות, ברווזים, חמורים, כל מה שזז.

היה לו לב זהב לאחי. איתו ליקט חברים רבים איתם יצא למסעותיו.

בקלות וזריזות עזר לדודים ברמתיים, הדר ורמת הדר - הוד השרון של היום, כמו לאביה של אסנת ולסבים שלה.

רמי היה איש של חופש.

מילים כמו דרור וחירות דבקו בו והילכו לצידו כל הימים.

ואז הגיעו הימים הרעים שהכריע את חייו

ודמעה נושרת מעיני.

זיוה

בניק רפי

7.08.1939–8.03.2020

רפי נולד ב 7 באוגוסט 1939 בסמוך לפרוץ מלחמת העולם השנייה, וכל ילדותו היתה בצל המאורעות והידיעות שהגיעו מהמלחמה.

היה פעיל בתנועות הנוער וגם עבר הכשרה לקראת העלייה ארצה.

בשנת 1965 עלה לישראל עם טרזה אשתו, זיכרונה לברכה. לדבריו, העלייה לארץ הייתה עבורו צעד טבעי כהמשך לחינוך שקיבל. אחרי כמה תחנות בארץ, המשפחה השתקעה בעיר אילת ורפי התפרנס מעבודתו במכרות הנחושת בתמנע.

נולדו שפרה, משה ואיציק.

בשנת 1976, כשהמפעל נסגר, עברה המשפחה לקיבוצנו.

בשלב מסוים טרזה ורפי נפרדו. בשנת 1989 חברו לרפי מרגלית ובנה יוחאי.

רפי עבד שנים רבות בגרנות, בפריגת ואחר כך בהנהלת החשבונות של לימת.

היה רכז בריאות בקיבוץ ומשך תקופה ארוכה התנדב בבית חולים הלל יפה.

היה איש חברה אהוב ומוערך.

המחלה שזה עתה נתגלתה, הכריעה אותו בחטף.

נזכור אותו באהבה.

ברדה חוה

23.9.1995 – 22.04.1918

סיפורה של סבתא חוה ברדה (פרדו) לנכדים:

נולדתי באלכסנדריה שבמצרים. גרנו בבית של סבא וסבתא ההורים של אבא שלי, שנולדו גם הם במצרים. אני הלכתי לגן של נזירות, אחר-כך כשהמשפחה גדלה ונולדו לי אחים ואחיות, עברנו לבית אחר, לא רחוק מהים ושם הלכנו לבית ספר צרפתי. כך עברו עלי כל שנות הילדות באלכסנדריה, ורק שהתחתנתי עברתי לעיר ליד לוקסור, כנא, שם נולדה לאה (1938) ואחר כך נולד אבא, אלכס (1939).

הבית שלנו לא היה בית דתי, אלא מסורתי, כלומר, שאת כל חגי ישראל חגגנו כדת וכדין ותמיד היינו הולכים ביום הראשון של החג לבית הכנסת.

כשפרצה מלחמת העולם השנייה חזרנו לאלכסנדריה. אז התחילו הערבים להתייחס ליהודים בצורה לא יפה וזה הביא אותנו להחלטה לעלות לארץ. מכיוון שהיינו נתינים בעלי אזרחות איטלקית, היה לנו יותר קל מאשר ליהודים אחרים לצאת ממצרים. הילדים עלו לפנינו (ב-1951) ושלחו אותם במסגרת עליית הנוער לקיבוץ גבעת חיים. לאחר שנה (ב-1952) בקשנו אישור מהשלטונות לבוא לבקר את הילדים, וכך גם אנחנו הגענו ישר לגבעת חיים. כשהגענו לארץ העבירו אותנו במשאיות ישר לקיבוץ. הגענו בלי הרבה רכוש כי היה אסור להוציא רכוש, זה היה הביטחון של השלטונות שאנשים באמת יחזרו למצרים.

בגבעת חיים עבדתי במטבח ילדים, ואחר-כך סידרו אותי לעבודה באיזולטור, שם עבדתי כמעט שנה ולמדתי לדבר עברית. אחר-כך עבדתי בברווזייה ובגן ירק. בברווזייה הייתי אחראית על האוזים. הייתי צריכה לתת להם אוכל, לאסוף את הביצים לשטוף את הבריכות ועוד... בגן ירק היה גזר, תפוחי אדמה ולבסוף גם שתלו כותנה שהקטיף היה מתבצע בידיים. היו הרבה ילדים מכיתות גבוהות שהיו עוזרים בקטיפ הכותנה. מקום עבודתי האחרון היה בדואר.

יהי זכרה ברוך

ברודר אפרים (מוץ)

20.9.1966 – 6.10.1908

מוץ בילה את שנות הילדות אצל סבו בבודפשט (נתייתם מאביו שנפל בחזית במלחמת העולם הראשונה) אחרי שסיים את בית הספר, למד מסגרות, חזר לבית אמו ועבד כמסגר בבית חרושת לקרונות רכבת. היה בין פעילי "השומר" תנועת נוער ציונית כללית. עם התקרבות תאריך גיוסו לצבא, ברח מטרנסילבניה לבודפשט ושם הצטרף ל"השומר הצעיר". היה מעורה בתנועת הפועלים ההונגרית ובשל פעילות זו אף נאסר. יוסף רוזנברג ז"ל קרא לו "מוץ" כינוי ליושבי ההרים בטרנסילבניה. הכינוי נדבק בו עד שכמעט ונשכח שמו האמיתי אפרים. בפעילותו בתנועה הציונית: מכר שקלים, אסף פרוטות לק.ק.ל., עסק בכל עבודה פיזית, השתתף בטיולים. גורש מהונגריה וזמן מה נע ונד בין הגבולות אוסטריה והונגריה. ידידיו השיגו לו ניירות מזויפים ובעזרתם הגיע לתורכיה. פה בנה סירה קטנה ורעועה והפליג בה לארץ ישראל, עלה לחוף חיפה כמבקש עזרת פקידי הנמל לתקן את הסירה והתחמק ...

כחלוץ קיבל את הקיבוץ כביתו ומבית זה שמר על הקשרים עם התנועה בהונגריה (יחד עם יוסף רוזנברג ז"ל) עד פרוץ מלחמת העולם.

קפדן, דרש הרבה מעצמו ולא עבר בשתיקה על משגים של אחרים. עמד בעקשנות על דעתו באם חשב שהצדק והמוסר לצידו. פעיל בוועדות: שיכון ותרבות, התמסר לבעיות הביטחון. עם פרוץ המאורעות התקין זרקורים לישובים מרוחקים, בזמן המלחמה עבד בשביל הפלמ"ח. זמן מה היה שומר שדות. כשחלה, לימד בבית הספר את מלאכת המסגרות ועבודות המתכת, השקיע בזה את כל מרצו. בשנתיים האחרונות כשגברה מחלתו – היה רתוק לחדרו – ביצע עבודות מוזאיקה מורכבות ועסק בצורפות. נפטר ממחלה ממארת, הניח אחריו אשה, בתו תמר, משפחה בקיבוץ ובגולה.

יומן אישי, 1937

רציתי לבנות, כי גדול ורב בי הרצון לבנות וליצור. לבנות ולראות כיצד עולה ומתרחב הבניין שאני שותף לבנייתו. הצטרפתי לקיבוץ מרצוני החופשי. דרכי היתה קשה, אבל רצון היצירה שבי עזר לי להתגבר על המכשולים. מטרתי – העבודה והיצירה תוך כדי עבודה.

בטיול עם חברת נוער

שנים כה רבות לא הייתי ביער – מה שונה פה הכל מזה שראיתי בחו"ל. הריח, רעש הענפים היבשים, רשרוש העלים ולחישתם. ובתוך כל זה מעיין שמימיו שוקקים. כטרזן שחזר ליער הקדום כן הרגשתי אני בתוך היער. בא הערב ונדלקו המדורות וזה הוסיף הוד ליער. מי שלא ראה ערב כזה, קשה לו לתאר מה זה יופי ושקט. פתאום רשרוש הענפים הנשרפים באש המדורה ולשונות האור המאירות את כל היער. הנה פורצת שירה מפינו בקול קורא מהיער, מהטבע: בואו אחים אלינו! לשונות האש גדולות ומתרבות עד שהן מתאחדות לאש גדולה וקדושה המאירה את חשכת הליל. האירי להבה קדושה, בערי כל עוני ועושק והאירי את הדרך לדרור וחירות.

ברון זלדה

31.1.1979 – 6.9.1888

סבתא זלדה ברון נולדה ב- 1888 בעיירה באוקראינה, למשפחה אמידה. עדיין לא היה נהוג לשלוח בנות לבית-הספר, והיא היתה מספרת שהיתה מוציאה כסף מקופת החנות של הוריה ומשלמת למורה פרטית לרוסית. עם חתונתה עברה לעיירה סמוכה. בעלה היה חוכר יערות וסוחר עצים, ובית המשפחה היה בית ציוני, ומגיל צעיר למדו הילדים עברית. באה תקופת הפוגרומים של פטליוורה באוקראינה, המשפחה עברה את הגבול לרומניה, ההורים ושלוש הבנות, ושם חיו כפליטים. האב התחיל שוב במסחר העצים והאם עזרה על ידו ומאוחר יותר ניהלה מעין פנסיון, ששימש בית לפעילי "החלוץ".

ב-1933 עלו ההורים ארצה, לאחר ששלוש הבנות עלו קודם לכן, כחברות בקיבוצים. בעזרת הקיבוצים רכשו מסעדה בחדרה, היא מסעדת ברון המפורסמת בשעתה, מקום מפגש ומנוחה לכל עובר אורח מחברי התנועה.

עם מות הבעל ב-1947, והיא עדיין לא בת 60, עברה אלינו, וכאן התחילו עבורה חיים חדשים. עבדה במסירות במטבח, במחסן, השתתפה באסיפות ובמסיבות, קראה באופן קבוע שני עיתונים וריכזה סביבה משפחה גדולה, ואף ידעה צער – שתיים מבנותיה נפטרו בחייה, ועם זאת לא נשברה ברוחה. נפטרה בגיל 90, בהשאירה אחריה את בתה סימה, 7 נכדים ו-26 נינים בגבעת חיים ובשער העמקים.

..

כבת שישים היתה כשנולדתי ועל ימי צעירותה שמעתי רק בסיפורים... זיכרונות הילדות מסבתא מובילים אותי לריחות הניחוח העולים מן... העוגות. כוחה של סבתא במעשי ידיה, סודה בחריצותה. העבודה רצה תחת ידיה, הגינה פורחת והעוגות – שמן (וריון) הולך לפניו בכל המשק. היה לה לסבתא כוח חיות מעורר קנאה ואורח-חיים מעורר כבוד. כל זה שפע ממנה בקלות בשנים המוקדמות יותר. שכך, תמיד רגילה היתה. לנצח על המלאכה, לסחור, לעמל, לארגן, לסדר, לאפות ולבשל. משפע זה נשאר לה הרבה גם בערוב ימיה, אך לא בלי מאמץ היא ניהלה כאילו מלחמה יומיומית כדי להחזיק את הראש מעל המים. לא להתפנק, לא לוותר לעצמה, לא להרכין את הראש... כל דמותה אמרה כבוד-עצמי, משמעת פנימית, משקל החובות רב מן הזכויות, היא נתנה יותר מכפי שהרשתה לעצמה לקחת. דאגתה – לא להיות לטורח על בני המשפחה, לא להיות תלויה באחרים. להיפך – עז היה רצונה להביא תועלת, להביע דעה ו... לנהל את העניינים. הרצון להיות מעורבת, לחוות דעה ולעוץ עצה, גברו כאילו ככל שפיסית נתרבו אצלה המגבלות. מעין סתירה עקשנית למהלכי הזמן והגיל. מעיך קשיות-אופי היתה בסבתא וגם עקשנות, תכונתה זו סייעה בידה לעמוד בתלאות חייה. לעמוד בהן בכבוד ובקומה זקופה.

היא היתה נוהגת להקפיד עם עצמה ולעיתים גם עם בני המשפחה הקרובים אך מעולם לא גרמה להרחקת איש מעצמה. טוב-ליבה היה מן הסוג היעיל והמועיל יותר מן הרוך והסנטימנטלי. אשת חיל היתה, אשת-עמל. השברירות, ההשתתפות, ההתפנקות וההתלבטות היו בבחינת מותרות לגביה. סבתא נשאה עימה דברי ימים רבים – ימי המאה הזאת. גלגולי משפחה יהודייה ברוסית של הפוגרומים. ארץ-ישראל לפני קום המדינה על מאורעותיה ולאחריהן בישראל המדינה על קורותיה כשמשולבים בהם גורלות בני משפחתה שלה. אולם היא עצמה לא הרבתה בדברים על עברה. כולה היתה נתונה בהווה. כולה שייכת לכאן ומעורבת בחיינו. דומה שההווה מעולם לא שעמם אותה. היא גילתה התעניינות במיגוון תחומים שהפליא ממש, בפוליטיקה, במשחקי ספורט, במצב השוק, בחידושי רפואה, בתעשייה ובאופנה. מהכל היא קלטה, למדה, התרשמה ללא ליאות. מושגיה היו נעוצים כאילו בעבר ואילו גישתה לדברים, הבנתה וחוש ההומור שלה שייכים היו להווה ולתקופתנו.

בסוף הדרך עת הכבידו מיחושי הזיקנה – קשה היה לה לסבתא. סבלה היה לא רק סבל גופני כי אם סבלו של אדם בעל סטנדרטים גבוהים אשר חש ששוב לא יוכל לעמוד בהם. וחרף כל זאת היא עמדה בהם בכולם עד יומה האחרון. יהי זכרה מבורך.

ברוש זהר

22.10.2013 – 12.02.1954

סיפר זהר ליובל לעבודת השורשים:

שמי זהר ברוש, אני בנם של רבקה'ה ואבנר ברוש. נולדתי בשנת 1954 בקיבוץ מעוז חיים, שנקרא ע"ש חיים שטורמן שהיה פעיל ברכישת אדמות עמק בית שאן. הורי הם בני מחזור א', כלומר המחזור הראשון של בני המייסדים שסיים את בית הספר ואני בנם, הבן הראשון שנולד במחזור א'.

בגיל שנתיים וחצי עברתי מבית הפעוטות לגן. הפעילות האהובה עלי בגן היתה לברוח מהגן ולטייל במסגריה, בנגריה ובסנדלריה. העובדים בענפים אלה התייחסו אליי בחביבות רבה והיו ממלאים אחר בקשותיי.

במסגריה הייתי מבקש ממוריס המסגר שישחז לי סכין כמו של טרזן, אבל כמו להרגיז מוריס לא השחז אותה חדה מספיק וזה לא היה ממש שווה... בנגריה היה צורך להסתדר עם סנדר הנגר, וזה לא היה עניין פשוט. לפעמים, אם התקרבותי למשור הסרט קרוב מדי סנדר היה מגרש אותי מהנגריה, אבל בדרך-כלל יכולתי לקבל ממנו כל מיני מסמרים שהייתי נורא צריך, וגם לייסטים.

אבל יותר מכל אהבתי לשבת בסנדלריה. ריח העור והדבק היו מאוד נעימים. אם לא הייתי שואל יותר מדי שאלות או מתרוצץ בין הרגליים, יכולתי לשבת שם שעות.

בגיל שמונה עברתי לכיתה ב'. באותה תקופה היה נהוג שכיתה א' לומדים בגן.

סיימתי את בית הספר התיכון ויצאתי להדרכה בתנועת הנוער העובד והלומד בקן קריית יובל בירושלים. התגייסתי לצבא בדצמבר 1973, כחודשיים לאחר פרוץ מלחמת יום הכיפורים. כשהתחלתי טירונות, זה היה כבר לאחר שוך הקרבות. את שירותי הסדיר עשיתי בחיל התותחנים ברמת הגולן. התחתנתי מספר חודשים לפני השחרור משירות פעיל. לאחר השחרור חזרתי לקיבוץ מעוז חיים והשתלבתי בעבודה במפעל "פולירז". במרוצת הזמן נולדו לי שתי בנות.

חוץ מעבודה הקמתי תזמורת שנגנה מוסיקה קלה לשירים וריקודים. פרט לי כל יתר הנגנים היו ילדים בגיל חטיבת הביניים.

כפי שניתן להבין הייתי מעורב בעשייה התרבותית, הן בנגינה והן בשירה – סולו ומקהלה.

במהלך השנים עלו חיי הנישואין שלי על שרטון. יצאתי מטעם "פולירז" ללמוד הנדסת פלסטיקה במדרשת רופין, על-מנת שאמשיך להתפתח במסגרת המפעל, אלא שבמהלך הלימודים הכרתי את נחמה והתחתנו. עם סיום לימודי עברתי לחיות בגבעת חיים. בשנת 1991 נולדת אתה והבאת אור גדול לחיינו – של אמא ושלי.

בגבעת חיים עבדתי בגת ובלימת. מילאתי תפקיד של מרכז עבודה. כשנתיים ולאחר מכן השתלבתי במערכת המידע בגבעת חיים, כתמחירן, עבודה אותה אני עושה עד היום.

ברזילי גיטל

20.11.1977 – 15.1.1915

גיטל נולדה בעיר מלאווה בפולין למשפחה דלת אמצעים, האב היה מנהל חשבונות בתחנת קמח מקומית ונספה במחלת הטיפוס, במלחמת העולם הראשונה, בעוד גיטל ילדה קטנה. האם נאלצה לעבוד קשה לפרנסת המשפחה והזמנים הקשים נתנו אותותיהם בכל בני המשפחה. בגיל צעיר הצטרפה לתנועת החלוץ והיתה בהכשרת חלוצית בקיבוץ "תל-חי" בעיר אוגוסטוב. בשנת 1934 עלתה ארצה בהשאירה את משפחתה בפולין. מכל משפחתה זכתה לראות את אחיה בלבד שעלה אף הוא ארצה. בבואם, היא ובעלה ישעיהו ז"ל, לארץ בעליה החלוצית, הגיעו לקיבוצנו וכאן בנו את ביתם. בשנים הראשונות עבדה במכבסת החוץ שלנו, ועם קליטת הקבוצה הראשונה של חברת הנוער החלה בתפקידה כמחסנאית הבגדים של חברות הנוער, ובתפקידה זה ליוותה את כל חברות הנוער שהתחנכו בקיבוצנו. בשנים שלאחר מכן קנתה לה שביתה במחסן הילדים, וכאן התמידה עד יום האסון הגדול, שבו נספתה בתאונת דרכים קטלנית יחד עם בעלה. הניחה אחריה את בנותיה דרורה, חנה וזיוה, את בנה דן, ונכדים.

מדברי חברים

גיטל העמלה, הטרודה תמיד, מסורה לעבודתה היומיומית, דואגת למשפחה – כזאת ראינוה תמיד. לחניכים הצעירים מחברות הנוער הרבות היתה כאם בדאגתה להם, והם שמרו על קשר חם איתה גם לאחר שיצאו לדרכיהם בארץ. האחריות והצמידות למשימה ציינה אותה בכל עבודתה שעשתה. והנה בא הגורל האכזרי, ובאותו יום א, מר ונמהר נקטלה בתאונת דרכים יחד עם בעלה, ישעיהו ז"ל.

דוד זהר

ניסיתי להיזכר מתי ראיתי אותך בפעם האחרונה ורק הצלחתי להיזכר מתי נפגשנו לראשונה. אתה הופעת כאביר פולני חמוש בזר פרחים לפגוש את נחמה, ואני הייתי "פתח מילוט" למקרה שלא יצליח. כפי שידוע לכולם לא היה צריך פתח מילוט. התקבלת בזרועות פתוחות למשפחתנו והפכנו כולנו למשפחה חמה ואוהבת.

אתה זכית באישה אוהבת, ילד מקסים, דודים, אחיינים, גיסים, גיסות – ואנחנו קיבלנו סוף סוף דוד כמו בסיפורים ובשירים תרתי משמע. כל ילדי המשפחה נהנו מסיפורי הברון מינכהאוזן ושאר מעשיות והכל בעל-פה וחי כל-כך.

תמיד נהנית מהמפגש עם צעירי המשפחה, וניצלת כל הזדמנות להנעים להם מזמרת הארץ בנגינת המנדולינה, וכמובן גם התגוששויות על השטיח, זה בסדר.

לנו המבוגרים היתה הזכות להתווכח ולדון איתך בענייני דיומא שהיו תמיד בנימוס וברוח טובה גם אם בסוף הסכמנו שאנחנו לא מסכימים.

תמיד הקפדת למצוא סיבה למסיבה ולדאוג לארגן את המשפחה למפגש, וגם אם לא היה אירוע מיוחד, אתה כבר מצאת משהו לחגוג וכמובן גם לנשנש, ורצוי שיהיה גם על האש.

אבל יותר מכל נתגעגע דווקא לענייני הרוח, לשיחה על מוסיקה, להתפלפלות על שיר יפה שנגע לליבך, לדקלומים הרבים שהפלאה לזכור בעל-פה. הילד הרגיש שבך הצליח לגעת בנימי נפשנו.

אהבנו אותך כמו שאתה, וכך נזכור אותך

מאיריס מהקטנים והגדולים

ברזילי חנה

04.04.2008 – 31.07.1941

חנה'לה ברזילי לבית איזנברג השנייה בילדיהם של גיטל וישעיהו ברזילי, אחות לדרורה, דני וזיוה. חנה'לה נולדה עם דלקת קרום המוח, בשנים של טרם הופעת הפנצילין והאנטיביוטיקה. הדבר השפיע על כל חייה וחיי משפחתה.

מיום היוולדה של חנה'לה חיינו השתנו. אמא התקשתה לקבל את מצבה של חנה'לה ואבא היה במרוץ למצוא מרפא למצבה והגיע עד פרופסור צונדק בירושלים – והמרפא לא נמצא. את שנות בית הספר העממי חנה'לה עברה בבית הספר נצח ישראל בתל אביב, בית ספר לילדים מוגבלים. השנים הללו היו קשות לה, הפרידה כל שבוע מההורים והחזרה לבית הספר היו כואבים.

אחרי סיימה את בית הספר העממי חנה'לה השתלבה בבית הספר כיתות בנימין בגבעת חיים איחוד. עם סיום לימודיה החלה בעבודתה במטבח. היא היתה מסורה לעבודה והשכימה קום בארבע לפנות בוקר כדי להשתתף בהכנת ארוחת הבוקר לחברי הקיבוץ. היא היתה כל השנים הללו ליד ההורים, עד מותם הפתאומי בתאונת דרכים ב- 1977. בזה הסתיים עבורה פרק החסות של ההורים, וחנה'לה מבחירתה החלה בדרכה העצמאית בקיבוץ. אנחנו האחים חששנו לגורלה ופחדנו שהיא לא תוכל להסתדר לבד, אבל בעזרתה של חיה פלק ז"ל ואחר-כך שושנה שמואלי תיבדל לחיים ארוכים ואנשים טובים נוספים חנה'לה המשיכה לחיות את חייה בקיבוץ. בתחילת גיל ה- 50 חנה'לה חלתה וזמן לא רב אחרי זה הפכה להיות דיירת של בית שקמה, מקום בו מצאה בית חם, טיפול מסור ותמיכה.

במהלך 2006 חנה'לה חלתה במחלת הסרטן. בתחילת מחלתה קיווינו שהיא תצליח להתגבר על מחלתה, אך מהר מאוד הוברר לנו שכל הניתוחים והטיפולים הקשים שהיא עברה בגבורה רבה לא הועילו. חנה'לה לא התלוננה אף פעם על מצבה אך לאלה הסובבים אותה היה קשה לצפות בתהליך מחלתה. בית שקמה וצוות המטפלים

בראשות שרה דרור עשו כמיטב יכולתם להקל על חנה'לה וכאבו עמנו את התדרדרות מצבה. חנה'לה שלנו, שאהבת כל-יך את החיים וסירבת להרפות עד הרגע האחרון – אנו נפרדים ממך היום בדרכך האחרונה ומאחלים לך שלווה ומנוחה נכונה.

עבורנו תישארי תמיד אחותנו האהובה.

דרורה

ברזילי ישעיהו

20.11.1977 – 23.10.1909

ישעיהו נולד בשנת 1909 בוורשה שהיתה לבירת פולין אחרי חידוש עצמאותה ב-1918. כאן למד בבית הספר התיכון, ובסיומו פנה ללימודים אקדמיים. מפאת ההגבלות לגבי היהודים באוניברסיטאות פולין נשלח על ידי הוריו לנסי שבצרפת, ושם החל את לימודיו באוניברסיטה. אולם כאן גמלה החלטתו לעלות לארץ ישראל, ובשנת 1933 הפסיק את לימודיו ועלה ארצה והצטרף לקיבוצנו. משפחתו הגדולה נספתה כולה בשואה, חלקם בגיטו וורשה וחלקם במחנות ההשמדה.

שנות עבודתו בגבעת חיים מעוגנות בענף הפרדס. בתקופת המאורעות עבד כאחראי לחלקה בגוש פרדסי שווייקי. לתקופות אחדות יצא מעבודת הענף למילוי תפקידים מטעם הקיבוץ והתנועה. היה מדריך בחברת הנוער שהתחנכה אצלנו ותקופה ממושכת מילא שליחות תנועתית במועצת פועלי בני ברק. נספה בתאונה קטלנית יחד עם רעייתו גיטל ז"ל. הניח אחריו שלוש בנות, דרורה, חנה וזיוה, בן דני ונכדים.

מדברי חברים

הזיכרונות מוליכים אל ימים רחוקים של הליכה ברגל, בדרך ארוכה לפרדס שווייקי. עבדנו שם, בנקודה הקדמית של התיישבות עמק חפר, וישעיהו היה אחראי לחלקה, לנטיעה וליבול. טיפוס אינטלקטואלי שכולו חדור הכרה פרוליטרית, קנאי לזכויות הפועל, ולהכרה זו נשאר נאמן גם בהיותו אחראי ומנהל בגוש פרדסים. היה איתן בהשקפתו הציונית סוציאליסטית, והיה בקי בכל הזרמים של תנועת העבודה הציונית על כל פלגיה ובכל המטען שנשאו איתם. זכר הכל, כינוסים והחלטות, איחודים ופילוגים, תאריכים, דברים שנאמרו בזמנים שונים. היה ער למתרחש ומגיב לכל מאורע בחיי הארץ, ומביע דעתו ומבקש לשמוע דעתם של אחרים.

מילא שליחות ציבורית ופעל תקופה ממושכת במועצת פועלי בני ברק. שם הכיר את הוויית הארץ ואת חייו של הפועל, ולמד איך שטרות גדולים של רעיונות ופרוגרמות נפרטים למטבעות קטנות במערך המקצועי היום־יומי.

עם שובו הביתה אחרי שנים אחדות של פעילות בחוץ עבד איתנו בפרדס. אימץ לעצמו את השטח הצעיר והיה לחלק מנופו, ובו הופיע יום־יום, מדייק, מסודר. ראה בפרדס את ענף העתיד וסבר שאת הנהלתו יש להפקיד בידי בני העתיד, והוא בחר לעצמו את עבודת הטיפול והגיזום, ואותה מילא בקפדנות ובהתמדה. וכאן בימים טובים כבקשים שעברו עלינו, בהפסקה, היה שולף את העיתון מהתרמיל ומנחם את הנעשה בארץ, במדיניות, ואחרי חילופי דעות וויכוחים חמים היה מפיג את האווירה הכבדה שעלולה היתה להיווצר כאשר דנו בבעיות המציקות, ומסיים במילה מפוקחת ומבדחת.

בשנים האחרונות לקה בליבו. גיטל ז"ל דאגה לו מאוד והבטחנו לה לשמור עליו. והנה, בעוד פזורים בשטח הענפים שגזם על מנת להכניס אור לנוף העצים בחלקה ולהכינם לקטיף, לפתע, ללא אזהרה, קטף אותו הגורל.

בין העצים שלנו נזכור אותו.

בש שלמה

12.12.1958 – 24.11.1912

שלמה עלה ארצה מפוזן שבמערב פולניה באנית מעפילים בשנת 1939. בארץ הצטרף לחבורת מעפילים בנוה חיים בחדרה, שם פעלו כמדריכים חברי משקנו. היה חניך תנועת נוער (השומר הצעיר), בלט באחריותו ובמסירותו בעבודה. במשך הזמן הביע רצונו להצטרף לקבוץ וכך הגיע אלינו. במהירות סיגל עצמו לחיי חברה, נקלט בה טוב ולאחר זמן קצר נתקבל לחברות. אדם ישר ומסור בכל ליבו לכל שטח בו פעל כמיטב יכולתו – אם כאחראי למחסן המשק, אם בעבודתו בחבתניה. גולת הכותרת של פעילותו ואחריותו היתה בלי ספק התקופה שריכז את פעולתה של ועדת החיילים. הוא חי את בעיותיהם ודאג להם כאב מסור, גם בשכבו על ערש דווי הדריך את יתר חברי הועדה בפעילותם. עד לרגעי חייו האחרונים ממש, היה מעוניין לקבל דו"ח מלא על כל אחד מן הבנים והבנות החיילים; השתתף בסיום של כל קורס ב-צ.ה.ל. אם זה מכי"ם, קורס קצינים וכו' ... נפטר ממחלה ממארת. הניחה אשה, משפחה בארץ ובגולה.

מדברי חברים

מהראשונים שהתגייסו לפלמ"ח. חי את שאלות הארץ והביטחון. בש נקרא – האבא של החיילים. הוא ליווה אותנו בדרכנו הקשה ביותר – נתן לנו את כל זמנו הפנוי. ועדות חיילים קמו, התחלפו או התפרקו ובש תמיד נשאר מסור ודואג. כבר הפך לנו הדבר להרגל בבואנו הביתה לגשת אליו, להשיח לו על כל בעיותינו או על החברים שזמן רב לא קיבלו חופשה ויש לדאוג להם.